

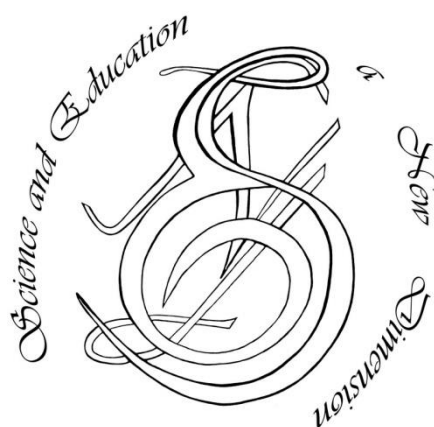

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

PHILOLOGY

Филология

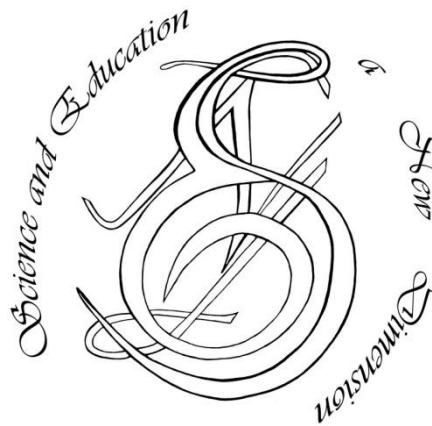
p-ISSN 2308-5258

e-ISSN 2308-1996

V(36), Issue 136, 2017

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

Philology

Editorial board

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

Honorary Senior Editor:

Jenő Barkáts, Dr. habil. Nina Tarasenkova, Dr. habil.

Andriy Myachykov, PhD in Psychology, Senior Lecturer, Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Edvard Ayvazyan, Doctor of Science in Pedagogy, National Institute of Education, Yerevan, Armenia

Ferenc Ihász, PhD in Sport Science, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Ireneusz Pyrzyk, Doctor of Science in Pedagogy, Dean of Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Irina Malova, Doctor of Science in Pedagogy, Head of Department of methodology of teaching mathematics and information technology, Bryansk State University named after Academician IG Petrovskii, Russia

Irina S. Shevchenko, Doctor of Science in Philology, Department of ESP and Translation, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Kosta Garow, PhD in Pedagogy, associated professor, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

László Kótis, PhD in Physics, Research Centre for Natural Sciences, Hungary, Budapest

Larysa Klymanska, Doctor of Political Sciences, associated professor, Head of the Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Liudmyla Sokurianska, Doctor of Science in Sociology, Prof. habil., Head of Department of Sociology, V.N. Karazin Kharkiv National University

Marian Wloshinski, Doctor of Science in Pedagogy, Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Melinda Nagy, PhD in Biology, associated professor, Department of Biology, J. Selye University in Komarno, Slovakia

Alexander Perekhrest, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Nikolai N. Boldyrev, Doctor of Science in Philology, Professor and Vice-Rector in Science, G.R. Derzhavin State University in Tambov, Russia

Oleksii Marchenko, Doctor of Science in Philosophy, Head of the Department of Philosophy and Religious Studies, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Olga Sannikova, Doctor of Science in Psychology, professor, Head of the department of general and differential psychology, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odesa, Ukraine

Oleg Melnikov, Doctor of Science in Pedagogy, Belarusian State University, Belarus

Perekhrest Alexander, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy, Ukraine

Riskeldy Turgunbayev, CSc in Physics and Mathematics, associated professor, head of the Department of Mathematical Analysis, Dean of the Faculty of Physics and Mathematics of the Tashkent State Pedagogical University, Uzbekistan

Roza Uteeva, Doctor of Science in Pedagogy, Head of the Department of Algebra and Geometry, Togliatti State University, Russia

Seda K. Gasparyan, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Yerevan State University, Armenia

Sokuriaynska Liudmyla, Doctor of sociological science. Prof. Head of Department of Sociology. V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Svitlana A. Zhabotynska, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Tatyana Prokhorova, Doctor of Science in Pedagogy, Professor of Psychology, Department chair of pedagogics and subject technologies, Astrakhan state university, Russia

Tetiana Hranchak, Doctor of Science Social Communication, Head of department of political analysis of the Vernadsky National Library of Ukraine

Valentina Orlova, Doctor of Science in Economics, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Vasil Milloushev, Doctor of Science in Pedagogy, professor of Department of Mathematics and Informatics, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Plovdiv, Bulgaria

Veselin Kostov Vasilev, Doctor of Psychology, Professor and Head of the department of Psychology Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

Vladimir I. Karasik, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Volgograd State Pedagogical University, Russia

Volodimir Lizogub, Doctor of Science in Biology, Head of the department of anatomy and physiology of humans and animals, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Zinaida A. Kharitonchik, Doctor of Science in Philology, Department of General Linguistics, Minsk State Linguistic University, Belarus

Zoltán Poór, CSc in Language Pedagogy, Head of Institute of Pedagogy, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Managing editor:

Barkáts N.

© EDITOR AND AUTHORS OF INDIVIDUAL ARTICLES

The journal is published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

BUDAPEST, 2015

Statement:

By submitting a manuscript to this journal, each author explicitly confirms that the manuscript meets the highest ethical standards for authors and co-authors. Each author acknowledges that fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scientific conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. By acknowledging these facts, each author takes personal responsibility for the accuracy, credibility and authenticity of research results described in their manuscripts. All the articles are published in author's edition.

THE JOURNAL IS LISTED AND INDEXED IN:

INDEX COPERNICUS: ICV 2014: 70.95; ICV 2015: 80.87

GOOGLE SCHOLAR

CROSSREF (DOI prefix:10.31174)

ULRICHS WEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY

UNION OF INTERNATIONAL ASSOCIATIONS YEARBOOK

SCRIBD

ACADEMIA.EDU

Content

Лексико-семантичне поле слова «emotion» у сучасній англійській мові <i>О. Є. Бялик</i>	7
Language Interference between Ukrainian and English in Canada <i>V. A. Bondarenko</i>	10
Методи роботи з тематичним текстом на заняттях з англійської мови <i>С. О. Чернишова</i>	14
Інтертекстуальність в текстах сучасної французької жіночої прози як проблема перекладу <i>Л. С. Дячук</i>	17
Мовні характеристики людини через призму конотації (зіставний аспект) <i>Л. В. Дробаха</i>	21
Феномен підтексту: спроба дефініції <i>М. В. Фока</i>	25
The Generic Structure of Self-Help Book Blurbs <i>Yu. Ya. Godis</i>	29
Իրադարձության արժևորման չափանիշների ուսումնասիրություն <i>Л. Ц. Հարությունյան</i>	33
System genesis of Fedir Dudko’s author thinking on the narrative structure level (the narrative cycle “In Glow”) <i>О. М. Khomyshyn</i>	36
Нововолинські прізвища неоднозначного походження (Баб–Бай) <i>О. В. Хвіщук</i>	39
Образна гравітація в текстовій модифікації ейджизму: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі вірша Мей Сартон «Old Lovers at the Ballet») <i>І. А. Редька, А. В. Гайдаш</i>	43
Narrative pattern: a construction-based approach to frame semantics <i>О. Yu. Roshchupkin</i>	47
Епітетне слово в системі поетичного тексту Анатолія Мойсієнка <i>Т. В. Рудюк</i>	52
Міфема, міфологема та фрейм міста в літературі української діаспори 20 – 50-х років ХХ ст. <i>О. В. Слоновьська</i>	55
«Наївна телиця» – це «наївна вівця»? (про проблеми перекладу зоонімічної інвективи) <i>М. Р. Ткачівська</i>	59
Прагмасемантичні схеми побудови рекламних слоганів у французьких рекламних текстах «produits de luxe» <i>М. В. Войтенко</i>	64

Лексико-семантичне поле слова «emotion» у сучасній англійській мові

О. Є. Бялик

Кафедра Англійської мови №2 Національного Університету «Одеська Морська Академія», м. Одеса, Україна
Corresponding author. E-mail: elenaonma@gmail.com

Paper received 26.06.17; Accepted for publication 05.07.17.

Анотація. Статтю присвячено аналізу лексико-семантичного поля слова «emotion» у сучасній англійській мові. Матеріалом дослідження слугували слова, що виражають емоції, відібрані методом суцільної вибірки із словника сучасної англійської мови Longman Dictionary of Contemporary English. В роботі детально описане поняття лексико-семантичного поля та його основні властивості, приділено увагу семантичним об'єднанням, що поділяються на: синоніми, гіпоніми та антоніми, наведені основні класифікації емоцій та описані результати проведеного дослідження ЛСП емоцій в сучасній англійській мові.

Ключові слова: лексико-семантичне поле, емоції, суцільна вибірка, семантичні об'єднання, сучасна англійська мова.

На сучасному етапі розвитку лінгвістики цікавим представляється дослідження лексики як системи взаємообумовлених елементів. Системність лексики зумовлюється семантичною співвіднесеністю одиниць, що до неї входять. Так об'єктами дослідження в області лексичної семантики є лексико-семантичні групи, тематичні групи, лексико-семантичні поля. Лексико-семантичне поле (ЛСП), як особлива системоутворююча одиниця, володіє складною і своєрідною структурою, складові елементи якої пов'язані між собою парадигматичними відносинами.

Мета даної роботи – виявити структуру та значення лексико-семантичного поля «emotion» в сучасній англійській мові.

Актуальність обраної теми зумовлено загальним інтересом сучасної лінгвістики до мовних засобів вираження емоцій, що є невід'ємною частиною життя людини.

Матеріалом дослідження слугували слова, що виражають ті чи інші емоції, відібрані методом суцільної вибірки із словника сучасної англійської мови Longman Dictionary of Contemporary English.

В основі організації лексико-семантичного поля лежать впорядковані класи, лексичні парадигми різного типу, які структурують семантичне поле по вертикалі і по горизонталі.

ЛСП безумовно володіє структурованим каркасом, підпорядковуючи складові компоненти - лексико-семантичні групи слів. Л.М. Васильєв вважає, що «терміном лексико-семантична група можна позначити будь-яку семантичну класу слів (лексем), об'єднаних хоча б однією загальною лексичною парадигматичною семою або хоча б одним загальним семантичним множителем» [2].

Одним з основних властивостей структури лексико-семантичного поля є її цілісність, яка забезпечується відносинами, які передбачають входження менш складних одиниць в більш складні. Лексико-семантичні поля не ізольовані один від одного. Кожне слово мови внаслідок своєї багатозначності входить в певне ЛСП, причому, найчастіше, не в одне, а в декілька.

Лексико-семантичне поле характеризується наступними основними властивостями:

1. Наявністю семантичних відношень (кореляцій) між словами, що його складають;
2. Системним характером цих відношень;
3. Взаємозалежністю та взаїмовизначенням лексичних одиниць;
4. Відносною автономністю поля;

5. Безперервністю позначення змістового простору;
6. Взаємозв'язком семантичних полів у межах всієї лексичної системи.

Зв'язки між значеннями слів в семантичному полі розрізняються за ступенем спільності. Існують кореляції загального охоплення та кореляції специфічні для якоїсь однієї поняттєвої області. Семантичні об'єднання (їх називають лексико-семантичними категоріями) поділяються на: синоніми, гіпоніми, антоніми.

Синонімія. Група синонімічних кореляцій містить у собі відносини, побудовані на повному чи частковому збігу словесних значень (багатозначні слова розглядаються при цьому в якомусь одному узуальному значенні). Слова, що зв'язані синонімічною кореляцією, називаються синонімами. Кореляція повної або точної синонімії зв'язує між собою слова, що не мають семантичних відмінностей. Але точна синонімія явище рідкісне. Якщо значення двох слів співпадають за всіма елементами, крім експресивно-оцінювальних елементів їх прагматичного слою, то пов'язуючі їх відношення називають стилістичною синонімією [3, с.64].

Достатньо близькі за значенням слова, що відрізняються у денотативних та сигніфікативних сферах значення, називаються квазисинонімами. Серед різновидностей квазисинонімів особливо виділяється гіпонімія. [1, с. 217].

Гіпонімія. Гіпонімічні кореляції пов'язують слово, що позначає загальне родові поняття, зі словами, що позначають окремі підрозділи цього поняття. Слово, що позначає більш загальне поняття називається гіперонімом, а слово, що позначає окремих випадок називається гіпонімом. Денотат гіпероніма містить в собі денотат гіпоніма. З іншого боку сигніфікат гіпероніма міститься в сигніфікаті гіпоніма. На основі родових кореляцій можна будувати ендосентричні ряди, в яких кожне наступне слово ряду являє собою гіпонім по відношенню до попереднього слова і гіперонім по відношенню до наступного, наприклад: людина – дитина – хлопець – шибеник [7].

Антонімія. Під поняття антонімія підводиться група кореляцій, що пов'язують слова, які виражають протилежне поняття. Залежно від конкретних умов протилежними за відповідними ознаками можуть бути різноманітні предмети, поняття, явища тощо, позначувані лексичними одиницями, які у словниковому складі мови вступають в антонімічні відношення, формуючи окремий парадигматичний клас антонімів. Так, окрім "класичної" антонімічної пари білий – чорний, протиставляються білий і зелений кольори

– як символи християнства й ісламу; зелений і червоний – як дозвіл і заборона в системі дорожньої безпеки; червоний і білий – як символи гріха і цнотливості в християнській традиції; червоний і синій – як знаки маркування військ на картах [7].

Ядро ЛСП, як його семантичну домінанту, утворює лексична одиниця, що виражає загальне інваріантне значення. Так, в лексико-семантичній системі будь-якої мови можна виділити поле часу, поле почуттів, поле кольорів, поле розумової діяльності тощо [6, с. 99].

В нашому дослідженні ядром лексико-семантичного поля виступає слово «emotion».

Вибір саме даного лексико-семантичного поля, як об'єкта дослідження продиктований, у першу чергу тим, що семантичне поле емоцій посідає значне місце в лексико-семантичній системі будь-якої мови. Емоції – особлива, своєрідна форма пізнання і відображення дійсності, оскільки в них людина виступає одночасно і об'єктом, і суб'єктом пізнання, тобто емоції пов'язані з потребами людини, що лежать в основі мотивів її діяльності. Емоції універсальні, а структура емотивної лексики не тільки не збігається в різних мовах, бо має національну специфіку, але також може відрізнятися в одній і тій самій мові у різні періоди часу.

Психологічна та психолінгвістична науки націлені перш за все на дослідження функцій емоцій в діяльності людини. Незважаючи на чіткість наукових позицій, стан вивчення психології емоцій, на думку самих психологів, залишається вкрай незадовільним. До цих пір не вирішена задача побудови цілісної, багаторівневої психологічної теорії емоцій. Це створює певні труднощі для лінгвістів, що звертаються до проблем мовного забезпечення емоцій. Одна з них – різноманітність класифікацій емоцій. Б.І. Додонов стверджує навіть, що "універсальну класифікацію емоцій створити взагалі неможливо і класифікація, яка добре служила для вирішення одного кола завдань, неминуче повинна бути замінена іншою при вирішенні іншого кола завдань. Сам перелік основних емоцій не встановлено остаточно ні в психології, ані в фізіології (психологи налічують понад 500 різних емоцій) [4].

Досить складними виявляються і процеси позначення емоцій. В розмовній практиці ми часто користуємося одним і тим словом для позначення різних переживань, так що їх дійсний характер стає зрозумілим тільки з контексту.

Лексико-семантичне поле слова «emotion» в англійській мові охоплює все різноманіття емоцій, що виражене лінгвістичними механізмами в англійській мові. Кожна емоція, яку відчуває людина, чи то страх, чи то здивування – знайде свою назву в англійській мові. Всі назви таких людських почуттів різноманітні по значенню, інтенсивності, але всі вони пов'язані між собою. Вони утворюють семантичні ланцюжки або мікрополя, як наприклад: alarm – angst – fear – dread – consternation, і утворюють семантичне поле (макрополе) слова emotion. Всі слова, що виражають емоції людини – пов'язані з одним і тим самим фрагментом дійсності, а саме зі світом людських почуттів та емоційних станів, що виражаються через наявність в кожній з досліджених одиниць архісеми «емоція». Архісема – сема, спільна для певного лексико-

семантичного поля чи тематичної групи (час, погода, переміщення, почуття тощо).

Цей фрагмент дійсності дуже складний, але й водночас дуже цікавий для дослідження, адже кожному хвилину свого життя людина відчуває ту чи іншу емоцію, яку іноді складно, але все таки можливо передати лінгвістичними механізмами. Suffering – enjoyment, sympathy – spleen, affection – loathing – всі ці слова пов'язані між собою, і оскільки вони виражають протилежне значення, то вони пов'язані антонімією.

Існує велика кількість цікавих та вражаючих класифікацій емоцій, так, наприклад, М. Арнольд виділяє наступні 12 фундаментальних емоцій:

1. Love
2. Valour
3. Hope
4. Desire
5. Joy
6. Dejection
7. Hate
8. Fear
9. Aversion
10. Despair
11. Sadness
12. Anger

Відповідно, відштовхуючись від цих фундаментальних емоцій, будуються послідовні ланцюжки більш специфічних емоцій і таким чином будується загальне лексико-семантичне поле слова «emotion».

Частотність, повторюваність емотивної смислів у семантичній структурі слова є критерієм вибору імені множин, що містять ці емотивні смисли. Відомий психолог І.Зард включає в мотиваційну систему людини 10 фундаментальних емоцій: зацікавленість, радість, здивування, горе, гнів, відраза, презирство, страх, сором, провина. Початкові емотивні значення збігаються з номінаціями базових емоцій і з самими частотними словами з безлічі емотивної лексики. [5]

Класифікація емоцій на позитивні і негативні представляється досить складною, адже контекстуальна зумовленість відіграє важливу роль у відображенні емотивного стану, отже найточніше виявити позитивну або негативну конотацію слова можна відштовхуючись від контексту, але в центрі даного дослідження окремі слова, що виражають емоційний стан людини, негативний або позитивний.

Дослідження лексико-семантичного поля слова «emotion» в англійській мові проводилося на базі словника Longman Dictionary of Contemporary English [8]. Було обрано 204 одиниці, що містять семи емотивності.

Кількість емоцій з позитивною конотацією – 83 слова. Кількість емоцій з негативною конотацією становить 121 слово. У процентному співвідношенні відсоток негативних емоцій складає 59%, позитивних становить 41%.

Після проведення першої класифікації емоцій, перше, що кидається у очі це значна різниця між кількістю слів, що несуть позитивне семантичне забарвлення, та негативне. Але чому ж така велика різниця? Звичайно, як і багато інших лінгвістичних процесів, процес багаточисельності мови лексикою, що позначає емоційні стани людини дуже складний і зумовлений історично. Ця різниця свідчить про те, що позитивний стан людини виражається на мовному рівні значно

простіше і потребує менше лексики для зображення. Тобто негативні почуття значно складніше виразити, аніж позитивні. Наприклад слово гнів в англійській мові виражений наступними словами: anger, ire, wrath, exasperation, heat, outrage, spleen. А антонім слова гнів - радість виражений значно меншою кількістю слів: joy, gladness, chuckle, mirth.

Або, наприклад, сема 'огида' відбивається у наступному синонімічному ряді: antipathy, abomination, abhorrence, aversion, detestation, distaste, , disgust, disrelish, repugnance, loathing, execration, odium, reluctance, repulsion, revulsion, scunner. Антонім до семи 'огида', наприклад, сема 'потяг', то його еквіваленти відбиті у меншій кількості лексичних одиниць в англійській мові: inclination, attraction, appetite, affinity, craving.

В нашій виборці антоніми розподіляються на:

1. Антоніми утворенні за допомогою префікса:

1.1. dis-: disbelief (недовіра), disfavour (неприязнь), disquiet (занепокоєння);

1.2. ir-: irritation (дратування);

2. Антоніми утворенні за допомогою суфіксів:

2.1. -less- : hopelessness;

3. Слова-антоніми:

Anger (гнів) – gladness (радість)

Після проведеного дослідження стало зрозумілим, що в групі слів, що виражають негативні емоції в англійській мові, префікс dis- - найбільш розповсюджений. Це зумовлено історично. Префікс dis- французького походження, оскільки французька мова мала невимовний вплив на англійську мову, то така велика наявність слів із префіксом французького походження не випадкова.

Якщо враховувати лексичну маніфестацію емотивних смислів, то можна відзначити, що вершину ієрархії посідають семантичні протиставлення "любов - неприязнь", "радість - горе". Ця семантична опозиція має глобальний характер, тому що входить в набір основних семантичних протиставлень, що мають для народів світу універсальний характер. Ймовірно і деякі інші емотивні значення (сум, доброта, злість, страх, сором і т.д.) можна віднести до розряду універсальних, з огляду на їх широку представленість в англійській мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка. – М.: Наука, 1974. – 366 с.
2. Васильев Л. М. Теория семантических полей / Л. М. Васильев // Вопросы языкознания. – 1971. – № 5. – С. 105 – 113
3. Гак В.Г. Об исчислении лексико-семантических синонимов // Язык: система и функционирование, – М.: Наука, 1988 – 365 с.
4. Додонов Б. И. Эмоция как ценность – М.: Политиздат, 1978. – 272 с
5. Изард И. Эмоции человека. – М.: Политиздат, 1980. – 366 с.
6. Кобозева И. М. Лигвистическая семантика. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – 350с.
7. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2010. – 844с.
8. Longman Dictionary of Contemporary English. – Pearson Education, 2009. – 2082 p.
9. Lyons J. Language, Meaning and Context. - Bangay, 1981. – P. 75-97.

REFERENCES

1. Apresyan YU.D. Lexical semantics. Synonymous means of language. Moscow.: Nauka, 1974. – 366 p.
2. Vasiliev L.M. The theory of semantic fields / L.M. Vasiliev // Language aspects. – 1971. – № 5. – p. 105 – 113
3. Gak V.G. Concerning estimation of lexico-semantic synonyms / / Language: system and functioning, – Moscow: Nauka, 1988 - 365 p.
4. Dodonov B.I. Emotion as a value – Moscow: Politizdat, 1978. - 272 p.
5. Izard E. Human emotions – Moscow: Politizdat, 1980. - 366 p.
6. Kobozeva I.M. Linguistic semantics – Moscow: Editorial URSS, 2000. – 350 p.
7. Selivanova O.O. Linguistic encyclopedia – Poltava: Dovkillia-K, 2010. – 844 p.

Лексико-семантическое поле слова «emotion» в современном английском языке

Е. Е. Бялик

Аннотация. Статья посвящена анализу лексико-семантического поля слова «emotion» в современном английском языке. Материалом исследования послужили слова, выражающие эмоции, отобранные методом сплошной выборки из словаря современного английского языка – Longman Dictionary of Contemporary English. В работе детально описано понятие лексико-семантического поля и его основные свойства, уделено внимание семантическим объединениям, которые поделены на синонимы, гипонимы и антонимы, приведены основные классификации эмоций и описаны результаты проведенного исследования ЛСП эмоций в современном английском языке.

Ключевые слова: лексико-семантическое поле, эмоции, сплошная выборка, семантические объединения, современный английский язык.

The Lexical-semantic field of the word «emotion» in contemporary English

О. У. Bialyk

Abstract. The article is dedicated to the analysis of the lexical-semantic field of the word «emotion» in modern English. The material of our investigation consists of the words, expressing human emotions, selected by continuous sampling method from the dictionary of modern English – Longman Dictionary of Contemporary English. The work describes in details the concept of the lexical-semantic field and its basic properties, pays attention to semantic unions, that are divided into synonyms, hyponyms and antonyms, provides basic classifications of emotions and describes the results of conducted research of the lexical-semantic field of the word «emotion» in contemporary English.

Keywords: lexical-semantic field, emotions, continuous sampling, semantic unions, contemporary English.

Language Interference between Ukrainian and English in Canada

V. A. Bondarenko

Foreign and Slavonic Philology Department, Sumy Makarenko State Teachers' Training University, Sumy City, Ukraine

Paper received 23.05.17; Accepted for publication 01.06.17.

Abstract. The present paper dwells upon the problem of the language interference between Ukrainian and English in Canada. It gives a concise outline of the major reasons of such a tremendous impact of the two languages on each other. A brief overview on the history of establishment of Ukrainian in the English-speaking country is given. The typical lexical, grammatical and phonetic relevant features of mixed Ukrainian-English (Ukish) are in the focus of the study.

Keywords: *language of diaspora, loanword, Ukish, language interference, Canadian Ukrainian, ethnic language.*

Introduction. The linguistic schools and studios of the end of the XX and the beginning of the XXI centuries pay more and more attention to the diversity of the regional variants and accents of the English language as *lingua franca*. Due to the process of democratization and globalization of modern world the problem of territorial varieties of English seems to have acquired a significant scientific status and become the mainstream of the profound linguistic study. And a successful solution of this problem can prove the fact that a language is the most powerful means of interaction between human beings and a leading factor in the process of communication. Among a huge number of regional varieties of the English language in the world Canadian English is of a special interest since it exists and functions within the territory with the second national language and numerous ethnic languages. So, we have approached the problem of interaction of English and Ukrainian in Canada in order to track down the major mechanisms of their influence on each other.

A brief review of publications on the subject. The subject-matter of the present research has been under a thorough investigation of the scholars since the mid 50s of the past century. The early works are namely devoted to the description of the process of establishment of Ukrainian in Canada (A.Royik [7], M.Marunchak [5], I.Gerus-Tarnavetska [1], R.Pendakur [6]). Among the later works the attention of the authors was mainly focused on the process of socialization of the English lexemes in the Ukrainian language (O.Martynowych [4], P.Sekirin [8], J.Lehr [3]). Sufficient typological research findings by D.Struck [9] and K.Hudyma [2] have greatly contributed to the generalization of the database on Ukrainian in Canada and systematized all the earlier obtained scientific results.

The goal of the present study is to generalize the bulk of the researches on the problem of language interference between Ukrainian and English in Canada; to track down some unregistered features and give a linguistic interpretation of them. Regarding the dynamic nature of co-existence of Ukrainian and English in Canada it is worth doing a thorough linguistic analysis to reflect the current changes and show the stages of their socialization.

Materials and methods. The illustrative material of the present study has been purposefully accumulated by us in different situations of communication of Canadian Ukrainians, the representatives of different waves of immigration as well as the native speakers of Canadian English in the provinces of Ontario and Saskatchewan in Canada. To collect, systematize, study and give the linguistic interpretation of the obtained results we applied the random selection method, the method of comparative typological analy-

sis and the method of linguistic description.

In a long run of the history Canada is known to be the second country in the world according to the number of Ukrainians living within its territory. The process of immigration of Ukrainians to the Canadian territories began in late XIX century and since then the Ukrainian language has gone through several periods of socialization from the mother tongue of the ethnic group of Ukrainians to the ethnic language spoken by a numerous diaspora of several generations. Originally it was brought to the country by peasants from Western Ukraine, the majority of whom were ill-educated or uneducated at all. Thus, Ukrainian can by right be regarded as one of the oldest heritage languages in Canada [2, p. 181]. The following waves of immigrants were contributing to the language introducing numerous lexical as well as phonetic peculiarities. And after a considerable continuance it has developed into a specific regional variety of the Standard Ukrainian Language – Canadian Ukrainian.

As the time passes Canadian Ukrainian inevitably changes and by now it has started losing its originality and moreover its popularity. There is also a measure of diversity within it. Once being widely spoken in Ukrainian homes, schools, parishes and communities due to the speakers born in Ukraine, it is now on the way out. At present the language witnesses a notable decrease in number of native speakers what sufficiently narrows the spheres of its spread.

Some half a century ago the situation was quite opposite. In some provinces, in Ontario and Saskatchewan in particular, Ukrainian was an inseparable part of social life: the majority of newcomers from Ukraine joined the industry of car production (GM, Crysler), actively participated in building Ukrainian churches and halls, organized the Ukrainian languages schools, cultural clubs, concert halls and seniors' homes. Moreover, speaking Ukrainian was like a law in the majority of Ukrainian homes despite the fact that children attended English schools or parents were employed with English-speaking companies or families lived among non-Ukrainian neighbours. There existed a strong tendency of transmission of the Ukrainian heritage from generation to generation, and the most significant constituent of that heritage was the language.

Most of the Ukrainian diaspora history is connected with the idea of language retention not just to symbolize the national identity, but to make it a dynamic organism living in the community. The reasons for such efforts have been presented by P.Yuzyk [10], who claimed that the advantages of the retention of mother tongue are as follows: "1) It provides for cross-fertilization and mutual enrich-

ment of the cultural strains in the development of a common Canadian culture and national personality; 2) It stimulates cultural growth and affords a wider, more direct “grass-roots” participation of Canadians in cultural and artistic events; 3) It helps to exploit the unique linguistic potential talent in the multi-ethnic population for Canada’s greater and more effective role in international affairs, for closer cultural, commercial, and touristic relations with other countries, and for better access to foreign scholarship and the improvement of Canada’s scholastic knowledge and wealth; and 4) It contributes to the development among Canadians of less parochial, more tolerant and informed attitude toward international affairs, and countries and cultures of the origin of their fellow citizens” [10, p. 82-83].

The end of the XX century brought its new tendencies of rapid development of IT-technologies, overwhelming computerization of all fields of human activities, total democratization of the society and creation of the global village. All of them have immensely impacted the status of Canadian Ukrainian and caused its gradual decline. Despite multifarious efforts to preserve Ukrainian in Canada, such as Ukrainian language schools, bilingual schools, political and youth organizations, introduction of Ukrainian as a foreign language at school, University language studies, children camps, fiestas, cultural events, the language is likely to shortly become extinct.

Nevertheless, there is a hope that it will keep alive, though in some modified form: a mixed variant of Ukrainian and English, which appeared, in fact, during the first wave of immigration. Among the early immigrants a number of English lexical units were assimilated to the grammatical and phonetic rules of Ukrainian and thus, like hybrids, entered the vocabulary of the Ukrainians in Canada. They once firmly established in use and have survived up today. All the subsequent waves of immigration and new realities of the human progress have plentifully enlarged it and the process is going on. Regarding such a mixture of two languages D. Stuk coined a term “Ukish” (a blending of Ukrainian and English), that manifests the use of some special language among the native speakers of Ukrainian in Canada. The researcher even singles out “classical” Ukish in opposition to what has been brought by the later waves of immigration, especially those, who arrived in Canada after WWII – people with more profound education and knowledge of the native language [9].

Some typical examples of Ukish are widely-used by Ukrainians either in professional spheres or in everyday life regardless of a speaker’s proficiency in English, his social status or situation of communication. To the list of such English lexical units pronounced and used in accordance with the morphological and phonetic laws of Ukrainian we can refer some *nouns*: *teacher* – тичерка, *pipe* – пайпа, *box* – бокса, *lawyer* – лосер, *garbage can* – гарбич кена, *hall* – галя, *holiday* – голидей, *boat* – бовт, *cash* – кеш, *nurse* – ньорса, *fridge* – фрідж, *carpentry* – капендерка, *Christmas* – крисмус, *cookies* – кукіси, *backyard* – бек ярда; *verbs*: *to miss* – змістувати, *to drive* – драйвувати, *to clean* – клинувати, *to fix* – фіксувати, *to farm* – фармарувати, *to can* – кенувати; *to study* – студіювати; *adjectives*: *broke* – брок, *square* – сквировий, *fine* – файний, *all right* – орайт, *lazy* – лизі, *crazy* – кризі.

On the phonetic level there is an obvious assimilation and close sound imitation to the original language. For instance, the voiced sound /r/ is quite frequent in the majority of positions in the Ukish words, while it occurs only in certain lexemes in Ukrainian. And at the same time the English pharyngeal /h/ loses its articulatory value and tends to be replaced by the Ukrainian voiceless /r/ in words like *галя* (*hall*) and *голидей* (*holiday*). Such a tendency can be approached as a proof of a two-way influence of the involved languages on each other.

Alongside separate words making up the vocabulary of Ukish, there is an abundant corpus of word combinations entering the language and functioning in it as independent lexical units. To understand and interpret the linguistic nature of such units is often possible only through the detailed analysis of their origin and the way of their being translated into the foster language. In a number of cases the adopted word combinations are the result of word-for-word translation of the phrase of the original language. Quite often such translations may sound absurd, funny or contradictory to the norms of the literary language. For example:

to give a ride – дати райда (підвезти когось), *to miss a bus* – змістувати баса (запізнитись на автобус), *to ride a bike* – кататись на ровері (їздити на велосипеді), *to take a course* – брати курс (вивчати щось), *to take bus #1* – брати автобус №1 (їхати автобусом №1), *to make/take a picture* – робити знімку (фотографувати), *to fill out an application* – вповнювати аплікацію (заповнювати анкету), *to pay attention to* – зважати (звертати увагу), *at 6 in the morning* – о шостій рано (о шостій ранку), *don't worry* – не журись (не хвилюйся), *to be sorry* – бути сорі (жалкувати), *to drop smb. off* – скинути когось (висадити когось), *to pick smb. up* – підібрати когось (забрати когось), *to have an appointment* – мати апоінтмент (мати призначення), *to have a birthday* – мати уродини (мати день народження).

Some of the lexical constructions of Ukish may lose their popularity or so-called “relevance” due to linguistic as well as extra-linguistic factors. The leading factor in this process is determined by a strong tendency of modern immigrants to try and use the literary forms of the Ukrainian language or just to speak English, the proficiency in which is comparatively high among the Ukrainian speakers.

Touching upon the problem of Ukrainian-English language interference in Canada one more aspect should be under discussion. It is the question of some speaking formulas generally accepted by the Ukrainian speakers, but having completely English syntactic structures. They have strongly become acclimatized in speech, but sound rather out-of-tune for a correct speaker of Ukrainian. Very often such constructions completely repeat the constructions of the original language and are just a word-for-word translation of them. Let’s view some of them to track down the main patterns of their formation. For example, the Ukrainian sentence *Чи ти міг би мені допомогти?* sounds as *Чи ти годен мені допомогти?* of the English *Can you help me?* since it is focused on the semantic meaning of the modal verb *can* demonstrating the physical ability of the addressee. The sentence *Меніприємно зустрітисяз Вами* sounds as *Я маюприємність зустрітисяз Вами* repeating the syntactic structure of the English sentence *I*

have a pleasure to meet you. Or in the sentence **Я беру пілси о 6** which in original sounds like *I take pills at 6*. The same situation can be observed in the sentences with the verb *to have*: *Have you a family? Ти маєш фамілію? I don't have a car. Я не маю кари. He has a birthday. Він має уродини. Has she a boyfriend? Має вона бойфренда?* Such a tendency replaces the standard Ukrainian formula with the verb **бути** in one of its forms – **є**: **У тебе є родина? У мене немає машини. У нього день народження.** In some cases the translation of the English verb *to have* can replace other Ukrainian verbs. The sentence *She has a baby* is translated as **Вона народила дитину** while a Ukish speaker can say it as **Вона має бейбі**. In some sentences there is a notable omission of the verb *to be* in the Ukish variants. So, the sentence *My elder daughter is a nurse, but younger is a teacher* may be translated as **Моя старша донька нюрсою, а молодша тичеркою**. Or the sentence *I am sorry* may sound as **Я сорі** or *He is all right* as **Він все орайт**.

According to L.Kozachevska and O.Sydorenko the speakers of Ukish have a diverse attitude towards the status of their language. While some of them consider such a language to be crippled, others accept the deviations and even believe that it is necessary to codify them in a special dictionary. Among the immigrants of the 2nd and 3rd waves there is an opinion that the language they use at home drastically differs from the one they hear in Ukraine. And, actually, two reasons can throw the light upon the situation. First of all, the south-eastern dialect of Ukrainian is the most frequent for the diaspora and even may be referred to as a background of their variant of the literary language. The situation is conditioned by the massive immigration of people from the western Ukrainian territories. And after all, the borrowings on all levels of the language enter the standard and are quite noticeable for bilingual speakers [12, p. 146].

The processes of enlarging the vocabulary of Ukish go side by side with the processes of enlarging the vocabulary of Canadian English with the borrowings of the Ukrainian language. By today a certain number of Ukrainian lexemes have established themselves in speech of Canadians and seem to be on the way to complete socialization and codification in the dictionaries. Those lexemes are entering the vocabulary of English in Canada partially assimilating to its syntactic and pronunciation norms. Among such loanwords we can observe the word **тато** spelt as *tato*. In many communicative situations it is used to replace the English *Daddy*, what can cause a certain misunderstanding among the native speakers of English since the word *tato* is pronounced in a way close to the English *tartar*. A similar situation can be detected with the Ukrainian lexeme **баба** standing for *grandmother* and repeating the sound form of the English *barber*. In our personal observation we came to the conclusion that the word *baba* is quite often used even in the families where none of the members is of the Ukrainian origin.

One of the reasons to explain Ukrainian borrowings in speech of Canadians is the absence of some one-word notions in the English language and their presence in Ukrainian. Let's regard the Ukrainian words **кум** and **кума** standing for the English multi-component lexical units *godfather of one's child* and *father of one's godchild* or

godmother of one's child and *mother of one's godchild*. In order to avoid so "wordy" constructions the speakers are inclined to find some easier, more laconic forms like *kum* and *kuma*. It can be explained by the universal tendency of speakers to economize the language resources and articulatory efforts. The same linguistic interpretation can explain the introduction of the Ukrainian words **сват** (*svat*) and **сваха** (*svakha*) for the replacement of the English constructions *son-in-law's father* or *daughter-in-law's father* and *son-in-law's mother* or *daughter-in-law's mother*. To the bulk of the loans some lexemes denoting the dishes of the Ukrainian cuisine can be referred: *borsch*, *kasha*, *holubtsi*, *varenyky*, *paska*, *perogy*, *kovbasa*. Some elements of the Ukrainian national culture are reflected in borrowings too: *hopak*, *cossak*, *hetman*, *bandura*, *panakhyda*.

Another aspect of the language interference between Ukrainian and English in Canada is the field of transliteration and translation of proper names. It mainly concerns the first and the last names of people as well as some geographical names. First settlers from Ukraine were dissatisfied with their Slavic names in a way and tried to make them sound more like Anglo-Saxon ones [11]. So, **Ярема** became **Jeremy**, **Хома** – *Thomas*, **Іван** – *John*, **Степан** – *Stephen*, **Петро** – *Peter*, **Данило** – *Daniel*, **Михайло** – *Michael*. Some were not replaced by the English equivalent, but the closest sounding variant for them was found: *William* for **Василь** or *Terry* for **Тарас**. The children of the first wave immigrants were born in Canada and the parents gave them the English names, but tried to find or even create the corresponding Ukrainian variants. In our study we happened to come across some quite specific names. For example, we heard the name **Деруся** or **Дируся** for *Darol*, **Каролька** for *Carol*, **Іванка** for *Joana*, **Христя** for *Christine*, **Рузя** for *Rose*, **Славка** for *Sylvia*, **Володимир** for *Walter*.

In the system of the Ukrainian surnames used in Ukish there is a strong tendency to show no difference between the feminine and masculine forms, while gender-indicating endings are a relevant feature in Slavic languages. Thus, the masculine forms of the last names are preserved for both of the spouses. For example, пані **Сімаговський** (*Mrs.Simachowsky*), пані **Самохін** (*Mrs.Samochin*), пані **Возний** (*Mrs.Wozny*), пані **Скоблківський** (*Mrs.Skoblikowsky*) пані **Ласковський** (*Mrs.Laskowsky*).

Conclusions. The processes of the language interference between Ukrainian and English in Canada can be explained by a number of linguistic as well as non-linguistic factors. A co-existence of two languages within one community of speakers inevitably results into the immediate mutual impact between those languages. As the reality witnesses Canadian Ukrainian once being a mother tongue for a huge community of speakers is losing its popularity and is almost on the way out. It has undergone a series of sufficient modifications having assimilated to the lexical, grammatical and phonetic peculiarities of English and consequently lost its authenticity. It is neither a mother tongue of the Ukrainian community of Canada any longer nor the language of Ukrainian homes or schools, it is just the language useful for the group identification and thus, according to D.Struk, might not even be transmitted to the next generation [9].

REFERENCES

1. Gerus-Tarnavetska I. The Canadization of the Ukrainian Language, New Soil and Old Roots. // Ukrainian Experience in Canada. – Winnipeg: University of Manitoba Press, 1990. – 182 p.
2. Hudyma K. Ukrainian Language in Canada: From Prosperity to Extinction // Working Papers of Linguistic Circle of University of Victoria. – University of Saskatchewan Press, 2011. – P.181 – 189
3. Lehr J. Peopling the Prairies with Ukrainians, Canada's Ukrainians: Negotiating an Identity // ed. by Stella Hryniuk and Liubomyr Luciuk. – University of Toronto Press, 1991. – P. 30 – 52
4. Martynowych O. Ukrainians in Canada: The Formative Period, 1891-1924. – Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 1991. – P. 34 – 55
5. Marunchak M. The Ukrainian Canadians: History. – 2nd ed. – Winnipeg and Ottawa, 1982. – 546 p.
6. Pendakur R. Speaking in Tongues: Language Knowledge as Human Capital and Ethnicity. – Ottawa: Department of Canadian Heritage, 1990. – 127 p.
7. Royick A. Lexical Borrowings in Alberta Ukrainian. – MA Dissertation, University of Alberta, 1965. – 118 p.
8. Sekirin P. Endangered Dialect: Sociolinguistic Study of the Ukrainian Language in Canada, Sociolinguistic Studies and Language Planning // Proceedings of the XVIth annual meeting of the Atlantic provinces linguistic association. – Ottawa, 1994. – P.78-86
9. Struk D. Between Ukish and Oblivion: The Ukrainian Language in Canada Today. First Wave Emigrants: The First Fifty Years of Ukrainian Settlement in Australia. – N.Y.: Nova Science Publishers, 2000. – P. 67–74
10. Yuzyk P. Ukrainain Canadians: Their Place and Role in Canadian Life. – Toronto, 1967 – p. 82-83
11. Жлуктенко Ю.О. Українська мова на лінгвістичній карті Канади. – Київ: Наукова думка, 1990. – 176 с.
12. Козачевська Л., Сидоренко О. Мова української діаспори як віддзеркалення мовної свідомості та мовної діяльності носіїв-білінгвів // Мовні і концептуальні картини світу. - 2013. - Вип. 46(2). - С. 142-151.

REFERENCES

1. Kozachevska L., Sydorenko O. Diaspora Language as a Reflection of Bilingual's Linguistic Consciousness and Linguistic Performance // Linguistic and Conceptual Pictures of the World. – 2013. – Issue 46(2). – P. 142 – 151
2. Zhluktenko Y. Ukrainian Language on Linguistic Map of Canada. – Kyiv: Naukova dumka, 1990. – 176 p.

Языковая интерференция между украинским и английским в Канаде

В. А. Бондаренко

Аннотация. Данная работа касается проблемы языковой интерференции между украинским и английским языками в Канаде. В ней также кратко рассматриваются основные причины столь существенного влияния двух языков друг на друга. Здесь представлен сжатый обзор истории развития украинского языка в англоязычной стране. В статье особое внимание уделяется изучению базовых лексически, грамматически и фонетически релевантных черт смешанного украинско-английского языка (Юкиш).

Ключевые слова: язык диаспоры, заимствование, Юкиш, языковая интерференция, канадский украинский, этнический язык.

Методи роботи з тематичним текстом на заняттях з англійської мови

С. О. Чернишова

Кафедра іноземних мов історичного та філософського факультетів Інституту філології
Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Paper received 16.06.17; Accepted for publication 25.06.16.

Анотація. У статті сформульовано рекомендації щодо роботи з фаховим текстом на заняттях англійської мови зі студентами нелінгвістичних навчальних закладів. Робота з текстом розглядається на трьох рівнях (дотекстовому, текстовому та післятекстовому). Запропоновано комплекс вправ, розроблений на матеріалі фахового тексту «On the Uses of Philosophy» Віла Дюранта, спрямованих на формування вмінь правильно формувати образ іншомовного слова, свідомо оперувати структурою значень іноземних слів, комбінувати слова між собою відповідно до лексичних і граматичних правил, формувати і висловлювати думку іноземною мовою, розуміти думки, висловлені іншими мовцями.

Ключові слова: фаховий текст, вміння, значення, лексичне і граматичне правило, професійне спрямування.

Вступ. Курс англійської мови за професійним спрямуванням укладається, орієнтуючись на дисципліну спеціалізації, відтак фаховий текст є якісним та достовірним пізнавальним матеріалом, доповнює набуті під час навчання знання і забезпечує англійськомовну компетентність майбутнього фахівця. Відбір навчального матеріалу проводиться відповідно до положень Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, за якими основні принципи відбору засобів викладання мов передбачають відбір оригінальних текстів з урахуванням професійних потреб тих, хто вивчає іноземну мову [1, 81]. Таким чином фаховий текст є основним засобом вивчення англійської мови за професійним спрямуванням, джерелом термінологічної лексики, засобом формування лінгвістичної, професійної та соціокультурної компетентності студентів, що забезпечується «накладанням» іншомовних навичок на предметний зміст професії під час виконання професійних завдань [5, 199]. Лексична, граматична та смислова тканина тексту формує розуміння і відчуття мови, розвиває лінгвістичні та пізнавальні навички.

Огляд публікацій. Лінгводидактичні можливості фахового тексту досліджували С.Захарова, С.Ніколаєва, К.Онищенко, В.Плахотник, Н.Постніков, Н.Скляренко та інші, однак сучасний розвиток освітньої галузі потребує увиразнення й осучаснення методів роботи з текстом.

Мета статті – відштовхуючись від основних видів роботи з фаховим текстом, запропонувати ефективні методи роботи з ним.

Результати й обговорення. Читання текстів за спеціальністю англійською мовою – один з способів вивчення мови. Вдало підібрані тексти англійською суттєво сприяють не лише підвищенню мовної компетентності, але й мотивують самостійну роботу студента. Читання текстів може бути різним як за своїми цілями, так і за способами, якими ці цілі досягаються. Найбільш розповсюдженими цілями є поповнення загального чи тематичного словникового запасу, відпрацювання вимови англійських слів і виразів, закріплення правил англійської граматики через розбір типових прикладів, що присутні в тексті, і їх багаторатне повторення. Очевидно, що для досягнення цих цілей необхідно добирати відповідні тексти англійською мовою.

Тексти за спеціальністю мають вирізнятися великим багатоманіттям граматичних форм і лексичного матеріалу. Викладач може точніше визначити рівень

знань мови студентів і підібрати відповідні тексти. Джерелами текстів за спеціальністю англійською мовою можуть бути оригінальні тексти зі спеціалізованих журналів і газет, а також праці фахівців галузі. Оскільки сприйняття фахового тексту пов'язане із певними труднощами (недостатньою мовною і професійною компетенцією), викладач мусить ретельно планувати роботу з текстом, визначати потенційно проблемні частини, підготувати методи опрацювання основних лексичних і граматичних особливостей та комплекс вправ. Традиційно у роботі з текстом виділяють три етапи: дотекстовий, текстовий та післятекстовий [2; 4].

Працюючи з текстом «On the Uses of Philosophy» Віла Дюранта [7], що призначений для студентів філософського факультету, виокремлюємо такі етапи роботи:

1.Робота з активними словами, що присутні в тексті.

Укладання тематичного словника до тексту і робота з цим словником є одним з видів передтекстових вправ, що дають можливість студентам зрозуміти кінцеву мету, стають підґрунтям для розуміння і первинного засвоєння матеріалу. Лексичний мінімум, який складає тематичний словник, дозволяє висловитися на запропоновану тему, забезпечуючи точне вираження думки і вживання слова у його лексичному значенні. Лексичний мінімум може бути запропонований до читання тематичного тексту і супроводжуватися завданням: прочитати і вивчити слова за темою, знайти у тексті речення з цими словами і перекласти їх:

Existence, meaningless, delight, incomparably, wistful, vacillation and futility, chaos, decipher, maelstrom, circumstance, inevitable, the looming of death.

Вивчаючи нові слова, слід пам'ятати три правила: з'ясувати значення незнайомих слів, записати його і запам'ятати, повторюючи. На перший крок (з'ясування значення) не слід витрачати надто багато часу, слід дотримуватися таких принципів: постаратися зрозуміти слово з контексту, знайти його у двомовному словнику або, за умови достатнього словникового запасу, з'ясувати значення в одномовному словнику. Загальним правилом є уважне читання тексту, із з'ясуванням значення кожного незрозумілого слова.

2. Тематичний описовий текст

Після зняття мовних труднощів студенти переходять до читання тематичного тексту. Робота з такими

текстами ставить за мету розвиток навичок читання, вимови і перекладу. Студентам пропонується прочитати і перекласти текст.

Після читання тексту виконуються лексичні вправи на закріплення і контроль розуміння змісту тексту. Особливе значення мають лексичні вправи, що дозволяють напрацювати вміння визначати смисл слова у конкретному контексті, визначати місце слова у лексичній системі мови і вміння аналізувати значення ключового слова у конкретному контексті. Вправи, рекомендовані після прочитання тексту, зорієнтовані на вміння студентів використовувати вивчення слова для переказу тексту і для використання слів у письмовому й усному контекстах.

3. Післятекстові вправи на закріплення лексичного мінімуму уроку, що передбачають переклад словосполучень з англійської мови українською. Цей вид роботи допомагає співставити лексичні одиниці різних мов, розкриває їх значення.

Формулювання завдання тренувальної вправи на закріплення лексичного мінімуму уроку може передбачати і вибір з тексту ключових слів чи створення словосполучень з одним з ключових слів.

Тренувальні вправи на закріплення лексичного мінімуму можуть бути запропоновані і з таким формулюванням: *Make up sentences:* A pleasure, the mirages, There, and, a lure, in, of, even, metaphysics, is, philosophy, in.

Перевірка розуміння тексту може здійснюватися за допомогою такого завдання як *Detect the right statement:*

- Science is analytical description, philosophy is emotional interpretation.
- The scientist is as interested in the leg of a flea as in the creative throes of a genius.
- Philosophy seems to stand still, perplexed; but only because she leaves no fruits of victory to her daughters the sciences.
- Philosophy accepts the hard and hazardous task of dealing with problems not yet open to the methods of science — problems like good and evil, beauty and ugliness, order and freedom, life and death.

Лексичні вправи на доповнення речень відповідно до змісту тексту, що передбачає вибіркоче заучування контексту. *Complete the following sentences:*

#	Line	Tick
1	In every field of activity there is a philosophy of it that involves in	
2	questioning of its fundamental concepts, principles, and methods.	
3	So there is philosophy of science, philosophy of religion, philosophy of	
4	art, and so on. Nearly always, some of the best between practitioners in	
5	each field are interested in its philosophy.	

But the philosopher is not content to describe the fact; he wishes to 1)_____ its relation to experience in general, and thereby to get at its meaning and its worth; he combines things in 2)_____; he tries to put together better than before, that 3)_____ which the inquisitive scientist has analytically taken apart.

Також ефективним завданням на закріплення розуміння тексту є визначення «зайвих» слів: *Read the text below and decide which lines of the text contain unnecessary words.*

До системи рекомендованих вправ можна зарахувати і завдання, спрямовані на пояснення значення деяких фраз із тексту з формулюванням: *Define the meaning of the phrase:*

To be a philosopher," said Thoreau, "is not merely to have subtle thoughts, nor even to found a school, but so to love wisdom as to live, according to its dictates, a life of simplicity, independence, magnanimity, and trust.

Усі вказані види завдань є контрольними і дозволяють перевіряти результати роботи студентів щодо адекватного розуміння лексики, смислу тексту, сприяють активному оволодінню лексичним матеріалом. Перевірка завдань може проводитися як в усній, так і в письмовій формі, і забирає мало часу. Це дає викладачу можливість ефективного використати навчальний час, відведений для роботи з тематичним текстом.

Слід зазначити, що на цьому етапі роботи з текстом за спеціальністю, студент здатен вибудовувати зв'язане висловлювання на матеріалі цілісного тексту, виконувати мовленнєві дії. Завдання цього рівня можуть містити у собі пошук інформації через ставлення питань і формулювання відповідей і через аргументацію власної думки. Такий комунікативний спосіб контролю, як відповіді на питання не лише контролює детальне розуміння тексту, але і дозволяє формулювати висловлювання з певної теми у певному контексті. Відповідаючи на питання, студенти вчаться обирати з тексту і зв'язувати лексику, що вивчається, з ситуацією, у якій її можна використати; трансформувати мовний матеріал, вживати лексичні одиниці у різних формах. Аргументація власної думки – можливість залучення у мовномисленнєву діяльність студентів різного рівня мовної компетентності. Це завдання відкритого типу, тобто завдання, які не мають єдиного правильного рішення і дозволяють студентам вирішувати їх за будь-якого рівня володіння мовою. Завдання можуть бути сформульовані таким чином: *Can you add some more of your own to the information of the text?* або ж *Skim the text quickly and write down what you can remember.*

Завдання такого типу дозволяють кожному студенту дати відповідь такого обсягу і рівня складності, який йому до снаги. Навіть малопідготовлений студент, виконуючи такі завдання, може висловити власний погляд. Це підвищує мотивацію кожного студента до участі у роботі, розвиває мовні навички. На останньому етапі роботи з текстом можна дати студентам завдання знайти додаткову інформацію чи обговорити ідеї, сформульовані у тексті.

Змістова база, отримана з тексту і система тренувальних вправ складе основу для розвитку компетентного діалогічного і монологічного мовлення, що веде до наступного етапу роботи з текстом, який передбачає переробку інформації тексту задля створення висловлювання. Ситуація тексту використовується як мовна, мовленнєва і змістова опора для розвитку вмінь в усному і письмовому мовленні. Створення висловлювання за текстом вимагає від студентів

вміння сформулювати основну ідею тексту, відбирати відповідний матеріал з тексту.

Висновки. Лексичні вправи, сформовані на базі тематичних текстів, спрямовані на розвиток лексичної і мовленнєвої компетентності, яка дозволяє правильно формувати образ іншомовного слова, свідомо оперу-

вати структурою значень іноземних слів, комбінувати слова між собою відповідно до лексичних і граматичних правил, формувати і висловлювати думку іноземною мовою варіативно за допомогою різних слів, розуміти думки, висловлені іншими мовцями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. українського видання С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
2. Калініна Л. Getting America-Wise through reading. Навчальний посібник з англійської мови для студентів вищих навчальних закладів. У 2-х кн. /Калініна Л., Самойлюкевич І., Андерсон К. – Київ: Пед думка, 2001.- Кн. 1.- 175 с.
3. Крат О. Компоненти системи навчання іноземної мови професійного спрямування через зміст професійної діяльності / О. І. Крат // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – 2011. – № 2 (2). – С. 69-74. – (Серія «Педагогіка і психологія»).
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб. / С. Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – С. 328–350
5. Секрет І. В. Модель формування іншомовної професійної компетентності в умовах дистанційної освіти / І. В. Секрет // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2010. – № 17 (204). – С. 199-208.
6. Христова О. Ф. Використання фахових текстів на заняттях з англійської мови за професійним спрямуванням / О. Ф. Христова // Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького : зб. наук. пр. – 2011. – № 6. – С. 220-225. – (Серія «Педагогіка»).
7. The Story of Philosophy: навч.посібник з англійської мови/упорядн. С.О.Чернишова, О.П.Токменко. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2017. – 142с.

REFERENCES

1. Zahal'noyevropeys'ki rekomendatsiyi z movnoyi osvity: vyvchennya, vykladannya, otsinyuvannya / nauk. red. ukrayins'koho vydannya S. YU. Nikolayeva. – K.: Lenvit, 2003. – 273 s.
2. Kalinina L. Getting America-Wise through reading. Navchal'nyu posibnyk z anhliys'koyi movy dlya studentiv vyshchyykh navchal'nykh zakladiv. U 2-kh kn. /Kalinina L., Samoylyukevych I., Anderson K. – Kyiv: Ped dumka, 2001.- Kn. 1.- 175 s.
3. Krat O. Komponenty systemy navchannya inozemnoyi movy profesijnoho spryamuvannya cherez zmist profesijnoyi diyal'nosti / O. I. Krat // Visnyk Dnipropetrovs'koho universytetu imeni Al'freda Nobelya. – 2011. – № 2 (2). – S. 69-74. – (Seriya «Pedahohika i psykholohiya»).
4. Metodyka vykladannya inozemnykh mov u serednykh navchal'nykh zakladakh: Pidruchnyk. Vyd. 2-e, vypr. i pererob. / S. YU. Nikolayevoyi. – K.: Lenvit, 2002. – S. 328–350
5. Sekret I. V. Model' formuvannya inshomovnoyi profesijnoyi kompetentnosti v umovakh dystantsijnoyi osvity / I. V. Sekret // Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. – 2010. – № 17 (204). – С. 199-208.
6. Khrystova O. F. Vykorystannya fakhovykh tekstiv na zanyattiyakh z anhliys'koyi movy za profesijnym spryamuvannyam / O. F. Khrystova // Naukovyy visnyk Melitopol's'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Bohdana Khmel'nyts'koho : zb. nauk. pr. – 2011. – № 6. – S. 220-225. – (Seriya «Pedahohika»).

Professional texts: methods and work in English classes

S. A. Chernyshova

Abstract. The recommendations on the professional texts work with the students of non-linguistic institutions have been formulated in the article. The aim of the article is to propose effective methods of work with professional texts on the basis of the main types of work with the texts. The method of professional texts analysis has been used in the article. Three main steps in work with professional texts have been used : pre-reading, reading, after-reading. Complex of tasks, designed on the basis of the book “The Use of Philosophy” by Will Durant, has been worked out. It focuses on reading skills development in professional texts through the following issues: to form the skills to create an image of foreign words; to operate with the structure of foreign words meaning ; to combine words according to their lexical and grammar structure; to form thoughts and present them in foreign language; to understand professional information presented by foreign speaker.

Keywords: professional text, skill, meaning, lexical and grammatical rules, professionally oriented.

Методы работы над тематическим текстом на занятиях английского языка

С. А. Чернышова

Аннотация. В статье сформулированы рекомендации по работе с профессиональным текстом на занятиях по английскому языку со студентами нелингвистических учебных заведений. Работа с текстом рассматривается на трех уровнях (дотекстовом, текстовом и послетекстовом). Предложен комплекс упражнений, разработанный на материале профессионального текста «On the Uses of Philosophy» Уилла Дюранта, направленных на формирование навыков правильно создавать образ иностранного слова, осознанно оперировать структурой значений иностранного слова, комбинировать слова между собой в соответствии с лексическими и грамматическими правилами, формировать и высказывать мысль на иностранном языке, понимать мысли, высказанные другим говорящим.

Ключевые слова: профессиональный текст, навык, значение, лексическое и грамматическое правило, профессиональная направленность.

Інтертекстуальність в текстах сучасної французької жіночої прози як проблема перекладу

Л. С. Дячук

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна

Paper received 18.05.17; Accepted for publication 01.06.17.

Анотація. У статті проаналізовано інтертекстуальність, що є характерною ознакою постмодерністської доби і виступає одночасно як один із ключових елементів сучасної французької жіночої прози. Досліджено способи відтворення інтертекстуальності в українських перекладах.

Ключові слова: інтертекстуальність, сучасна французька жіноча проза, художній переклад.

Вступ. Інтертекстуальність постає як одна з характерних ознак жіночої художньої літератури ХХ–ХХІ ст. Термін «інтертекстуальність» запровадила 1967 року теоретик постструктуралізму Ю. Крістева [18], він означає зв'язок тексту з іншими текстами.

Короткий огляд публікацій за темою. У перекладознавстві категорію інтертекстуальності розглядали в своїх роботах такі вчені, як Б. Гейтім, І. Мейсон, З. Львовська, Г. Денисова, Л. Грек, Л. Коломієць, А. Гудманян.

Французький літературознавець Ж. Женете у книзі «Палімпсести: література в другому ступені» зробив таку класифікацію різних типів взаємодій текстів: 1) інтертекстуальність як «співприсутність» в одному тексті двох і більше текстів (цитата, алюзія тощо); 2) паратекстуальність як відношення тексту до свого заголовку, післямови, епіграфу; 3) метатекстуальність як критичне посилання чи коментар на свій передтекст; 4) гіпертекстуальність як осміювання чи пародіювання одним текстом іншого; 5) архітекстуальність як жанровий зв'язок текстів [15, с. 1-5].

Метою статті є проаналізувати прийом інтертекстуальності в творах сучасних французьких письменниць та способи його відтворення у перекладі.

Матеріалом дослідження послужили твори сучасних французьких письменниць та їх українські переклади. Для аналізу фактичного матеріалу було застосовано порівняльний метод, що виступає основою перекладознавчого аналізу.

Результати та їх обговорення. У прозі сучасних французьких авторок найчастіше спостерігаємо перший, другий, третій і четвертий типи інтерсексуальності за Ж. Женеттом.

У романі «Відвертість за відвертість» П. Констан трапляються зразки типово феміністської риторики. П. Констан в уста Лоли вкладає цитату культової для фемінізму фігури С. де Бовуар: «офіційна біографія не співпадає зі справжньою історією життя» («*biographie officielle ne se confond pas avec sa véritable histoire*») [11, с. 534].

Прийом інтертекстуальності взагалі є характерним для П. Констан. Французькі критики вказують на те, що роман «Відвертість за відвертість» – це пародія на фільм канадського режисера Дені Аркана «Занепад американської імперії», в якому крах американського суспільства пояснюється його фемінізацією [20], та на антифеміністичну тетралогію Анрі де Монтерлана «Дівчата» [9]. У романі П. Констан «Відвертість за відвертість» інтертекстуальність створюється і завдяки промовистим іменам головних героїнь. Дослідники

декодують ці імена по-різному, але врешті-решт завжди іде посилання на тексти, пов'язані з темами фемінізму і антифемінізму. Наприклад, знаходять алюзії на данський фільм «Le Festin de Babette» режисера Г. Акселя та на роман «Belle du Seigneur» франкомовного швейцарського письменника А. Коена [17]. Американська письменниця і перекладачка М. Міллер пояснює ці імена по-іншому. Ім'я *Лоли* (Lola Dhol) вона пов'язує з лялькою Doll. *Бабетт Коен* (Babette Cohen) має єврейські корені. Ім'я *Аврора* (Aurore) натякає на смерть щура (la mort au rat), а прізвище *Амер* (Amer) може означати «для матері» (à mère), «до моря» (à mer) або «амер» (гіркий), тобто відбувається гра значень у промовистому імені. Ім'я *Глорія Патер* (Gloria Patter) може означати «pas terre» (немає землі). В українському перекладі С. Саваневської, на жаль, нівельовано прийом промовистості імен, бо перекладачка здійснила просте транскрибування.

М. Боргомано, досліджуючи проблему інтертекстуальності в романі «Коханець» М. Дюрас, відносить інтертекстуальність цього роману до метатекстуальності (термін Ж. Женетта), тобто самоцитатації, оскільки роман «Коханець» – це продовження роману «Barrage contre le Pacifique» (1950) [10]. Ця метатекстуальність у «Коханці» виражена експліцитно: «*Ce n'est donc pas à la cantine de Réam, vous voyez, comme je l'avais écrit, que je rencontre l'homme riche à la litmousine noire...*» [12, с. 14] – «Отже, як бачите, з тим багатим мужчиною в чорному лімузині я познайомилася не в кафетерії в Реамі, як я колись написала...» [2, с. 14]. У перекладі Р. Осадчук відтворив цю експліцитну самоцитатацію письменниці.

Експліцитне самоцитатування чітко простежується і в романі «Дитинство» Н. Саррот. Його відтворення не становило труднощів у перекладі. Інтертекстуальність у романі «Дитинство» Н. Саррот виявляє також її добру обізнаність із російською класичною літературою: «*Donne-moi Tourgueniev: Pères et fils. L'autre tend sa carte. Et maintenant... d'un ton plus assure... tu vas me donner encore Tourgueniev: Recits d'un chasseur... Ton triomphant: Je ne les ai pas. Alors, toi Gacha, donne-moi Tolstoi: Anna Karenine. Merci. Et toi Natacha: La Sonate à Kreutzer....*» [22, с. 71] – «Дай мені Тургенєва «Батьки і діти». Сусідка простягає свою картку. І далі - вневенішим тоном. Дай мені Тургенєва «Записки мисливця». Звитяжний голос: У мене їх нема. Тоді ти, Гаю, дай мені Толстого «Анну Кареніну». Дякую. А ти, Наталю, – «Крейцерову сонату»...» [7, с. 44]. У перекладі Г. Малець подає відповідні назви творів класиків російської літератури, які добре відо-

мі українському читачеві. А от власне ім'я *Наталя* адаптовано, одомашнено, а не збережено ім'я *Наташа*, як в оригіналі.

Майже кожен новий розділ роману «Чорне творіння» М. Юрсенар підкріплює епіграфом, взятим із творів античності та середньовіччя, створюючи, таким чином, одночасно другий і перший типи інтертекстуальності. Так, у першій частині роману «Життя мандрівне» М. Юрсенар цитує італійського мислителя і філософа епохи Відродження Мірандолу, ідеями якого вона цікавилася. Епіграф подано латиною, а під ним – переклад французькою, адже М. Юрсенар володіла латинською мовою. Д. Чистяк теж зберігає епіграф латиною, а перекладає французький варіант, де йдеться про зародження гуманістичних ідей в Європі: «*Je t'ai placé au milieu du monde afin que tu pusses mieux contempler ce que contient le monde. Je ne t'ai fait ni céleste ni terrestre, mortel ou immortel, afin que de toi même, librement, à la façon d'un bon peintre ou d'un sculpteur habile, tu achèves ta propre forme*» [23, с. 10] – «*Я поставив тебе посередині світу, щоб ізвідти тобі вільніше було оглядати все суцє в ньому. Я не зробив тебе ні небесним, ні земним, ні смертним, ані безсмертним, щоб ти, як удавний художник чи зугарний скульптор, зміг вивершити сам свій неповторний образ*» [8, с. 16]. Д. Чистяк у відтворенні епітетів вживає прикметники з розмовної мови, таким чином, український переклад є експресивнішим за оригінал, але вживання церковнослов'янїзму «суцє» допомагає перекладачеві забезпечити більшу стилістичну адекватність перекладу.

Третій частині «В'язниця» передує епіграф Джуліано Медичі, в якому переосмислюється розуміння смерті як прояву людської свободи. В українському перекладі Д. Чистяк знову подає і італійський епіграф, і український переклад. Вірш Дж. Медичі М. Юрсенар перекладає сама, а Д. Чистяк перекладає варіант письменниці. Загалом точно відтворивши ритм французького оригіналу, написаного у вигляді «вільного вірша», Д. Чистяк повною мірою передає його зміст (хоча в останньому рядку український перекладач і деформує часове значення французького слова «*ignorer*», трансформуючи його форму теперішнього часу у форму зі значенням майбутнього: *Ignorant encor qu'il est doux de mourir – Їм не пізнати, що вмирати – втішно*). Однак у наведеному прикладі відчувається особлива поетичність та мелодійність мови Д. Чистяка, пов'язана, вочевидь, з тим, що він і сам є вже достатньо зрілим і відомим, незважаючи на молодий вік, поетом. Саме це, на нашу думку, й допомогло українському перекладачеві вдало перекласти українською мовою не лише прозу, а й поетичні рядки роману французької письменниці.

М. Юрсенар використовує цитати не тільки перед розділами, у неї трапляються і **міжтекстові цитати латиною**: *Non habet nomen proprium* [23, с. 139] (*У нього немає власного імені*), *ipus ego et multi in me* [23, с. 156] (*Я один, та в мені – багато інших*), *speluncam exploravimus* [23, с. 124] (*Ми дослідили пиреу*); **цитати італійською**: *E questi veleni? Sara vero che ne abbia tanto e quanto* [23, с. 126] (*А як щодо отруут? Невже правда, що їх у вас зовсім не ясно?*), *Questo honorato viatore ha studiato anche altro che cose*

celesti [23, с. 125] (*Він також досліджував інші небесні печі*); **цитати голландською**: *Voor u heb ik het gedaan!* [23, с. 136] (*Я зробила це для Вас*). В українському перекладі Д. Чистяк залишає цитати тією мовою, що в оригіналі, але наприкінці роману в примітках дає український переклад.

Головний герой роману цитує одного з героїв відомого твору давньоримської літератури – «Сатирикон», авторство якого приписують Петронію, – Евмолпа, який напучує, як треба жити. Авторка подає цитування латиною, а потім сама ж пояснює французькою: «*Sots que vous êtes, dit Eumolpe, se souvient des maux d'Encolpe, de ceux de Giton, et surtout des gentillesses de ce dernier. Vous pourriez être heureux et menez pourtant une vie misérable, soumis chaque jour à une gêne pire que la veille. Pour moi, j'ai vécu chaque journée comme si ce jour que je vivais devait être le dernier, c'est-à-dire, en toute tranquillité*» [23, с. 166] – «*Ем, нерозумні ж ви, – сказав Евмолп, згадавши всі біди, Енколпа й Гітона, а також незабутню прихильність останнього. – Ви могли б бути щасливими, а натомість животієте життям нужденним, і кожен новий день несе по злидню, гіршому за вчорашній. Я ж проживав кожен день, ніби він був у мене на віку останній, себто цілком спокійно*» [8, с. 114].

Саме про двох інших головних героїв цього «Сатирикону» – Енколпа та Гітона – говорить, за задумом французької письменниці, поет Евмолп. У цьому випадку, маючи в цілому вдало перекладений наведений уривок роману М. Юрсенар, можемо відзначити певну неточність хіба що під час перекладу французького слова «*gentillesse*», яким письменниці характеризує героя «Сатирикона» Гітона. Справа в тому, що останній – 16-річний хлопчина, який у «Сатириконі» виступає об'єктом сексуальних домагань із боку його героїв – згаданого Енколпа та Аскілта, і навіть стає предметом розбрату між цими двома останніми. Тому, на нашу думку, приписуючи Гітону «*gentillesse*», французька авторка, очевидно, описувала його зовнішність і мала на увазі насамперед основне значення цього слова: *приємність, миловидність і граційність*.

Роман А. Ерно «Жінка» починається з епіграфа, взятого у Гегеля: «*C'est une erreur de prétendre que la contradiction est inconcevable, car c'est bien dans la douleur du vivant qu'elle a son existence réelle*» [13, с. 3] – «*Це помилка стверджувати, що суперечність є неможливою, бо вона дійсно існує у стражданні живих*» [3, с. 66]. Є. Кононенко перекладає епіграф сама, а не бере академічний переклад Гегеля українською мовою («Феноменологія духу», переклад П. Таращука, видавництво «Основи»; «Основи філософії права», переклад Р. Осадчука, видавництво «Юніверс»).

У романі «Паперовий будиночок» Ф. Малле-Жоріс можна зустріти й алюзії на міфологію, зокрема на міф про Сізіфа: «*Le rocher cent fois retombé, revenir, courses, ménage*» [19, с. 46] – «*Коли камінь скочується в сотий раз - бігом додому, по магазинах, прибирати*» [5, с. 39]. Ганна Малець відтворює іронічну алюзію на працю Сізіфа, якому було присуджено викочувати на високу круту гору величезний камінь, а потім все починати знову.

Як зазначають критики, роман С. Жермен «Книга

ночей» містить ідеї постмодерністської доби; поєднує фантастичний, заплутаний сюжет, відомі факти, елементи, запозичені з літератур різних країн та епох. Отже, відтворення інтертекстуальності в ньому є перекладацькою домінантою. С. Жермен починає роман двома таємничими цитатами, взятими з поеми Рене Домалє «Піднебесся» та Книги суддів з Біблії: 1. *NON est mon nom / NON NON le nom / NON NON le NON* [16, с. 9] – *Моє ім'я - HI / HI HI ім'я / HI HI HI* [4, с. 5]; 2. *L'Ange de YHVH lui répondi: - Pourquoi t'informer de mon nom? / - Il est merveilleux* [16, с. 9] – *І відказав йому ангел Господній: / - Чого питаєш про моє ім'я? / - Воно дивне* [4, с. 5]. Обидві цитати мають спільне слово *nom* – ім'я. Перший епіграф – посилання на «Одісею» Гомера (епізод в печері циклопа Поліфема) і вибудований на грі слів, а інший епіграф – це діалог з Біблії. А. Перепадя для відтворення другої цитати обрав версію перекладу із «Книги Суддів» (13:18) П. Куліша та І. Пулюя в 1905 році.

У розділі «Nuit des cendres» – «Ніч попелу» є міжтекстова цитата, яка підкреслює кінець надії, віри людей, незрозуміле безумство, що символічно характеризує нову війну: *Sang-Dieu, sans Dieu / Dieu-cendres / Cendres et poussières* [16, с. 268] – *Кров-Бог, без Бога / Бог-попіл / Попіл і порох* [4, с.238]. Ця цитата є алюзією на «Десять кар єгипетських», описаних у Книзі Виходу, де перша кара каже, що вода в річці Ніл перетвориться на кров. А. Перепадя цілком адекватно відтворив цю біблійну алюзію.

Перший роман Ф. Саган «Здрастуй, печаль!» теж містить елементи інтертекстуальності. Навіть свій псевдонім авторка взяла з роману М. Пруста «В пошуках утраченого часу». Епіграф до роману Ф. Саган бере з вірша «Саме життя» поета-сюрреаліста П. Елюара. В українському перекладі Я. Кравець подає цей епіграф, тобто уривок із вірша П. Елюара, подає в перекладі М. Москаленка. У сучасному перекладознавстві загальноприйнятим є те, що цитати (особливо поетичні) слід відтворювати за існуючими перекладами відповідних творів, а не перекладати заново, тому стратегія Я. Кравця видається цілком відповідною.

Є в романі «Здрастуй, печаль!» Ф. Саган і алюзії на відомих літературних героїв: «*Mon père exécutait des mouvements de jambes compliqués pour faire disparaître un début d'estomac incompatible avec ses dispositions de Don Juan*» [21, с. 13] – «*Батько робив ногами якісь складні вправи, щоб зігнати маленьке черевце, яке вадило його донжуанівським намірам*» [6, с. 246]. У перекладі Я. Кравець вдається до прийому рекатегоризації, змінивши власне ім'я *Don Juan* на прикметник «донжуанівський», що дещо послабило експліцитний характер посилання на твір Мольєра.

У новелі «Мені б хотілось, щоби хтось мене десь чекав» А. Гавальди є відсилання до відомого роману Б. Вербера «Мурахи»: «*Dans le compartiment, il y a aussi une fille assez mignonne qui lit un roman sur les fourmis*» [14, с. 45] – «*У купе була ще тоненька дів-*

чинка, яка читала роман про мурах» [1, с. 49]. Є. Кононенко не подає коментар цієї алюзії в українському перекладі, тому український читач навряд чи її зрозуміє.

Подекуди в перекладі Є. Кононенко новел А. Гавальди інтертекстуальність зникає: «*Depuis, elle a recueilli deux chiens et un chat .....avec une ménagerie pareille, c'est carrément mission impossible pour trouver un mec bien*» [14, с. 47] – «*Натомість мама завела двох собак і kota. А з таким зоопарком знайти пристойного дядька - це вже фантастика*» [1, с. 50]. Відсилання до відомого американського фільму (англ. «Mission: Impossible», франц. «Mission impossible») «Місія неможлива» не відтворено взагалі в перекладі, а розмовне слово *un mec bien* перекладено як *пристойний дядько*, що дещо експресивніше від французького оригіналу. Отже, для перекладача дуже важливо спочатку помітити інтертекстуальність, а потім відтворити в перекладі.

Висновки. Зазначимо, що характерною рисою сучасної французької жіночої прози, як засвідчило дослідження, є саме ускладнена інтертекстуальність. Адже, сучасні французькі письменниці є високоосвіченими, ерудованими, професіоналками – професій, що потребують високого рівня інтелекту. Тому, інтертекстуальність є органічно притаманною їхньому творчому осмисленню дійсності. Відсилання даються на тексти класичної чи сучасної інтелектуальної та наукової літератури. Детальний аналіз принципів інтертекстуальності на матеріалі творів сучасних французьких письменниць переконує, що у французькій жіночій прозі інтертекстом виступають тексти, пов'язані з темами фемінізму («Відвертість за відвертість» П. Констант), грецькою міфологією та творами античності та середньовіччя («Чорне творіння» М. Юрсенар), творами філософії («Жінка» А. Ерно), Біблією («Книга ночей» С. Жермен), літературні твори світової класики («Здрастуй, печаль!» Ф. Саган). Інтертекстуальність реалізується як прийом побудови тексту і як стилістичний прийом лише якщо вона помічена і усвідомлена читачем, а в нашому випадку, в перше чергу перекладачем. І тут, як засвідчило дослідження, спостерігаємо часто недооцінювання важливості уваги до цього прийому перекладачами.

Для адекватного відтворення усієї повноти авторського задуму, образно-стильової характеристики художнього твору, його прагматичного впливу на читача, перекладачеві важливо передати інтертекстуальну структуру оригінального тексту, закладену автором, систему асоціативних зв'язків та посилань на інші тексти, і знайти адекватні шляхи їх відтворення у перекладі. Як бачимо, найчастіше перекладачі робили дослівний переклад прихованої цитати з французького оригіналу (а також вказували її походження, якщо автор його дає, або залишали без пояснення) або ж зберігали цитати мовою оригіналу (латиною, німецькою, італійською, англійською) і подавали переклад у виносці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гавальда А. Мені б хотілось, щоби хтось мене десь чекав / Анна Гавальда; [пер. з франц. Є. Кононенко]. – Л. : Видавництво «Старого Лева», 2015. – 142 с.
2. Дюрас М. Коханець / Маргеріт Дюрас; [пер. з франц. Р. Осадчук]. – К. : «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА», 2009. – 124 с.

3. Ернo А. Майдан. Жінка / Анні Ернo; [пер. з франц. Ю. Аніпер]. – Х. : «Фоліо», 2006. – 126 с.
4. Жермен С. Книга ночей / Сільві Жермен; [пер. з франц. А. Перепадя]. – К. : «Академ-Прес», 2004. – 302 с.
5. Малле-Жоріс Ф. Паперовий будинок / Франсуаза Малле-Жоріс; [пер. з франц. Г. Малець]. – К. : «Пульсар», 2004. – 221 с.
6. Саган Ф. Чи любите Ви Брамса? Сонячний промінь в холодній воді, Здрастуй, печаль! / Франсуаза Саган. – К. : «Молодь», 1983. – 336 с.
7. Саррот Н. Дитинство. Золоті плоди / Наталі Саррот; [пер. з франц. Г. Малець]. – К. : «Пульсар», 2001. – 272 с.
8. Юрсенар М. Чорне творіння / Маргеріт Юрсенар; [пер. з франц. Д. Чистяк]. – К. : «Пульсар», 2012. – 291 с.
9. Amette J.-P. Trois femmes dans la bourrasque : Les Confidences de Paule Constant / Jacques-Pierre Amette. – Le Point, 1998. – Режим доступу: <http://panoramas.overblog.fr/ext/http://www.pauleconstant.com/DetailOuvrages.html#CPC>.
10. Borgomano M. «L'Amant»: une hypertextualité illimitée in Marguerite Duras / M. Borgomano // Revue des sciences humaines №202, avril–juin 1986. – P. 67-77.
11. Constant P. Confidence pour confidence / Paule Constant: Roman. – Paris : Editions Gallimard, 1998. – 234 p.
12. Duras M. L'Amant / Marguerite Duras. – P. : Minuit, 1984. – 147 p.
13. Ernaux A. Une femme / Annie Ernaux. – P. : Gallimard, 1987. – 108 p.
14. Gavalda A. Je voudrais que quelqu'un m'attende quelque part / Anna Gavalda. – P.: Le diletante, 2011. – 157 p.
15. Genette G. Palimpsests: literature in the second degree / G. Genette; transl. Ch. Newman, C. Doubinsky. – L.: Lincoln, NE: University of Nebraska Press, 1997. – 490 p.
16. Germain S. Le Livre des nuits / Sylvie Germain. – P. : Gallimard, 1985. – 337 p.
17. Graincourt M. B. De. Coup de cœur pour un roman : Les Confidences de Paule Constant, Libération, 1998. – Режим доступу: <http://panoramas.overblog.fr/ext/http://www.pauleconstant.com/DetailOuvrages.html#CPC>.
18. Kristeva J. Pouvoirs de l'horreur. Essai sur l'abjection / J. Kristeva. – Paris: Seuil, 1980. – 203 p.
19. Mallet-Joris F. La Maison de Papier / Françoise Mallet-Joris. – P.: Grasset rééd. Le Livre de poche, 1970. – 317 p.
20. Nourissie F. Paule Constant : ainsi soient-elles : Les Confidences de Paule Constant / François Nourissie. – Le Figaro-Magazine, 1998. – Режим доступу: <http://panoramas.overblog.fr/ext/http://www.pauleconstant.com/DetailOuvrages.html#CPC>.
21. Sagan F. Bonjour tristesse / Françoise Sagan. – P. : Julliard, 1954. – 154 p.
22. Sarraute N. Enfance / Nathalie Sarraute. – P. : Gallimard, 1983. – 276 p.
23. Yourcenar M. L'oeuvre au noir / Marguerite Yourcenar. – P. : Gallimard, 1993. – 516 p.

REFERENCES

1. Gavalda A. I would like, that somebody waited for me somewhere... / Anna Gavalda; [Trans. from French. by E. Kononenko]. – L., Publisher "Old Lion", 2015. – 142 p.
2. Duras, M. Lover / Marguerite Duras; [Trans. from French. by R. Osadchuk]. – K., "A-BA-BA-HA-LA-MA-HA", 2009. – 124 p.
3. Ernaux A. Square. Woman / Annie Ernaux; [Trans. from French. Yu. Aniper]. – H., "Folio", 2006. – 126 p.
4. Germain S. The book of nights / Sylvie Germain; [Trans. from French. A. Perepadya]. – K., "Academ-Press", 2004. – 302 p.
5. Mallet-Joris F. Paper house / Françoise Mallet-Joris; [Trans. from French. G. Malets]. – K., "Pulsars", 2004. – 221 p.
6. Sagan F. Do you like Brahms? Sunbeam in cold water. Hello, sadness! / Françoise Sagan. – K., "Youth", 1983. – 336 p.
7. Sarraut N. A childhood. Gold fruit / Nathalie Sarraute; [Trans. from French. G. Malets]. – K., "Pulsars", 2001. – 272 p.
8. Yourcenar M. Black creations / Marguerite Yourcenar; [Trans. from French. D. Chystyak]. – K., "Pulsars", 2012. – 291 p.

Intertextuality in the texts of contemporary French women's prose as a problem of translation

L. S. Diachuk

Abstract. The article analyzes the intertextuality, which is a characteristic feature of the postmodernist era and serves as one of the key elements of contemporary French women's prose. The methods of rendering the intertextuality of the given texts were also under study.

Keywords: *intertextuality, contemporary French female prose, literary translation.*

Интертекстуальность в текстах современной французской женской прозы как проблема перевода

Л. С. Дячук

Аннотация. В статье проанализирована интертекстуальность, которая является характерным приемом постмодернистской эпохи и выступает одновременно как один из ключевых элементов современной французской женской прозы. Исследованы способы воспроизведения интертекстуальности в украинских переводах.

Ключевые слова: *интертекстуальность, современная французская женская проза, художественный перевод.*

Мовні характеристики людини через призму конотації (зіставний аспект)

Л. В. Дробаха

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського
Corresponding author. E-mail: ldrobacha@rambler.ru

Paper received 21.05.17; Accepted for publication 01.06.17.

Анотація. Стаття присвячена питанням виявлення специфічних особливостей менталітету носіїв різних мов. Шляхом зіставного аналізу виявлено спільні та національно-специфічні особливості вживання назв природних феноменів у конотативних значеннях, які містять характеристики людини у суспільстві. Проведено кількісний аналіз вживання назв природних феноменів у зіставному аспекті в українській, німецькій, англійській та французькій мовах.

Ключові слова: зіставний аналіз, природний феномен, конотація, характеристики людини, національне світосприйняття.

Вступ. Виникнення необхідності досліджень різних мовних просторів було і залишається пов'язаним зі зростаючою зацікавленістю дослідників до зіставлення тих мовних пластів, які в своєму зрізі виявляють неповторні риси менталітету носіїв як споріднених, так і неспоріднених мов. У роботах по зіставленню неспоріднених мов простежується тенденція до виявлення у зіставлених фрагментах конкретних родзинок у специфіці культури і світосприйняття етносів. У деяких роботах в центрі уваги знаходиться певний компонент значення. В українській та англійській мовах проведено зіставний ідеографічний опис фразеологічних одиниць із антропним компонентом значення (Колеснікова І.Є.). В іспанській та українській мовах досліджено семантику фразеологізмів із соматичним компонентом та встановлено етнокультурні архетипні моделі й універсальні стереотипні моделі іспанських і українських соматичних прислів'їв (Шевелюк В.А.); проведено структурно-семантичну характеристику лексики на позначення віку людини в зазначених мовах (Проценко І.Ю.). В англійській, польській та українській мовах проаналізовано спільні та відмінні джерела лінгвокультурної інформації фразеологізмів з онімним компонентом (Заваринська І.Ф.). Оцінні значення, на яких у дослідженнях також робиться акцент, акумулюють у собі певні асоціації мовців і віддзеркалюють разом з цим і визначені моделі поведінки. Зокрема, в англійській та українській мовах досліджено оцінні неологізми кінця ХХ-початку ХХІ століття та встановлено кореляції між структурними типами та знаком оцінки інновацій у зіставлених мовах вказаного періоду (Островська Ю.К.).

Р. Шор зазначає, що мова не є натуральним природним проявом відомої здатності людського організму; мова – це соціальний продукт цієї здатності і соціальна передумова для прояву цієї здатності у індивіда, культурне знаряддя, яке було створено і передається громадою, колективом [6, с. 45]. Більшість освічених людей мають вже сформовану думку про мову. Вони знають, що це найважливіший продукт людської культури, квінтесенція нашої здатності використовувати символи і безпрецедентний біологічний феномен, що раз і назавжди відокремив людей і інших тварин. Вони знають, що мова пронизує думку, змушуючи носіїв різних мов по-різному трактувати реальність [4, с. 10]. **Метою** цієї статті є дослідження та виявлення спільних і національно специфічних особливостей вживання назв природних феноменів у конотативних значеннях, які містять характеристики людини у суспільстві.

Проаналізувавши вживання назв природних явищ у прямих та переносних значеннях, було виокремлено окрему групу, в якій дані назви вживаються для характеристики рис характеру, вигляду, соціального статусу людини. В своїй більшості ці значення є конотативними, які містять емоційний компонент для підсилення оцінки тієї чи іншої риси людини. Відомо, що мова є засобом накопичення соціального досвіду, а емоції є частиною цього досвіду. Будь-який досвід людства, в тому числі і емоціональний, закріплюється в мовних одиницях, і при їх використанні у мовленні людина кодовано виражає і сприймає емоції [5, с. 51].

Серед значень з позитивною конотацією виявляємо спільні, які характеризують:

людину, яка **вміє підлаштуватися, має нюх:**

нім. **Wind er weiß mit jedem Winde zu segeln** – він вміє пристосуватися до будь-яких умов [8] – *фр. vent sentir le vent* – знати, звідки вітер віє; *aller le nez au vent 1) avoir le nez en l'air* тримати ніс за вітром; *aller selon vent 1) плести, йти за вітром, 2) пристосовуватися до обставин; flairer le vent 1) орієнтуватися в обставинах, 2) мати тонке почуття; observer de quel côté vient le vent* слідкувати, звідки вітер дме; *prendre le vent 2) тримати ніс за вітром* [8] та

щасливу людину:

нім. **Wolke auf Wolke sieben schweben** (überglücklich, in Hochstimmung sein) *розм.* бути на сьомому небі (від щастя) [8] – *англ. cloud be on a cloud* бути дуже щасливим, очманіти від щастя або вдачі; ≈ бути на сьомому небі (від щастя); *on cloud seven 9) розм.* безмежно щасливий; ≈ на сьомому небі; *she's off on Cloud Seven – doesn't even know we exist.* – Вона на сьомому небі. І нашого існування просто не помічає [8].

Природні, культурні або соціальні умови призводять до формування своєї картини світу у представників різних етносів, тому і виникають специфічні асоціації, культурні стереотипи, які відрізняються і в мові, і в моделях поведінки різних народів. Погоджуємося з І. Марковіною, що мабуть можна говорити про існування сигналів специфіки чужої культури, які є лакунами лише в тому сенсі, що вони екзотичні, але при цьому зрозумілі і легко впізнаються носіями іншої культури [3, с. 77]. Національну специфіку в аналізованій групі відображають наступні значення з позитивною конотацією:

щаслива людина:

♦ *фр. vent avoir vent et marée, avoir le vent en poupe* бути в сприятливих умовах, мати всі засоби до успіху;

être au-dessus du vent il est au-dessus du vent – розм. він може нічого не боятися [8];

моторна, завзята:

♦ *англ. thunder to steal smb's thunder* 1) скористатися чужою ідеєю раніше її автора 2) випередити когонебудь, перехопити пріоритет, ініціативу [8];

♦ *фр. pluie faire la pluie et le beau temps* – вершити всі справи, всім вертати; робити погоду; задавати тон; користуватися великим впливом [8];

лідер:

♦ *англ. whirlwind to ride the whirlwind* тримати в руках і направляти що-небудь [8];

людина з твердим, сильним характером:

♦ *англ. whirlwind ride the whirlwind* приборкати стихію, приборкати бурю, упоратися з ворожими силами, бути господарем положення [8];

♦ *фр. orage faire tête à l'orage* виявити твердість духу [8];

♦ *фр. vent c'est un homme qui s'est frotté à tous les vents* – він бувала людина; *contre vent et marée* 1) проти течії 2) наперекір стихіям, незважаючи ні на що; *chasser au vent, dans le vent, aller à bon vent* – йти по духу, проти вітра; *gagner au vent мор.* йти до мети незважаючи на зустрічний ветер [8];

модна, сучасна:

♦ *фр. vent être dans le vent* – йти в ногу зі століттям; не відставати від моди, від свого часу [8];

успішна:

♦ *фр. vent être au vent de sa bouée* успішно вести свої справи, процвітати [8];

цілеспрямована:

♦ *фр. vent faire du vent dans les voiles* 2) підганяти, допомагати успіху [8];

має переваги:

♦ *фр. vent avoir le dessus du vent* мати перевагу над ким-небудь; здолати когонебудь [8];

досвідчена:

♦ *фр. pluie n'être pas tombé de la dernière pluie* розм. не з неба звалитися, бути досвідченим, знати що до чого [8];

невинувата:

♦ *фр. neige être blanc comme neige* бути, вважатися зовсім невинуватим; *sortir blanc comme neige* 1) бути повністю виправданим; 2) (*s'en tirer blanc comme neige*) вийти сухим з води [8];

у гарній спортивній формі:

♦ *фр. tonnerre marcher le tonnerre спорт.* бути в гарній спортивній формі [8].

Цікаво відмітити, що деякі лексичні одиниці мають декілька значень, кожне з яких з одного боку відображає зміст виразу з цією лексичною одиницею, а з іншого боку – ситуативність вживання цього виразу. Наприклад, *англ. thunder to steal smb's thunder*; *фр. neige sortir blanc comme neige, s'en tirer blanc comme neige*. Л. Блумфільд, зокрема, зазначав, що центральні значення стають оказіональними у тих випадках, коли та або інша ситуація відрізняється від ідеальної ситуації, що відповідає усьому обсягу значення даної форми. Таким чином, якщо мовець чув форму лише в одному оказіональному значенні або в серії оказіональних значень, він буде вживати цю форму лише в схожих ситуаціях: його навичка може відрізнитися від навички інших мовців [1, с. 472].

Аналізуючи значення з позитивною та негативною конотацією, відзначаємо, що дві третини належить останнім з негативним забарвленням. Деякі з них утворюють еквіваленти-відповідники в зіставлених мовах. Наприклад, в українській, німецькій, англійській та французькій лінгвокультурах про *найвну* та *дивакувату* людину скажуть наступне: *укр. хмара Витати у хмарах, Заноситись за хмари, Жити у хмарах* – бути мрійником, сприймаючи дійсність наївно, нереально [7, I, с. 507] – *нім. Wolke in den Wolken schweben* – витати в хмарах; бути дивним [8] – *англ. cloud to have one's head in the clouds, to be in the clouds* – витати в хмарах [8] – *фр. nuée se perdre dans les nuées* витати в хмарах [8].

Спільні значення виявляємо також у характеристиці *марнотрата*: *укр. вітер Кидати (пускати і т. ін.) на вітер гроші (заробіток і т. ін.)* – даром, марно витратити гроші, заробіток тощо [7, I, с. 687] – *фр. vent avoir vent dedans* бути марнотратом [8];

розлюченої людини: *нім. Donner Donner und Blitz schleudern* – вергати громи [8] – *фр. foudre lâcher ses foudres* випліскувати свій гнів, обурюватися; *porter la foudre et le feu* вносити розбрат [8];

нетверезої людини: *англ. wind be in the wind жарг.* підпити, бути напідпитку; *I am not in the wind...* – Я не напідпитку... [8] – *фр. vent avoir du vent dans les voiles* розм. 1) підпити, бути напідпитку 2) досягати успіху [8].

Національне світосприйняття українського, німецького, англійського та французького народів відображають значення, які не мають еквівалентів-відповідників в аналізованих мовах. Слушною є думка, що у кожній національній культурі можна виявити специфічні риси, які відіграють особливо важливу роль у формуванні національного характеру і національного менталітету. Такі риси ми пропонуємо називати культурно-етнічними домінантами. Саме ці домінанти детермінують національні особливості поведінки, світосприйняття і світооцінювання [2, с. 180]. Серед проаналізованих значень з негативною конотацією наступні переважають чисельно, зокрема, в характеристиках *недоладної, безглуздої* людини:

англ. wind to catch the wind in a net – переливати з пустого в порожнє, займатися марною справою [8];

англ. cloud be lost in the clouds заплутатися в аргументації; $\approx$ напустити туману *In the course of his long speech he got lost in the clouds.* – Промова його була довгою і доволі заплутаною [8];

фр. vent brasser [remuer] du vent – розм. дарма метушитися;

se battre contre les moulins à vent боротися з вітряними млинами (з роману Сервантеса «Дон-Кіхот»);

semer sur le vent заст. будувати на піску, дарма працювати; займатися даремною справою, без користі старатися;

moudre du vent розм. решетом воду носити;

pisser contre le vent плювати проти вітру; шкодити самому собі;

jeter sa poudre au vent стріляти навмання, дарма витрачати порох;

vent ne trouver que du vent – нічого не знайти, залишитися на бобах [8];

фр. **pluie fin comme Gribouille qui se met dans l'eau de peur de la pluie** ≈ йолоп, все навиворіт [8]

легковажної людини:

укр. **вітер Вітер у голові [грає] в кого** – хтось легко-важний, несерйозний;

Вітром підбитий б) про несерйозну, легковажну людину;

На вітер говорити (кидати слова і т.ін.) – даремно, марно говорити [7, I, с. 687];

фр. **vent aller où le vent vous pousse** їти навмання;

faire le vent et la tempête робити як заманеться;

gober du vent 1) ловити гав 2) вірити всьому;

avoir plutôt l'air d'un con que d'un moulin à vent про-мати вид безнадійного дурня;

corde à tourner le vent шутк. а ось з цим можна змі-нити вітер (розіграш наївної людини);

jeter sa flamme aux vents розтрачувати свій запал; па-лати в полум'ї пристрастей [8]

фр. **neige s'en soucier comme des neiges d'antan** пік-луватися, турбуватися про що-небудь як про торішній сніг, не мати що-небудь за Боже пошиття; плювати на що-небудь;

faire cas de qch comme des neiges d'antan не надавати жодного значення чому-небудь, не звертати жодної уваги на що-небудь, не виявляти жодної цікавості до чого-небудь [8].

У двох із зіставлених мов виявляємо, наприклад, національний колорит, у значеннях:

чванлива людина: 1) укр. **хмара У хмару заходить** – чванитися, хизуватися, виявляти погорду перед ким-небудь [7, XI, с. 93];

2) фр. **vent faire du vent** – пишатися; **marcher/porter le nez au vent** ходити задравши ніс [8];

поверхнева людина: 1) англ. **wind his speech was mere wind** – його промова була беззмістовна [8];

2) фр. **pluie parler [causer] de la pluie et du beau temps** – говорити про дрібниці [8];

бідна людина: 1) укр. **вітер Вітер свище (зуде) у ки-шенях** – нема (не було) грошей [7, I, с. 687];

2) англ. **wind to sail close to the wind (to sail near to the wind)** 4) жити економно, розраховувати все до ко-пійки [8];

ненадійна людина: 1) нім. **Regen jmdn. im Regen stehen lassen** розм. кинути в біді кого-небудь, залишити кого-н. у важкій ситуації без підтримки [8];

2) фр. **tonnerre il est secret comme un coup de tonnerre** йому не можна довіряти таємниці; йому по секрету – все одно, що усьому світу [8]; фр. **vent tourner à tout vent, au moindre vent** – похвилинно змінювати свою думку.

До окремих значень з національним колоритом для характеристики людини належать

в українській мові:

сумна, похмура людина:

♦ укр. **хмара Хмара хмарою:** б) (хто) дуже сумний, похмурий хтось [7, XI, с. 93];

♦ укр. **сніг Орати носом сніг б)** рідко. Журитися, сумувати [7, IX, с. 423];

неуважна людина:

♦ укр. **вітер Ловити вітри** – бути неуважним [7, I, с. 687];

скупа людина:

♦ укр. **сніг Зимою (взимку) снігу не дістанеш** – хто-небудь дуже скупий [7, IX, с. 423];

в німецькій мові:

хвалько:

♦ нім. **Wind Wind machen** – розм. хвалитися [8];

в англійській мові:

ризикована людина:

♦ англ. **wind to fling / cast smth. to the winds** – відки-нути що-небудь (розсудливість, обережність і т. п.); **to sail close to the wind** 3) бути на межі порядності або пристойності, на слизькому шляху [8];

невпевнена людина:

♦ англ. **wind to hang in the wind** – вагатися [8];

ляклива людина:

♦ англ. **wind to get the wind up brim. розм.**, втратити спокій, злякатися **He got the wind up** – Він перелякався [8];

людина із **заплямованою репутацією:**

♦ англ. **cloud a cloud on one's reputation** – пляма на репутації кого-небудь [8];

в французькій мові:

нестерпна людина:

♦ фр. **grêle c'est la grêle (c'est la grêle [il est pire que la grêle])** заст. розм. набридлива, нестерпна людина [8]; фр. **vent figure à vent debout** мерзенний тип; огидна пи-ка [8];

розлючена людина:

♦ фр. **vent lâcher ses vents** 1) нервувати, дратуватися 2) розрядитися, випустити пари [8];

брехлива людина:

♦ фр. **vent vendre du vent** давати неправдиві обіцянки [8];

ірон. **вояка:**

♦ фр. **foudre un foudre de guerre** 3) ірон. горе-воїн, бравий воїн [8];

боягузлива людина:

♦ фр. **vent avoir le derrière au vent** 2) бігти, не огля-даючись; **être né un jour de grand vent** народитися в день святого Боягуза; бути боягузом [8];

підлабузник:

♦ фр. **vent un roseau qui plie à tous vents** він намага-ється догодити і нашим і вашим [8];

голодна людина:

♦ фр. **vent humer du vent, il hume du vent** – він давно не їв [8];

гола людина:

♦ фр. **vent avoir le derrière au vent** 1) про-мати. бути зо-всім голим [8].

Отже, аналіз вживання лексичних одиниць, які поз-начають природні явища, визначив, що з їх загальної кількості відповідних значень (101 значення) 34,6 % (35 значень) належать до значень з позитивною коно-тацією, а 65,4 % (66 значень) – до значень з негативною коно-тацією. Зокрема, в українській мові виявлено значення з негативною конотацією (100 %); в німецькій мові: 33 % – позитивна конотація, 67 % – негативна конотація; в англійській мові також: 33 % – позитивна конотація, 67 % – негативна конотація; в французькій мові: 42 % – позитивна конотація, 58 % – негативна конотація. За кількістю проаналізованих значень (101 значення) їхня переважна більшість належить францу-зькій мові (64 значення). В англійській мові виявлено

18 значень, в українській мові – 13 значень, а в німецькій – 6. Цікаво відмітити, що лексема «вітер» виявила найбільшу кількість вживань у значеннях для характеристики людини (62 % з загальної кількості): 21 зна-

чення (з 35 значень), що становить 60 % значень з позитивною конотацією; 42 значення (з 66 значень), що становить 64 % значень з негативною конотацією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блумфилд Леонард Язык [Текст] / Леонард Блумфилд; пер. с англ.: Е.С. Кубряковой, В.П. Мурат; под. ред. и с предисл.: М.М. Гухман; коммент.: Е.С. Кубряковой. – Изд. 4-е. – М.: ЛИБРОКОМ, 2010. – 608 с.
2. Корнилов О.А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов [Текст]: учеб. пособие для студ. вузов / О.А. Корнилов. – 3-е изд. испр. – М.: КДУ, 2011. – 350 с.
3. Марковина И.Ю. Культура и текст. Введение в лакунологию [Текст] / И.Ю. Марковина, Ю.А. Сорокин. – М.: ГЕОТАР-Медиа, 2010. – 144 с.
4. Пинкер Стивен Язык как инстинкт [Текст] / С. Пинкер; пер. с англ.: Е.В. Кайдаловой; общ. ред.: В.Д. Мазо. – Изд. 2-е, испр. – М.: ЛИБРОКОМ, 2009. – 456 с.
5. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. – Изд. 3-е. – М.: Книжный дом «Либроком», 2009. – 208 с.
6. Шор Р.О. Язык и общество [Текст] / Р.О. Шор; предисл. В.М. Алпагова. – Изд. 3-е, испр. и доп. – М.: ЛИБРОКОМ, 2011. – 160 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

7. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1970-1980.
8. АBBYU Lingvo 12.

REFERENCES

1. Blumfyld Leonard Language /trans.: E. Kubryakova, V. Murat. – Issue 4. – Moscow: LYBROKOM, 2010. – 608 p.
2. Korniylov O.A. World's language pictures as derivatives of national mentalities: tutorial for students. – Issue 3. – Moscow: KDU, 2011. – 350 p.
3. Markovyna Y.Yu., Sorokyn Yu.A. Culture and text. Introduction in lacunalogy. – Moscow: HEOTAR-Medya, 2010. – 144 p.
4. Pynker Styven Language as an instinct / trans.: E.V. Kaydalova. – Issue 2. – Moscow: LYBROKOM, 2009. – 456 p.
5. Shakhovskyy V.Y. Categorization of emotions in a lexico-semantic system of language. – Issue 3. – Moscow: Bookshop “Lybrokom”, 2009. – 208 p.
6. Shor R.O. Language and society. – Issue 3. – Moscow: LYBROKOM, 2011. – 160 p.

SOURCES OF ILLUSTRATIONS

7. Ukrainian dictionary / Ed.: I.K. Bilodid. – Vols. 1-11. – Kyiv: Naukova dumka, 1970-1980.

Linguistic human characteristics in the light of the connotation (comparative analysis)

L. V. Drobakha

The article deals with the questions of the specific peculiarities' investigation of the mentality of different native speakers. The common and specific peculiarities of the usage of the natural phenomena' names in the connotative meanings with human characteristics in a society by the comparative analysis are analysed. The quantitative analysis of the usage of the natural phenomena' names in Ukrainian, German, English and French in comparative aspect is carried out.

Keywords: comparative analysis, a natural phenomenon, connotation, human characteristics, the national perception of the world.

Языковые характеристики человека через призму коннотации (сопоставительный аспект)

Л. В. Дробаха

Статья посвящена вопросам исследования специфических особенностей менталитета носителей разных языков. Путем сопоставительного анализа исследованы общие и национально-специфические особенности употребления названий природных явлений в коннотативных значениях, которые содержат характеристики человека в обществе. Проведен количественный анализ употребления названий природных явлений в сопоставительном аспекте в украинском, немецком, английском и французском языках.

Ключевые слова: сопоставительный анализ, природное явление, коннотация, характеристики человека, национальное мировосприятие.

Феномен підтексту: спроба дефініції

М. В. Фока

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка м. Кропивницький, Україна

Paper received 11.07.17; Accepted for publication 20.07.17.

Анотація. У статті систематизовано та узагальнено наявний у літературознавстві фактологічний досвід осмислення підтексту та визначено його унікальність та специфічність. Огляд і аналіз різноманітних підходів до підтексту дозволили встановити особливості та специфіку його природи, а також визначити, що підтекст – це прихований смисл художнього твору, що свідомо чи підсвідомо створюється автором і відтворюється читачем, наділяючи твір особливою художньою енергією.

Ключові слова: підтекст, автор, читач, художній твір, художня енергія.

Термін «підтекст» є часто вживаним у різних науках: мовознавстві, психології, мистецтвознавстві, філософії, політології тощо. Останнім часом ним активно оперують також у сфері літературознавства, а про його надзвичайну функціональність свідчать іномовні аналоги: англійський – *implied meaning*, німецький – *subtext*, французький – *non-dit*, італійський – *senso nascosto*, польський – *rodtekst* [див.: 23, с. 330].

У різному обсязі підтекст ставав предметом розгляду багатьох дослідників (І. Арнольд, І. Гальперін, Л. Голякова, К. Долинін, Л. Ісаєва, Л. Кайда, А. Камчатнов, Г. Колшанський, В. Кухаренко, Є. Леліс, А. Матчук, В. Миркін, В. Назарець, Т. Сільман, Д. Урнов та ін.). Незважаючи на це, дотепер термін «підтекст» залишається одним з невизначених і неоднозначних, а теорія підтексту знаходиться на етапі свого становлення. Тож чимало питань, пов'язаних з підтекстом, потребують узагальнення та уточнення, зокрема це стосується визначення терміна «підтекст», що, у свою чергу, залежить від розуміння природи феномену. У цьому полягає **актуальність дослідження**.

Метою є систематизувати та узагальнити наявний у літературознавстві фактологічний досвід осмислення феномену *підтекст* та визначити особливості та специфіку його природи.

У дослідженні використано **методи** аналізу та узагальнення, системний підхід, що дозволяють усебічно розкрити поставлену проблему підтексту.

Розглянемо найуживаніші визначення терміна «підтекст», зацентрувавши свою увагу на розумінні його сутності.

Насамперед підтекст осмислюють як *прихований смисл*:

– «прихований смисл висловлення, що впливає із співвідношення словесного значення з контекстом і особливо – мовною ситуацією» [18, с. 755];

– «прихований, неявний смисл висловлювання або тексту» [22, с. 277];

– «...прихований, неявний смисл, що не збігається з прямим смислом тексту» [19, с. 284];

– «прихований внутрішній зміст (*внутрішній зміст – це і є смисл. – М.Ф.*) висловлювання, пов'язаний зі словесним формулюванням, наявність якого підтверджують жести, міміка, паузи» [10, с. 216].

При тому підтекст отожднюють з *прихованим змістом*:

– «внутрішній, прихований зміст якого-небудь тексту, висловлення...» [17, с. 315];

– «...прихований, внутрішній зміст висловлюван-

ня» [20, с. 548];

– «...додатковий смисловий або емоційний зміст, який реалізується за рахунок нелінійних зв'язків між одиницями тексту» [14, с. 72].

Існує інший підхід, згідно з яким підтекст осмислюється в якості *інформації*:

– «...імпліцитна інформація, яка існує на рівні глибинної структури тексту, яка експлікується у вигляді прирошеної смислу окремих одиниць тексту на рівні поверхневої структури» [25, с. 49];

– «...естетична інформація, яка не виражена сукупністю значень мовних одиниць, тобто безпосереднім змістом художнього тексту» [23, с. 173];

Натрапляємо на випадки, коли підтекст осмислення підтексту як *думки* чи *почуття автора*:

– «думка, яку автор прямо не висловив, але ми про неї здогадуємося, відчуваючи її ніби «між рядками»; це внутрішній, прихований зміст тексту, він доповнює, уточнює текст» [4, с. 160];

– «...думки та почуття, які висловлені в тексті твору не прямо, а немовби самі по собі впливають із сюжетних ситуацій, взаємостосунків і зіткнень персонажів, ставлення до них автора, окремих реплік у діалогах тощо» [16, с. 157–158].

Такий багатоаспектний підхід до поняття підтексту пояснюється різними підходами до розуміння його сутності, що залежить від розуміння природи тексту. Зокрема, один з поширених підходів до підтексту базується на думці, що художній текст є естетичним цілим, у якому підтекст декодується читачем у процесі його сприйняття. Таке тлумачення художнього тексту прив'язане до герменевтики, а саме до герменевтичного кола (Ф. Шляєрмахер), де ціле трактується через частини, а частини інтерпретують крізь призму цілого. У свою чергу, аналіз твору з герменевтичних позицій, де важливу роль відіграє сам текст, спрямовано на розкриття авторської ідеї. Тож у плані підтексту ідеться про відновлення авторського смислу. У такий спосіб підтекст трактують як закладену інформацію, внутрішній зміст або думки й почуття автора.

Не менш поширеною є думка, яка перевагу в осягненні підтексту надає читачеві. Ідеться про теорію феноменолога Р. Інгардена, за якою читач відіграє визначальну роль в процесі інтерпретації тексту. «Твір художньої літератури не є, строго кажучи, конкретним об'єктом естетичного сприйняття, – переко-наний Р. Інгарден. – Він, узятий сам по собі, представляє собою лише ядро, яке в низці відношень доповнюється чи заповнюється читачем, а в деяких випадках підлягає також змінам або викривленням» [6,

с. 12]. Згідно з цим підходом, підтекст творить читач, а отже, підтекст інтерпретують насамперед як прихований смисл (внутрішній зміст).

Збалансованим поглядом на підтекст можна вважати т. зв. онтологічне розуміння смислу, що ґрунтується на філософському вченні М. Гайдеггера та на герменевтичних працях Г.-Г. Гадамера. Так, Г.-Г. Гадамер зазначає, що «діапазон осмислення не може обмежуватися ні тим, що автор насамперед мав на увазі, ні кругозором людини, якому від самого початку був адресований» [2, с. 85]. Таким чином читач не лише відтворює авторську інтенцію, але й створює смисл заново. Згідно з цим поглядом, підтекст становить і закладену приховану інформацію автором, і сформований смисл читачем.

Відповідно, можемо розрізнити підтексти авторський і читацький. Як зауважує Є. Леліс, ці два види підтексту «можуть відрізнитися, оскільки вбирають у себе суб'єктивний особистісний потенціал кожного з учасників художньої комунікації. При цьому ні авторський, ні читацький підтекст не варто вважати вичерпним, оскільки свідомість окремої людини не здатна охопити все безкінечне різноманіття смислів» [15, с. 34].

Таким чином визначення підтексту як *неявного / прихованого / імпліцитного смислу* є більш точним, адже водночас уміщує і авторську інтенцію, і сприймання читача, що становлять тріаду системи *автор – твір – читач*. Визначення ж підтексту як *інформації* (до речі, як і *думки чи почуття автора*), як влучно зауважує Є. Леліс, «знерухомлює» його, «цементує», перетворює в даність» [15, с. 31], залишаючи лише дві складові системи *автор – текст*.

Варто зауважити, що часто підтекст є не лише прихованим *смислом*, але й *емоцією*. Це, наприклад, уповні відображено ще в санскритській теорії *расадхані*, суть якої полягає в навіюванні емоції (поетичного настрою). Ця думка набула розвитку в сучасному літературознавстві. Зокрема, Д. Затонський зауважує, що настрій «не стільки виражається словами, скільки приховується за ними, незмірно поглиблюючи картину відтворюваної дійсності» [5, с. 120].

У контексті розгляду питання підтексту як явища постає ще один важливий проблемний аспект щодо того, чи свідомо або підсвідомо автор творить підтекст. Літературознавчій науці відомі абсолютно протилежні погляди на проблему: одні дослідники вважають, що підтекст автор вибудовує свідомо, інші схильні думати, що приховані смисли можуть виникати інтуїтивно, тобто підсвідомо. Варто зіставити такі визначення підтексту:

– «...це тип художнього образу, в якому конкретно-чуттєва даність предмета зображення, крім власного, має значення зумисне прихованого натяку на якусь іншу ідею чи образ, що прямо не називаються, але мають на увазі й суттєво переоцінюють зміст того, про що йдеться відкрито, в прямій формі» [3, с. 112];

– другий рівень дії або змісту сцени, не вказаний відкрито, тобто не усвідомлений персонажами, а іноді навіть не усвідомлений автором [27].

Очевидно, що підтекст автор може створювати як свідомо (зумисне, спеціально), так і підсвідомо (незумисне, неспеціально). У разі свідомого створення

підтексту автор залишає читачеві певні, за визначенням В. Кухаренко, «віхи» [13, с. 192] чи, як їх називає Л. Безугла, «індикатори» [1, с. 120] для декодування прихованого смислу. Наприклад, так писали А. Чехов («нова драма») чи Е. Гемінгвей («принцип айсберга»).

Іноді читач прочитає підтекст, хоча автор зумисне не вкладав його у твір, тоді маємо несвідоме творення підтексту. Яскравою ілюстрацією такого підходу слугує влучне зауваження відомого американського сценариста Е. Сарджента: «Підтекст: я не писав його, але там він є. У нашому власному житті, підтекст» [26, с. 149].

Власне, говорячи про творення тексту в цілому, маємо звертатися до таких понять, як талант чи творча інтуїція, що корелюють з несвідомим / підсвідомим і навіть надсвідомим. На думку, П. Симонова, «до єдино правильного, оптимального рішення художник дуже часто приходиться інтуїтивно – тут спрацьовує його надсвідомість» [8, с. 31–33].

Водночас у літературознавстві є визначення підтексту, які концентрують у собі суто літературознавчі підходи, що водночас спрощує розуміння цього явища в літературній сфері та значно ускладнює його функціонування в інших царинах (музиці, живописі тощо). Наприклад:

– «...прихована сюжетна лінія, яка дає про себе знати лише непрямим чином, при цьому найчастіше в найбільш відповідальні, психологічно важливі й поворотні, «ударні» моменти сюжетного розвитку» [24, с. 89–90];

– «...ні що інше, як розосереджений, дистанційний повтор, усі ланки якого вступають один з одним в складні взаємовідношення, з чого й народжується їх новий, більш глибокий смисл» [24, с. 94];

– «...це тип художнього образу, в якому конкретно-чуттєва даність предмета зображення, крім власного, має значення зумисне прихованого натяку на якусь іншу ідею чи образ, що прямо не називаються, але мають на увазі й суттєво переоцінюють зміст того, про що йдеться відкрито, в прямій формі» [3, с. 112].

У літературознавчій сфері визначення підтексту як типу художнього образу репрезентує широкий погляд на проблему, а розгляд підтексту як прихованої сюжетної лінії чи дистанційного повтору – вузький. Наприклад, підтекст може виникати також «унаслідок використання багатозначних слів, тропів (метафори, порівняння, перифрази, іронії, алегорії та ін.), фігур (різні види повтору, умовчання, парцеляція, еліпс, інверсія та ін.), виводиться із структурних особливостей речень, своєрідності їх сполучуваності, символіки мовних фактів, графічних засобів (різних шрифтових виділень тексту, розділових знаків тощо), інтонації, з усієї текстової організації, з її композиційно-стилістичної фактури [11, 59]. Тобто підтекст формується шляхом використання прийомів, що створюють смислово дво- чи навіть багатоплановість.

Деякі дослідники намагаються відмежовувати підтекст від інших способів творення додаткової змістової щільності та глибини художнього тексту, як-от: символу, деталі, алегорії чи тропу. Так, В. Кухаренко наголошує, що визначальною характеристикою підтексту є наявність двох смислових потоків у художньому творі [13, с. 190]. У свою чергу, автори підручника

«Теорія літератури» О. Галич, В. Назарець і Є. Васильєв уточнюють, що підтекстовий образ має глибші ознаки конкретизованості, «сталості»; на відміну від символу чи алегорії, він конкретно й навіть персонально адресований, містить у собі натяк на цілком певні історичні події або реальних (чи умовно-реальних, якщо йдеться про літературний образ) людей [3, с. 112–113]. Такі спроби диференціювати підтекст не знайшли широкої підтримки в науці, бо є досить умовними.

Дуже часто підтекст розглядають як *глибину твору*:

– «...глибинна частина твору, яка схована від очей читача і яку він має побачити скрізь товщу тексту, щоб повніше й глибше зрозуміти закладену в ньому думку» [12, с. 85];

– «імпліцитна інформація, яка існує на рівні глибинної структури тексту, що есплікується у вигляді прирощеного смислу окремих одиниць тексту на рівні поверхневої структури» [25, с. 49];

– «...глибина тексту» [21, с. 81].

Точними й вичерпними є визначення підтексту, пов'язані з глибиною, бо словом «глибина» увиразнюється як інформативне й багатопланове багатство тексту (його об'єм, насиченість), так і його загадковість і таємничість, що створює враження «безодні смислу» (Г. Ключек) [9, с. 170]. Подібний ефект загаковості й таємничості мають також і такі метафоричні визначення підтексту, як «вищий зміст» (Леся Українка), «задня» / «закутана» думка (В. Белінський), «розмитий текст» (Ф. Гарсія Лорка), «підводна течія» (В. Немирович-Данченко), «підводна частина айсберга» (Е. Гемінгвей) тощо. І хоч ці визначення не конк-

ретизують природу підтексту, вони, безумовно, акцентують на таких його важливих рисах, як смисл і прихованість.

Важливою ознакою підтексту також є те, що він здатен наділяти твір художньою енергією. Пояснюючи феномен енергії художнього слова, Г. Ключек зазначає: «Те, що слово художнє наділене енергією, не викликає сумніву. У цьому легко переконаєшся, якщо подумаєш про здатність «вічних» творів, тобто творів, які пройшли випробування часом і набули статусу класичних, вступати в іскристий контакт із читачем, заряджаючи його своєю енергією» [7, с. 5]. У створенні такої енергії підтекст відіграє важливу, а може, навіть визначальну роль. Адже саме в процесі декодування реципієнтом прихованих смислів виникає емоційна реакція, яка досягає свого найвищого ступеня в момент їх відкриття, «заражаючи» його смислами, а це, як відомо, є кінцевою метою будь-якого мистецтва.

Розглянувши важливі аспекти природи підтексту можемо дійти висновку, що підтекст – це прихований смисл художнього твору, який свідомо чи підсвідомо створюється автором і відтворюється читачем, наділяючи твір особливою художньою енергією.

Таким чином, огляд різноманітних підходів до феномену *підтекст*, їх узагальнення та осмислення дозволили встановити особливості та специфіку його природи та визначити, що підтекст – це прихований смисл художнього твору, що свідомо чи підсвідомо створюється автором і відтворюється читачем, наділяючи твір особливою художньою енергією.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькому діалогічному дискурсі. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. 331 с.
2. Гадамер Х.-Г. Актуальність прекрасного. М.: Искусство, 1991. 368 с.
3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури. К.: Либідь, 2001. 488 с.
4. Данильцова У. Д. Літературознавчі терміни: словник-довідник. К.: А.С.К., 2004. 232 с.
5. Затонский Д. В. Художественные ориентиры XX века. М.: Советский писатель, 1988. 416 с.
6. Ингарден Р. Исследования по эстетике. М.: Изд-во иностр. лит., 1962. 572 с.
7. Ключек Г. Енергія художнього слова. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2007. 448 с.
8. Ключек Г. Поетика і психологія. К.: Знання, 1990. 48 с.
9. Ключек Г. У світлі вічних критеріїв: про систему критеріїв оцінки літературного твору. К.: Дніпро, 1989. 221 с.
10. Ковалів Ю. І. Літературознавча енциклопедія: у 2-х т. К.: Академія, 2007. Т.2. 624 с.
11. Кравець Л. Явище підтексту та засоби його вираження в художньому творі // Українська мова і література в школі. 2004. № 1. С. 58–61.
12. Крылова И. Н. Подтекстовые значения в рассказе Э. Хемингуэя «На Биг-Ривер» // Анализ стилей зарубежной художественной и научной литературы. Вып. 3. Л.: Изд-во ЛГУ, 1982. С. 84–88.
13. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. 272 с.
14. Кухаренко В. А. Типы и средства выражения импликации в английской художественной речи (на материале прозы Э. Хемингуэя) // Филологические науки. 1974. № 1. С. 72–80.
15. Лелис Е. И. Теория подтекста. Ижевск: Изд-во «Удмуртский университет», 2011. 424 с.
16. Лесин В. М. Літературознавчі терміни. К.: Рад. школа, 1985. 251 с.
17. Лесин В. М., Пулинець О. С. Словник літературознавчих термінів. Вид. третє, переробл. і допов. К.: Рад. школа, 1971. 487 с.
18. Литературная энциклопедия терминов и понятий / Под ред. А. Н. Николюкина. М.: Интелвак, 2001. 1600 стб.
19. Литературный энциклопедический словарь / Под общ. ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева. Редкол.: Л. Г. Андреев, Н. И. Балашов, А. Г. Бочаров и др. М.: Сов. энциклопедия, 1987. 752 с.
20. Літературознавчий словник-довідник / Р. Т. Гром'як, Ю. І. Ковалів та ін. К.: Академія, 1997. 750 с.
21. Озеров Л. В мастерской стиха. М.: Знание, 1968. 62 с.
22. Оліфіренко С. М., Оліфіренко В. В., Оліфіренко Л. В. Універсальний літературний словник-довідник. Донецьк: БАО, 2007. 432 с.
23. Поэтика: словарь актуальных терминов и понятий / [гл. науч. ред. Н. Д. Тамарченко]. М.: Изд-во Кулагиной; Intrada, 2008. 358 с.
24. Сильман Т. «Подтекст – это глубина текста» // Вопросы языкознания. 1969. № 1. С. 89–102.
25. Чулкова В. С. Многочленный стилистический прием как одно из средств интеграции текста: дис. ...канд. филол. наук: 10.02.01 / Вера Сергеевна Чулкова. М., 1978. 172 с.
26. Seger L. Writing Subtext: What Lies Beneath. Studio City, CA, Published by Michael Wiese Productions, 2011. 166 p.
27. Smith D. Being a Glossary of Terms Useful in Critiquing Science Fiction // SFWA: Science Fiction & Fantasy Writers

of America. URL: www.sfga.org/2009/06/being-a-glossary-

[of-terms-useful-in-critiquing-science-fiction/](#)

REFERENCES

1. Bezuhla L. R. Verbalization of implicit meanings in German dialogic discourse. Kharkiv: KhNU im. V.N. Karazina, 2007. 331 p.
2. Gadamer H.-G. Timeliness of beauty. Moscow: Iskusstvo, 1991. 368 p.
3. Halych O., Nazarets' V., Vasyli'iev Ye. Theory of literature. Kyiv: Lybid', 2001. 488 p.
4. Danyl'tsova U. D. Literary terms: dictionary and reference book. Kyiv: A.S.K., 2004. 232 p.
5. Zatonskij D. V. Artistic orienting points of XX cent. Moscow: Sovetskij pisatel', 1988. 416 p.
6. Ingarden R. Studies in aesthetics. Moscow: Izd-vo inostr. lit., 1962. 572 p.
7. Klochek H. Energy of an artistic word. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 2007. 448 p.
8. Klochek H. Poetics and psychology. Kyiv: Znannia, 1990. 48 p.
9. Klochek H. In the light of everlasting criteria: about the system of criteria for valuation a literary text. Kyiv: Dnipro, 1989. 221 p.
10. Kovaliv Yu. I. Literary encyclopedia: in 2 vol. Kyiv: Akademiia, 2007. Vol. 2. 624 p.
11. Kravets' L. Subtext phenomena and methods of its expressions in a piece of fiction // The Ukrainian language and literature. 2004. № 1. P. 58–61.
12. Krylova I. N. Subtext meanings in E. Hemingway's "The Big Two-Hearted River" // Analysis of styles of foreign artistic and scientific literature. Issue 3. Leningrad: Izd-vo LGU, 1982. P. 84–88.
13. Kukhareno V. A. Text interpretation. Vinnytsia: NOVA KNYHA, 2004. 272 p.
14. Kukhareno V. A. Types and tools of expressions of implication in English artistic discourse (on the material of E. Hemingway's prose) // Philological studies. 1974. № 1. P. 72–80.
15. Lelis E. I. Subtext theory. Izhevsk: Izd-vo «Udmurtskij universitet», 2011. 424 p.
16. Lesyn V. M. Literary terms. Kyiv: Rad. shkola, 1985. 251 p.
17. Lesyn V. M., Pulynets' O. S. Dictionary of literary terms. 3 ed. Kyiv: Rad. shkola, 1971. 487 p.
18. Literary encyclopedia of terms and concepts / Ed.: A. N. Nikoljukina. Moscow: Intelvak, 2001. 1600 col.
19. Literary encyclopedic dictionary / Ed.: V. M. Kozhevnikov, P. A. Nikolaev. Editorial Board: L. G. Andreev, N. I. Balashov, A. G. Bocharov and others. Moscow: Sov. jenciklopedija, 1987. 752 p.
20. Literary dictionary and reference book / R. T. Hrom'iak, Yu. I. Kovaliv. Kyiv: Akademiia, 1997. 750 p.
21. Ozerov L. In the workshop of a poem. Moscow: Znanie, 1968. 62 p.
22. Olifirenko S. M., Olifirenko V. V., Olifirenko L. V. Universal literary dictionary and reference book. Donetsk: BAO, 2007. 432 p.
23. Poetics: dictionary of actual terms and concepts / Scientific editor-in-chief: N. D. Tamarchenko. Moscow: Izd-vo Kulagini; Intrada, 2008. 358 p.
24. Sil'man T. "Subtext is the depth of a text" // Issues of linguistics. 1969. № 1. P. 89–102.
25. Chulkova V. S. Polynomial stylistic method as one of tools of text integration: thesis ..of cand. of philol. sciences: 10.02.01 / Vera Sergeevna Chulkova. Moscow, 1978. 172 p.

Subtext phenomenon: an attempt at the definition

M. V. Foka

Abstract. In the paper the available factual experience of interpretation the subtext has been systematized and generalized and its uniqueness and specificity have been established. The review and the analysis of the various approaches to the subtext have let to define the peculiarities and specific of its nature and to determine that the subtext is an implicit meaning of a piece of fiction that consciously or unconsciously created by an author and recreated by a reader, giving a literary work a special artistic energy.

Keywords: *subtext, author, reader, piece of work, artistic energy.*

Феномен подтекста: попытка дефиниции

М. В. Фока

Аннотация. В статье систематизировано и обобщено имеющийся в литературоведении фактологический опыт осмысления подтекста и определены его уникальность и специфичность. Обзор и анализ различных подходов к подтексту позволили установить особенности и специфику его природы, а также определить, что подтекст – скрытый смысл художественного произведения, что сознательно или подсознательно создается автором и воссоздается читателем, наделяя произведение особой художественной энергией.

Ключевые слова: *подтекст, автор, читатель, художественное произведение, художественная энергия.*

The Generic Structure of Self-Help Book Blurbs

Yu. Ya. Godis

The Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

Paper received 02.05.17; Accepted for publication 10.05.17.

Abstract. The present research investigates the generic (rhetorical, move) structure of blurb sections in motivational self-help books. The structure is represented by four rhetorical moves (identified on the basis of semantic and functional criteria), namely *book description*, *book promotion*, *information about the author and website/blog*. Each of these moves is realized by means of certain rhetorical steps (rhetorical strategies that realize a particular communicative intention at the level of a move) and has its own communicative goal. The goals of four moves constitute the communicative purpose of self-help blurbs, namely to persuade the potential addressee to read/buy the book. The frequency of book description (100%) and book promotion (86%) moves is noticeable. Accordingly, two distinctive features of blurbs as a paratextual element and as an individual genre are information and persuasion. Although book description is the most frequent rhetorical move in the generic structure of self-help blurbs, these texts can undoubtedly be called evaluative and persuasive ones as evaluative language is vital even to the description of the book (which is mainly the summary of the book content).

Keywords: *motivational self-help genre, blurb, generic structure, rhetorical moves, rhetorical steps.*

Introduction. At the present stage of genre studies, new speech genres, which are constantly developing [1, p. 11], attract the attention of researchers. This concerns motivational self-help genre (also called success genre, personal-success literature, inspirational books) which emerged in the USA in the 18 century (the first work is traditionally considered to be “Autobiography” by Benjamin Franklin (1790) [8, p. 145]). In its classic version, this dynamic genre is a social phenomenon of the mainstream culture and, therefore, it is designed for a mass reader. The very name “self-help, success genre” explains the context of the genre under investigation: it is represented by the manuals on achieving success which aim to teach readers to help themselves live successfully and prosperously in the rapidly changing world. Among the authors of popular self-help texts there are N. Hill, F. Bettger, R. Kiyosaki, B. Tracy, J. Clason, J. Kehoe, etc. All of them have succeeded financially and developed a formula of success, which they want to share with the potential reader.

The popularity of the motivational self-help genre demonstrates its considerable importance for the modern audience [8; 11; 21; 22; 25; 26]. However, despite many attempts to study it from the sociology [22] cultural studies [11], or history [8; 11] perspectives, the success genre was the subject of only few linguistic researches [11; 21], and therefore it requires a detailed analysis.

Research problem. The purpose of this paper is to investigate the generic structure of blurbs accompanying seven motivational self-help books by bestselling American authors.

As G. Genette indicates, a text is often accompanied by a certain number of verbal or other elements such as an author’s name, a title, or a preface which the scholar names a paratext [15]. A blurb also belongs to a paratext, and what is more, together with a title and a preface of self-help books it makes up a key “threshold that offers the world at large the possibility of either stepping inside or turning back” [15, p. 2]. The data suggest that it is an obligatory paratextual element as its frequency reaches 100% in the analyzed books. Although blurbs are “tied” to the main text, they can be used separately, for instance, as summaries of books and or about the author sections on websites (e.g. goodreads.com, Amazon.com) or as a kind of promotion on flyers. Such paratextual elements are relatively long, have explicit semantic and formal completeness as well as a typified generic structure and linguistic conventions and

can function separately from the main text. T. Yakhontova proposes to call them microgenres within a macrogenre which incorporates them [3, p. 222]. Therefore, in this paper, blurbs are considered not only as a paratextual element, but also as an individual genre (microgenre) with its own communicative purpose, pragmatic and linguistic features.

Discussion. As defined by Oxford Advanced Learner’s Dictionary, a blurb is “a short description of a book, a new product, etc., written by the people who have produced it, that is intended to attract your attention and make you want to buy it” [24]. However, the Spanish scholar M. Gea-Valor contends the fact that blurbs only describe books. The researcher argues that recommendation and evaluation play a key role in this genre. Thus, blurbs, according to Gea-Valor, function as a marketing strategy that aims to convince potential reader/customer to read/purchase a book [13, p. 42]. In addition, a blurb was defined as “a flamboyant advertisement”, “an inspired testimonial”, and “a fulsome praise” [30] by American humorist Gelett Burgess who coined the term in 1907.

The rhetorical organization of blurbs for various genres has been intensively studied in recent years. Thus, a detailed analysis of blurbs accompanying fiction and academic books [7; 9; 13; 14; 16], EFL books [4], Construction Engineering and Architecture textbooks [24], and online bestselling fiction books [23] has been performed. Despite the immense popularity of self-help books, surprisingly no attention has been paid to their blurbs leaving this area of research unexplored to date.

Based on the adoption of Swales’ approach [28], hard cover self-help blurbs were examined to reveal move-step sequences. Such a procedure “allows tracing the conventional organization of the content influenced by the communicative purpose of the genre” [3, p. 129]. Therefore, moves are considered as cognitive structures which serve particular communicative intentions and are subordinate to the general communicative purpose of the genre [6, c. 30-31]. T. Yakhontova claims that these moves are actually segments of a text which perform specific communicative functions and calls them functional and semantic textual blocks [3, p. 170].

Most researchers agree that persuasive nature of blurbs outweighs their surface informative nature [13, p. 45], and positive evaluation is a core of the genre [9; 16; 23] which makes it close to advertising discourse. Moreover, the

common communicative purpose, namely to convince a potential reader/customer to read/purchase the book, makes blurbs use a wide range of language and discourse conventions typical of advertising discourse.

In the present study, a model by H. Önder has been adopted. In the light of her findings, H. Önder suggests that book blurbs have a six-move schematic structure: complementing the author, book description, justifying a book by establishing a niche, book promotion, author’s background and author’s website/blog. After a precise analysis of seven hard cover self-help blurbs we found out there is no such a move, as justifying a book by establishing a niche. The step *claiming the uniqueness of the book* in prefaces to self-help books (see [2]) seems to explain the absence of that move in blurbs for motivational self-help genre. Furthermore, short excerpts from reviews written by renowned authors fully compensate for this absence. In addition, such functional and semantic textual blocks as complementing the author and author’s background seem to employ the same content, so it would be advisable to combine them.

Results. Genre analysis of self-help blurbs revealed a four-move schematic structure: *book description, book promotion, information about the author and website/blog.* Each of these moves is realized by means of certain rhetorical steps (rhetorical strategies that realize a particular communicative intention at the level of a move) and has its own communicative goal. The goals of four moves constitute the communicative purpose of self-help blurbs, namely to persuade the potential addressee to read/buy the book. The frequency of moves and steps in blurbs accompanying motivational self-help books is shown in Table 1.

Table 1. Moves and steps in blurbs for self-help books

Moves	Steps	Frequency
Move 1 Book description		7/7 (100%)
	1. Outlining the theme of the book/ genre identification.	7/7 (100%)
	2. Claiming positive results.	4/7 (57%)
	3. Quotations from the book.	1/7 (14%)
Move 2 Book promotion		6/7 (86%)
	1. Complimenting the book.	6/7 (86%)
	2. Excerpts from reviews.	5/7 (71%)
Move 3 Information about the author		4/7 (57%)
	1. Complimenting the author.	3/7 (43%)
	2. Stating some biographical facts.	3/7 (43%)
Move 4 Website/blog		4/7 (57%)
	1. Website/blog	3/7 (43%)
	2. Mailing address	1/7 (14%)

As can be seen from Table 1, the most frequent element of the self-help blurbs’ generic structure is **book description**. This rhetorical move is actually a summary of the book’s content. Since we deal with non-fiction texts, the summary refers to the line of the argument. It usually outlines the theme of the book or the genre which the book refers to, for example:

The step-by-step blueprint for success and achievement presented in these pages includes proven principles drawn from psychology, religion, philosophy, business, econom-

ics, politics, history, and metaphysics [29];

THINK AND GROW RICH IS ONE OF THE GREAT SELF-HELP BOOKS OF ALL TIME [17];

Countless readers have been helped by the famous “Babylonian parables”, hailed as the greatest of all inspirational works on the subject of thrift, financial planning, and personal wealth. [10].

As demonstrated by the first example, the theme of the book is clearly outlined – *success and achievement*; as shown by the second example, the book belongs to the motivational self-help genre (*self-help books*). The third example outlines both the theme of the book (*thrift, financial planning, and personal wealth*) and the genre (*inspirational works*).

Blurbers (authors of blurbs) mainly use phrases such as “*the author gives/shows/demonstrates, the book reveals/offers*” to describe the book’s content:

In MONEY, SUCCESS & YOU, best-selling author John Kehoe shows that there are powerful reasons to harness our destiny. The book reveals how to gain financial prosperity by learning to shift your focus to catch sight of what’s really valuable in this information wilderness [19];

Acclaimed as a modern-day classic, this celebrated bestseller offers an understanding of – and a solution to – your personal financial problems that will guide you through a lifetime [10].

The rhetorical strategy *claiming positive results* is implemented in two ways: as promises about positive changes in the reader’s life and as positive consequences in the life of others. Future Simple tense (*will + verb*) and modal verb *can* serve as grammatical devices of expressing promises about positive change while the Present Perfect tense is used to express positive consequences which took place in the life of others. The examples are the following:

These ideas are combined in a fast-moving, informative series of steps that will lead you to greater success than you ever imagined possible – they can raise your self-esteem, improve personal performance, and give you complete control over every aspect of your personal and professional life [29];

Many of the more than one million graduates of the seminar program upon which this book is based have dramatically increased their income and improved their lives in every respect [29];

Countless readers have been helped by the famous “Babylonian parable” ... [10].

Book description can also be realized via quotations from the book, that is, the reproduction of the sentences from the book. Since only two examples of this step were found, it is considered to be occasional rather than typical:

“The main reason people struggle financially is because they have spent years in school but learnt nothing about money. The result is that people learn to work for money ... but never learn to have money work for them”

Robert Kiyosaki.

Author of *Rich Dad, Poor Dad* [20]

Move 2 **book promotion** is represented by two steps in the generic structure of self-help blurbs – *complementing the book* and *excerpts from reviews*. Positive evaluative words (mainly adjectives), syntactic constructions such as “*one of the*”, “*of all time*” as well as words “*bestseller*”, “*bestselling*”, “*# 1*” are abundant in praising the book. The following examples illustrate this point:

THINK AND GROW RICH IS ONE OF THE GREAT SELF-HELP BOOKS OF ALL TIME [21];

THE # 1 NEW YORK TIMES BESTSELLER [20];

In language as simple as they found in the Bible, these fascinating and informative stories set you on a sure path to prosperity and its accompanying joys. Acclaimed as a modern-day classic, this celebrated bestseller offers an understanding of – and a solution to – your personal financial problems that will guide you through a lifetime [10].

In the third example, reference to the style of the book (*simple language*) is employed to evaluate the book positively. It is worth highlighting that some blurbs include embedded moves, that is two or more moves are embedded in the same sentence. The third example clearly illustrates this point: the second sentence comprises **book description** and **book promotion**.

Excerpts from reviews published in newspapers or magazines are also plentiful in blurbs when promoting the book. In this case, only the source is mentioned without the reviewer's name, for example, Los Angeles Times, Sunday Dominion Times, USA Today, Honolulu Magazine etc.:

"Rich Dad Poor Dad is a starting point for anyone looking to gain control of their financial future"

USA Today [20];

"There is genius, power and magic within us - John Kehoe explains how to awaken it".

Sunday Dominion Times [19];

"Gives practical techniques everyone can use"

Montreal Gazette [19].

Publishers believe reviews written by celebrities or renowned authors in the field of personal achievement to be a successful PR-technique and often employ them. If the author of the review is well-known, only his/her name is indicated. If he/she is known only in a particular community, his/her occupation and/or affiliation are indicated:

"The most helpful and inspiring book on salesmanship that I have ever read" – Dale Carnegie [5];

"Rich Dad Poor Dad is not about getting rich quickly. It is about taking responsibility for your financial affairs and improving wealth by mastering money. Read it if you want to awaken your financial genius"

Dr. Ed Koken

Lecturer on Finance,

RMIT University, Melbourne [20].

As can be seen from the examples, these excerpts are short and eye-catching, and are often printed in a different font and color, thus aiming to draw readers' attention. Concerning these excerpts, one detail is worth highlighting: the purpose of them is not only to provide the positive evaluation of the book (rarely of the author), but also to recommend to read/buy this book. The marker of this recommendation is an imperative with the verb "read" where the blurb directly targets the addressee. Moreover, the pronoun "you" is used to explicitly target the potential reader. The following example illustrates this point:

If you want all insider wisdom on how to personally get and STAY rich, read this book! [20];

Thus, the main purpose of Move 2 is to evaluate the book (always positively) and recommend the reader to read it. This move, in Gea-Valor's words, "produces the most striking effect on the reader and can be considered the slogan of the book" [13, p.50]. As is known, a slogan is a brief and concise formula in advertisements which serves to at-

tract consumers' attention and arouse their interest in the product. Therefore, a sentence *THE SUCCESS SECRETS OF THE ANCIENTS – AN ASSURED ROAD TO HAPPINESS AND PROSPERITY* [13] can be definitely considered an advertising slogan, or, as N. Fairclough puts it, "the syntax of concise, to-the-point efficiency" [12, p. 205] in the **book promotion**.

Move 3 – **information about the author** – is realized by one or two rhetorical steps, namely *complementing the author and stating some biographical facts*. It performs both promotional and informative communicative functions. The information on the author's current interests, work experience, previous publications, awards, participation in radio or TV programs as well as some family details and place/year of the author's birth/death are offered in this Move. The marker of the positive evaluation of the author is the phrase "the author of ... bestseller". The examples are as follows:

For over a decade, John Kehoe has travelled the world teaching people the principles of success and happiness. A dynamic lecturer and author of the bestseller Mind Power, he is admired and respected by all those who have benefited by his teachings.

A self-made millionaire, entrepreneur, philanthropist and social activist, he has been the subject of numerous radio, TV and newspaper interviews. [19]

Frank Bettger was the author of the famed best seller How I Multiplied My Income and Happiness in Selling. He died in 1981 [5].

The final Move in the generic structure of self-help blurbs is **Website/blog**. This move directs the reader to online sources for further information about the author or the book (only one blurb in the corpus contained three mailing addresses):

Visit our Web site at www.twbookmark.com [20]

Register online at www.simonsays.com for more information on this and other great books. [29]

Conclusions. The present research has focused on generic structure of hard cover self-help book blurbs. The findings indicate that this structure is represented by four Moves: *book description, book promotion, information about the author and website/blog*. Each of these moves is realized by means of certain rhetorical steps (rhetorical strategies that realize a particular communicative intention at the level of a move) and has its own communicative goal. The goals of four moves constitute the communicative purpose of self-help blurbs, namely to persuade the potential addressee to read/buy a book. The frequency of book description (100%) and book promotion (86%) moves is noticeable. Accordingly, two distinctive features of self-help blurbs as a paratextual element and as an individual genre are information and persuasion. Although book description is the most frequent rhetorical move in the generic structure of self-help blurbs, these texts can undoubtedly be called evaluative and persuasive ones as evaluative language is vital even to the description of the book which is mainly the summary of the book content.

Blurbers carefully select the vocabulary and grammatical structures to achieve the communicative purpose of the genre. With this in mind, further research is needed to analyze promotional elements employed to express positive evaluation in self-help book blurbs.

ЛИТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної генології: навчальний посібник/ Ф. С. Бацевич. – К.: Видавничий центр "Академія", 2006. – 248с.
2. Годісь Ю.Я. Когнітивно-риторична структура передмов мотиваційного жанру «мистецтво успіху»/ Ю.Я.Годісь// «Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка». – Серія Мовознавство. – №1(25). – Тернопіль, 2016. – С. 25-32.
3. Яхонтова Т.В. Лінгвістична генологія наукової комунікації: монографія/ Т. В. Яхонтова. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 420с.
4. Basturkmen H. Back cover blurbs: puff pieces and windows on cultural values/ in K.Hyland and G. Diani Academic Evaluation: Review Genres in University Settings. – Basingstoke: Palgrave, 2009. – P. 68-83.
5. Bettger F. How I raised Myself from Failure to Success in Selling. – New York: Prentice Hall Press, 1986. - 192p.
6. Bhatia V. Analyzing genre: Language use in professional settings/ V. Bhatia. – London: Longman, 1993. – 184p.
7. Bhatia V.K. Worlds of written discourse: A genre-based view/ V. Bhatia. – London: Continuum, 2004. – 288p.
8. Butler-Bowdon T. 50 Self-Help Classics: 50 Inspirational Books to Transform Your Life/ T. Butler-Bowdon. – London: Nicholas Brearley Publishing, 2003. – 312p.
9. Cacchiani S. From narratives to intensification and hyperbole: Promotional uses of book blurbs// Proceedings of the Corpus Linguistics Conference, 2007. – [Electronic resource]. – Mode of access: http://ucrel.lancs.ac.uk/publications/CL2007/paper/79_Paper.pdf
10. Clayson G.C. The Richest Man In Babylon. – A Signet Book: New American Library, a division of Penguin Group (USA) Inc., 1988. – 194p.
11. Effing M.Mur The origin and development of self-help literature in the United States: The concept of Success and Happiness, an overview/ M. Effing// Atlantis. – Vol. 31. – №2. – December, 2009. – P.125-141.
12. Fairclough N. Language and Power/ N. Fairclough. – London: Longman, 1994.
13. Gea-Valor M.L. Advertising books: a linguistic analysis of blurbs/ M.L. Gea-Valor// Iberica, 2005. – No.10. – P.41-62.
14. Gea-Valor M.L. & M. Inigo Ros On the dynamic nature of genre: A diachronic study of blurbs/ in K. Hyland & G. Diani Academic Evaluation: Review Genres in University Settings. – Basingstoke: Palgrave MacMillian, 2009. – P. 199-216.
15. Gennet G. Paratexts: Thresholds of Interpretation/ G. Gennet. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – 456p.
16. Gesuato S. Evaluation in back-cover blurbs/ S. Gesuato// Textus XX, 2007. – P.83-102.
17. Hill N. Think and Grow Rich. – Success Co. Books, 2009. – 218p.
18. Kalench J. The Greatest Opportunity in the History of the World. – MIM Publications (the USA), 1994. – 103p.
19. Kehoe J. Money Success & You. – Zoetic Inc., 1991. – 142p.
20. Kiyosaki R. Rich Dad Poor Dad. – Warner Books Inc., 2000. – 208p.
21. Koay D.L. Self-improvement books: A Genre analysis/ D.L. Koay. – A thesis for the degree of PhD in Applied Linguistics. – Victoria University of Wellington, 2015. – 374p.
22. McGee M. Self-help Inc.: Makeover culture in American life/ M. McGee. – Oxford University Press, 2005. – 306p.
23. Önder N. Generic structure and promotional elements in best-selling online book blurbs: a cross-cultural study/ N. Onder// Iberica, 2013. – No.25. – P.171-194.
24. Orna-Montesinos C. The Duality of Communicative Purposes in the Textbook for Construction Engineering and Architecture: a Corpus-based Study of Blurbs. Atlantis (Journal of the Spanish Association of Anglo-American Studies). – 2012. 34(2). P.125-145.
25. Oxford Advanced Learner's Dictionary – [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/blurb?q=blurb>
26. Salerno S. SHAM: How the self-help movement made America helpless/S. Salerno. – 2005. – 288p.
27. Starker S. Oracle at the supermarket: The American preoccupation with self-help books/ S. Starker. – New Brunswick: Transaction Publishers, 2002. – 224p.
28. Swales J. Genre Analysis: English in Academic and Research Settings/ J. Swales. – Cambridge: Cambridge University Press, 1990. – 260p.
29. Tracy B. Maximum Achievement. – Simon & Schuster, Inc., 1993. – 344p.
30. Wilton D. Blurb. – 2006. – [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.wordorigins.org/index.php/blurb/>

REFERENCES

1. Batevych F.S. Introduction to the Linguistic Genology: Textbook. – K., 2006. 248p.
2. Godis Yu. Ya. Generic Structure of Preface Sections in Motivational Self-help Books// Academic Notes of Volodymyr Hnatyuk National Teacher Training University of Ternopil: Linguistics, 2016. I, Is.25. P. 25-32.
3. Yakhontova T.V. Linguistic Genology of Academic Communication: Monograph. Lviv, 2009. 420p.

Смысловая организация промоционной аннотации мотивационного жанра «искусство успеха»

Ю. Я. Годісь

Аннотация. В статье анализируется смысловая организация промоционной аннотации мотивационного жанра «искусство успеха». Особенности этой структуры представлены в виде четырех функционально-семантических блоков – *общая характеристика книги, эксплицитное рекламирование книги, сведения об авторе и вебсайт/блог*. Каждый из этих функционально-семантических блоков реализуется определенными риторическими стратегиями и имеет свое коммуникативное назначение, а их суммарное количество составляет коммуникативную цель промоционной аннотации. – убедить потенциального адресата прочитать/ купить книгу. Заметной частотностью отличаются *общая характеристика книги (100%)* и *эксплицитное рекламирование книги (86%)*. В соответствии с этим, двумя ключевыми параметрами, характеризующими промоционную аннотацию как паратекстовый элемент и как отдельный жанр, являются информация и убеждение. Хотя общая характеристика книги является наиболее частотным коммуникативным блоком в смысловой организации промоционных аннотаций, их можно назвать оценочно-персуазивными текстами, поскольку даже в описании содержания книги заметна ярко выраженная оценка.

Ключевые слова: мотивационный жанр «искусство успеха», промоционная аннотация, смысловая организация жанра, функционально-семантический блок, риторическая стратегия.

Իրադարձության արժևորման չափանիշների ուսումնասիրություն

Լ.Ա. Հարությունյան

Հայաստանի Պետական Տնտեսագիտական Համալսարան

Paper received 19.06.17; Accepted for publication 05.06.17.

Ամփոփում. Հոդվածում ուսումնասիրվում են այն հիմնական արժևորման հնարները, որոնց դիմում են լրագրողները՝ ՉԼՄ-ներում տարբեր տնտեսական իրադարձություններ ներկայացնելիս: Արժևորման կատեգորիան սերտորեն կապված է իրադարձության հետ: Դրա ուսումնասիրության տարբեր մոտեցումներից առավել հետաքրքրական է գործաբանականը, քանի որ այն կապված է խոսակցի վրա ազդեցություն թողնելու գործոնի հետ: Արժևորումն ուղղակիորեն ներգործում է հասարակության արժեհամակարգի և կարծրատիպերի ձևավորման գործընթացի վրա: Այն ազդում է այն իմաստով, որ, ինչ-որ բան գնահատելով, խոսակցին ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն որոշակի կերպով ներկայացնում է այդ առարկան, երևույթը, իրադարձությունը: Լուսաբանելով տնտեսական իրադարձությունը՝ հասցեագրողը կիրառում է լրագրողական մի շարք հնարներ՝ նշույթավորված բառապաշար, փոխաբերություններ, մեջբերումներ, որոնք այս դեպքում իրականացնում են արժևորման, արտահայտչականության ու հիմնավորման գործառնություններ: Այս միջոցներով լրագրողը փորձում է ազդել հասցեատիրոջ վրա, իրեն ցանկալի՝ արժևորման ներգործություն ունենալու նպատակով:

Հանգուցային բառեր: արժևորում, տնտեսական իրադարձություն, նշույթավորված լեզվամիավորներ, փոխաբերություն, մեջբերումներ

Լրագրողները, ՉԼՄ-ներում լուսաբանելով այս կամ այն իրադարձությունները, արդեն իսկ որոշակի գնահատողական վերաբերմունք են ցուցաբերում դրա նկատմամբ: Ամեն մի իրադարձության մասին տեղեկություն մեկնարկում է թեմայի անվանմամբ՝ վերնագրով, որը ցուցանում է եղելությունը, ինչպես նաև դրա արդյունքը կամ հետևանքները և կրում է որոշակի հուզարտահայտչական նրբերանգ: Այնուհետև քննարկվում են մանրամասներ, նշվում են մասնակիցները, տեղը և ժամանակը, մեկնաբանվում են պատճառները, ընդհանուր առմամբ, ապահովելով հենքային գիտելիք տվյալ իրադարձության վերաբերյալ: Այսպիսով՝ ՉԼՄ-ները ուշագրավ են դարձնում իրադարձությունը՝ ի սկզբանե ընթերցողի համար ստեղծելով որոշակի հարթակ արժևորման, ինչպես նաև վերջինիս դիրքորոշումը որոշարկելու նպատակով:

Լեզվի իմաստային կարևորագույն կատեգորիան՝ արժևորումը, սերտորեն կապված է իրադարձության հետ:

Արժևորումն անմիջականորեն փոխկապված է նորմայի՝ բարոյական, էթիկական, գեղագիտական չափանիշների հետ: Այն համամարդկային արժեհամակարգի և օբյեկտիվ կամ երևակայական իրականության անհատական ձգտումների փոխազդեցությունն է [1]: Հաղորդագրություն ուղարկողը արժևորման օգնությամբ իր արտահայտած միտքը հարաբերակցում է ոչ միայն նորմայի, այլև, ընդհանրապես, առարկայի գոյության կամ բացակայության հետ [3, էջ 63 – 65]:

Արժևորումը նմիրված աշխատություններում դա սահմանվում է որպես յուրատեսակ եղանակավորող շրջանակ, որի հիմքում A r B բանաձևն է, որտեղ A–ն արժևորման սուբյեկտն է (արտակա կամ ներակա ներկայացված անհատը կամ հասարակությունը, որի տեսանկյունից էլ կատարվում է արժևորումը), B–ն՝ առարկան, իրադարձությունը, իրերի դրությունը, որոնց վերաբերում է արժևորումը, r–ն՝ գնահատողական վերաբերմունքը, որը «լավ/վատ» չափանիշն ունի: Այսպիսով՝ արժևորման հիմնական տարրերն են սուբյեկտը և օբյեկտը: Բացի դրանից, արժևորման եղանակավորող շրջանակի մեջ, որպես կանոն, մտնում են արժևորման սանդղակը և կարծրատիպերը, որոնք ուղղորդում են արժևորելու խոսողների հասարակական պատկերացումները [4, էջ 11–12]:

Արժևորման կատեգորիայի ուսումնասիրության տարբեր մոտեցումներից առավել հետաքրքրական է գործաբանականը, որը կապված է խոսակցի վրա ազդեցություն թողնելու գործոնի հետ: Այս դեպքում արժևորումն արտացոլում է իրադարձության գործաբանական տեսանկյունը [5]: Արտացոլելով անհատի ճաշակն ու հետաքրքրությունները՝ արժևորումը սերտորեն զոդված է խոսքային ակտի հաղորդակցական նպատակին: Ըստ Չ. Սթիվենսոնի՝ արժևորման ազդեցությունը սահմանափակվում է հասցեատիրոջ հոգեբանական վիճակով: Արժևորումն ազդում է այն իմաստով, որ, ինչ-որ բան գնահատելով, խոսակցին ուղղակիորեն կամ անուղղակիորեն որոշակի կերպով ներկայացնում է այդ առարկան, երևույթը, իրադարձությունը:

Լեզվաբանական տեսանկյունից, հետաքրքրական է տնտեսական իրադարձության ամբողջական անվանումը նշույթավորված լեզվամիավորներով, քանի որ վերջիններս իմաստային կառուցվածքում առկա արժևորող նշույթների շնորհիվ որակում են իրադարձությունը՝ տալով սեղմ, բայց միաժամանակ չափազանց բովանդակալից տեղեկություն: Օրինակ՝

The **collapse** of Lehman Brothers, a sprawling global bank, in September 2008 almost brought down the world's financial system. [8]

Հոդվածի առաջին իսկ նախադասությունից, collapse բառույթի շնորհիվ, որի սահմանումն է՝ a sudden, complete failure, breakdown , իսկույն ընկալում ենք՝ վերոնշյալ զարգացող բանկը հանկարծակի տապալվել է, և, համապատասխանաբար, ստանում ենք տվյալ իրադարձությանը հարիր բնութագրերի ամբողջական պատկերը:

Հաջորդ նախադասության մեջ folly բառով, որի սահմանումն է՝ a foolish action, mistake, idea, etc. , որպես չարդարացված քայլ ենք ընկալում կենտրոնական բանկի և այլ կարգավորող կազմակերպությունների կողմից մեծաքանակ վարկերի տրամադրումը, որի հետևանքով էլ տեղի է ունեցել Lehman Brothers-ի տապալումը՝

Central bankers and other regulators also bear blame, for it was they who tolerated this **folly**. [8]

Ուսումնասիրենք հաջորդ նախադասությունը: Boom լեզվամիավորի միջոցով, որի սահմանումն է՝ a time of economic prosperity, a sudden increase, as in popularity , լրագրողը միտում ունի ընթերցողին փոխանցելու տեղեկություն Չինաստանի առցանց

առևտրի կտրուկ աճի, ապա նաև հայտնի ընկերությունների համագործակցության մասին, որն արդյունք է վերոնշյալ տնտեսական վերելքի.

China's e-commerce boom also factored into a new partnership between Dentsu's Carat, Mondelez and internet giant Tencent to work together on data, research and content. [6]

Այսպիսով՝ որոշ լեզվամիավորներ, որոնց իմաստային կառուցվածքին բնորոշ է արժևորման ինչ-ինչ երանգավորում, կիրառվում են տնտեսական աշխարհի մի շարք դրական կամ բացասական փոփոխություններ անվանելու համար: Տնտեսական իրադարձությունը անվանելով և հետևաբար՝ որակելով այն նշութավորված լեզվամիավորով, հողվածագիրն արդեն իսկ արժևորում և դասակարգում է դա՝ ըստ տվյալ հասարակությանը հարիր արժեհամակարգի և կարծրատիպերի: Այսկերպ լրագրողը կանխավ սահմանում է տվյալ իրադարձության հետ կապված տեղեկույթի ընկալումը: Այս լեզվամիավորներից յուրաքանչյուրն առանցքային է արժևորում իրականացնելու գործընթացում, քանի որ ներունակորեն պարունակում է մի ամբողջական տեղեկություն, դատողություն և համոզման առանձնահատուկ ուժ՝ ուրույն ազդեցություն թողնելով ընթերցողի վրա:

Ե. Բեյասևկայան նշում է, որ ՉԼՄ-ների հաղորդագրությունները նպատակաուղղված կերպով են կառուցվում՝ ըստ որոշակի ճանաչողական կադապարների: Համաձայն առաջին կադապարի՝ ամփոփ տեղեկատվական հաղորդագրության մեջ ներմուծվում է հուզական-արժևորող բառապաշար: Նշվում է, որ նույնիսկ առանձին արժևորող բառերի կիրառումը չեզոք տեքստում թույլ է տալիս էականորեն փոխել ի սկզբանե չեզոք կերպով նկարագրվող իրադարձությունը՝ հաղորդելով դրան պահանջվող գնահատողական նրբերանգ: Լրագրողի կողմից իրադարձությունների մեկնաբանման երկրորդ կադապարը ենթադրում է տեքստում փոխաբերությունների կիրառում: Մեկնաբանման երրորդ կադապարը բնութագրվում է մեջբերումների օգտագործմամբ: Առանձին բառեր կամ ոչ ընդարձակ արտահայտություններ, ամբողջացնելով մեջբերված հայտարարությունների իմաստը, համարվում են շատ հարմար հնար ողջ տեքստի արժևորումը ձևավորելու համար: ՉԼՄ-ներում իրադարձությունների մեկնաբանման չորրորդ կադապարը նոր վարկանշային սանդղակների ներմուծումն է, ինչը թույլ է տալիս արմատապես փոխել ընթերցողի վերաբերմունքը նկարագրվող դեպքերի նկատմամբ [2, էջ 5-11]:

Քննարկենք մեկ օրինակ՝ վերլուծելու համար վերոնշյալ հնարներն ու միջոցները, որոնց դիմում է հողվածագիրը հասցեատիրոջ վրա իրեն ցանկալի՝ արժևորման ներգործությունն ունենալու նպատակով: Հողվածը, որին ցանկանում ենք անդրադառնալ, վերաբերում է Մեծ Բրիտանիայի՝ Եվրամիության կազմից դուրս գալու հանրաքվեի հետևանքներին, մասնավորապես՝ երիտասարդների բողոքի ցույցին և, հետևապես, սերունդների տարանջատման խնդրին: Հրապարակման վերնագիրը հարցական նախադասություն է, որի միջոցով հեղինակը փորձում է ընթերցողի մեջ հետաքրքրություն արթնացնել արժարժվող հարցի նկատմամբ, միաժամանակ, generation gap բառակապակցությունը իրազեկել սերունդների միջև առկա տարածայնությունների մասին:

Brexit: How much of a generation gap is there?

Ներածական մասից հասցեատերը տեղեկանում է, որ Միացյալ Թագավորության՝ Եվրամիության կազմում մնալու կողմնակիցները՝ երիտասարդները, մեղադրում են տարեցներին հանրաքվեի նման արդյունքի համար: Այստեղ եզրափակիչ հարցական նախադասությունը, լինելով տեղեկույթի ելակետ, կատարում է իր բնականոն գործառույթ. առաջադրվում է հարց՝ պարզելու համար, թե որքանով է տարիքային գործոնն անդրադարձել հանրաքվեի արդյունքի վրա:

Many young Remain supporters have been blaming older voters for Brexit. But was there really a generational divide?

Այնուհետև հասցեագրողը դիմում է բավական հմուտ հնարի՝ մեջբերելով որոշակի անձանց խոսքը:

Remain supporter Elizabeth Mayfield, 19, looked on in despair as the referendum results came in.

And she knew who she blamed - an older generation that she sees as having secure jobs and gold-plated generous pensions, people who had caused house prices to soar and plunged the country into debt.

"I'm annoyed that baby boomers have messed things up for us again," says Mayfield, a student at Staffordshire University.

"They've voted for something that's not going to really affect them. They're not going to have to deal with the consequences."

Despair (հուսահատ) բացասական հարանշանակությամբ լեզվամիավորի կիրառմամբ հրապարակման հեղինակը փորձում է հասցեատիրոջը փոխանցել մի երիտասարդ աղջկա հիասթափության զգացումն ավագ սերնդի նկատմամբ: Աղջկա կարծիքով՝ տարեցներն ապահովված են կայուն աշխատանքով, ստանում են բարձր կենսաթոշակ (gold-plated և generous բառերի օգնությամբ արտացոլվում է տարեց մարդկանց բավական բարեկեցիկ ապրելակերպը), սակայն նրանց դիրքորոշման հետևանքով բարձրացել են բնակարանների գները (to soar բայը շեշտադրում է զգալի աճի գործոնը), և երկիրը ներքաշվել է պարտքերի մեջ (plunged բայը նույնպես ունի բացասական արժևորում): Այնուհետև մեջբերվում է աղջկա խոսքն ուղղակիորեն. նա արտահայտում է իր զայրույթը՝ ավագ սերնդին կոչելով baby boomers : Ինչպես հայտնի է, նշյալ արտահայտությամբ որակվում է բնակչության այն խումբը, որ ծնվել է 1946-1964 թթ. Եվրոպայում և Հյուսիսային Ամերիկայում և համարվում է հասարակության արտոնյալ շերտ, քանի որ օգտվում է հետպատերազմյան տարիներին սահմանված՝ կառավարության նպաստներից և աջակցությունից գրեթե բոլոր ոլորտներում՝ բնակարանային հարց, կրթություն, բարձր եկամուտ: Աղջիկը վրդովված է, քանի որ տարեցներն ամեն ինչ տակն ու վրա են արել (have messed things up for us again), սակայն դրա հետևանքներն իրենք չէ, որ կրելու են:

Այնուհետև հողվածագիրը մեջբերում է Թ-վիթեր սոցիալական կայքում տեղ գտած մի երկտող, ընդգծելով, որ նմանատիպ բովանդակությամբ նշումներ սոցիալական կայքերում վաղուց արդեն կրկնեցի նման տարածված են (a common refrain): Հասցեագրողն այս հնարի գործադրմամբ նպատակ է հետապնդում դժգոհության ընդհանրական պատկերը փոխանցել հասցեատիրոջը, և, այս առումով,

ներքոհիշյալ մեջբերումների ներառումը լրագրողի կողմից կրում է գաղափարախոսական բնույթ: Մասնավորապես՝ Բրեքզիտը կկործանի մի ողջ սերնդի սպազան, հեզնալից շնորհակալություն □baby boomers□ սերնդին, որին հաջորդող փոխաբերական բառակապակցությունը՝ the last nail in my generation's coffin էլ ավելի է ուժգնացնում ներկայացվող դժգոհությունները.

It has been a common refrain on social media. Brexit would ruin "a whole generation's future despite them voting against", said one Tweeter. Another added: "Thank you baby boomers for the last nail in my generation's coffin."

Հոդվածագիրը մեջբերում է նաև □The Financial Times□ սոցիալական կայքի՝ լայնորեն տարածված մի մեկնաբանություն, ըստ որի՝ ազատությունը կորզվել է (snatched away) մի սերնդից, որ առանց այն էլ արդեն խեղդվում է իր նախնիներից ժառանգած պարտքերի մեջ:

A screen grab of a comment on the Financial Times website was widely shared. Young people's freedom of movement, it said, had been (snatched away from "a generation that was already drowning in the debts of our predecessors".

Գաղափարախոսական գործառույթի իրականացումը շարունակելով՝ հասցեատերն անդրադառնում է նաև նախորդիվ անցկացված հարցումներին, ապա նշում, որ, համաձայն դրանց,

տարիքային գործոնն իրոք մեծ ազդեցություն է ունեցել հանրաքվեի արդյունքի վրա, քանի որ տարեցների մեծ մասը հավանություն է տվել Եվրամիության կազմից դուրս գալու առաջարկին: Ավաճը հաստատվում է նաև մեջբերված գծանկարի օգնությամբ.

A survey by Lord Ashcroft of 12,369 referendum voters after they had cast their ballot suggested that the older they were, the more likely they were to have voted Leave. [7]

Լրագրողը չի շրջանցում անգամ 2011 թ. մարդահամարի վերաբերյալ տեղեկատվությունը, որտեղ պատկերը նույնն է: Պրոֆեսոր Ռոբ Ֆորդի կարծիքով՝ այն վայրերում, որտեղ մեծաթիվ են տարեց մարդիկ, քվեարկության արդյունքը Եվրամիության կազմից դուրս գալու օգտին է, մինչդեռ երիտասարդներով խիտ բնակեցված վայրերում պատկերը հակառակն է:

Այսպիսով՝ ինչպես տեսնում ենք, դիտարկվող հոդվածում հասցեագրողը կիրառում է լրագրողական մի շարք հնարներ (նշութավորված բառապաշար, փոխաբերություններ), այդ թվում՝ մեջբերումներ, որոնք այս դեպքում իրականացնում են արժևորման, արտահայտչականության ու հիմնավորման գործառույթներ՝ ազդելով հասցեատիրոջ վրա, փոխելով նրա վերաբերմունքը տարեցների նկատմամբ և նրա համար ընկալելի դարձնելով դիրքորոշումը Բրեքզիտի արդյունքի վերաբերյալ:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Арутюнова Н.Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт. М.: Наука, 1988. – 341 с.
 2. Беляевская Е.Г. Медийный дискурс: когнитивные модели интерпретации события (на материале английского языка) // Вопросы когнитивной лингвистики. 2015. N 3 (44). – с. 5-13.
 3. Владимирская Л.М., Хантакова В.М. Оценочный компонент в реализации коммуникативных интенций // Герценовские чтения. Иностранные языки. Материалы конференции. СПб.:Изд. РГПУ им.А.И. Герцена, 1998. – с. 63–65.

4. Вольф Е.М. Функциональная семантика оценки. М.: Наука, 1985. – 228 с.
 5. Стивенсон Ч. Некоторые прагматические аспекты значения // Новое в зарубежной лингвистике, вып. 16. М.: Прогресс, 1985. – с. 129–154.
 6. www.adage.com, November 25, 2015.
 7. www.bbc.com June 24, 2016.
 8. www.economist.com, September 7, 2015.

REFERENCES

1. Arutyunova, N.D. Types of Linguistic Meanings: Evaluation. Event. Fact. M., Nauka, 1988. – 341 P.
 2. Belyaevskaya, E.G. Media Discourse: Cognitive Models Used to Interpret Events (based on British and American quality press) // Voprosi kognitivnoy lingvistiki. 2015. N 3 (44). – P. 5-13.
 3. Vladimirskaya, L.M., Khantakova, V.M. Evaluative Component in the Realization of Communicative Intentions //

Gertsenovskiyе chteniya. Inostranniyе Yaziki. Materiali Conferencii. SPb.: RGPU im. A.I. Gerstena, 1998. – P. 63–65.
 4. Volf, E.M. Functional Semantics of Evaluation. M., Nauka, 1985. – 228 P.
 5. Stivenson, Ch. Some Pragmatic Aspects of Meaning // Novoye v zarubezhnoy lingvistike. M., Progress, Is. 16, P. 129– 154.

Research of events' evaluation criteria

L. A. Harutyunyan

Abstract. The present paper addresses the basic evaluation tools applied by the journalist to highlight economic events. The category of evaluation is considered to be one of the most important factors of any economic event. Among the existing approaches to the theory of evaluation, the pragmatic aspect is considered to be the most interesting one, as it is related to the factor of the influence on the addressee. Evaluation directly impacts on the formation of the society's evaluation and stereotype system. Through evaluation the addresser explicitly or implicitly presents an object, phenomenon, or an event. When highlighting an economic event, the journalist uses a wide array of techniques and tools, such as evaluative lexical units, metaphor, citations, which, in this case, perform evaluative, expressive and argumentative functions. Via these tools, the addresser tries to predetermine or change the reader's attitude and disposition to the current economic changes.

Keywords: evaluation, economic events, evaluative lexical units, metaphor, citations.

Исследование критерий оценки события

Л. А. Арутюнян

Аннотация. В статье делается попытка выявить наиболее существенные оценочные средства, используемые журналистами при освещении экономических событий в СМИ. Категория оценки тесно связана с событием. Из существующих подходов к теории оценки наиболее интересным представляется прагматический аспект, так как он связан с фактором воздействия на адресата. Оценка непосредственно влияет на процессы формирования оценочной шкалы и стереотипов общества. Оценивая что-либо, адресант эксплицитно или имплицитно репрезентирует данный предмет, явление, событие. Освещая экономические события, журналист применяет ряд средств, таких как оценочную лексику, метафору, цитаты, которые, в этом случае, реализуют оценочную, экспрессивную и аргументирующую функции. Посредством таких приемов адресант пытается предопределить или изменить отношение адресата к освещаемым экономическим событиям.

Ключевые слова: оценка, экономическое событие, оценочная лексика, метафора, цитаты.

System genesis of Fedir Dudko's author thinking on the narrative structure level (the narrative cycle "In Glow")

O. M. Khomyshyn

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Paper received 17.03.17; Accepted for publication 25.03.17.

Abstract: The article is dedicated to the analysis of the system genesis of Fedir Dudko's artistic thinking on the narrative structure level "In Glow". It has been proved that the polyphonic structural principle is dominating in narrative strategy, that reveals itself in editing and discretion of the depicted picture. Changing of the "points of view", the polyphony, range of pathos, the syntagmatic structure of the text, the principle of editing and inner creation of shots produce the impression of dimensions of the events, help the author to reproduce the many-sided picture of the epoch.

Keywords: *communicative space, narrative, polyphony, editing, system genesis, point of view, pathos.*

Introduction. The significant stage in the research of the system genesis of the artistic author's thinking in any literary work is the analysis of its narrative structure. It becomes the most essential element which gives the opportunity to synthesize ontologically all previous cultural and aesthetic writer's experience. It also performs an important role in the creation of a real world, a world of different associations, symbols and impressions and implements author's conception about the world.

The aim of the study. The objective of the research is to study out the originality of Fedir Dudko's author thinking through the analysis of the narrative structure of his work. The possibility to trace his outlook, dominating idea, as well as his ideostyle, artistic skill and to return this creative personality to our historical literary heritage is relevant for our research.

Results and discussion. An important characteristic of the genre and stylistic originality of any epic work is a compositional organization of its "communication space". A work of art is not only a "depicted world", but also a "narrative" one. Each narrative strategy projects a communicative discourse, establishes rules of the play with a reader through the mediation of the text. Therefore, a significant step in the system genesis study of the creative thinking in the format of a single work is the analysis of its narrative structure, especially pathos, genre, psychologism, time-space and narration.

Undoubtedly, every talented work is international, and this direction to the future lies in the possibility of a dialogue with a reader from new socio-historical positions, with the plurality of interpretations and the receptive openness of the horizon.

Fragmentation of time and space transitions from one time to another is made easily and freely through the figure of the narrator or story-teller – an "intermediary between its reader and the depicted life"

(A. Yesyn). It is the presence of a mediator between the author and the narrative world ("the voice of indirect authority"), that makes up the main feature of the narrative work in the classical theory of narration. The essence of this approach is the "narrative refraction of the reality through author's perception". The second approach was formed in the structuralist narratology. It formed the basis of W. Schmid's teaching, had combined itself with the continuation of the new classical narrative nature of the text on the new semantic understanding level.

B. Korman's works are devoted to the correlation between the subject of the language and the image in a liter-

ary work. M. Bakhtin's concept of dialogism is also important for us and his typology of the main compositional – stylistic unities, into which the whole novel is divided, and among them the stylistically individualized language parts of characters. After all, "to be – means to communicate dialogically. When the dialogue ends – everything ends too. Two voices are a minimum of life, a minimum of existence" [1, p.434]. The writer does not judge his characters, using his own author's privilege, but gives the heroes a chance to express themselves, their truth about the world.

The important point in clarifying the methodological approaches that should be applied in this part of our study is to elucidate the essence of the concept of the "author". The discussion between B. Korman and M. Bakhtin on the semantic content of this term resulted in B. Korman's creation of the original methods of the text analysis, called "the theory of the author", and it was later renamed into the "system – subjective approach". According to this point of view the question about the author and his position, that organizes the literary work in general is the central in a literary text studying. In compliance with B. Korman's position the author as the medium of the concept of a literary work is not included in the text directly. The presence of the narrator in the text is traditionally treated as a separate expression or a combination of expressions of a few basic options: a direct inner monologue, an articulated form "self-story", the 3-d person's statement. In the case of the latter the narrator is assimilated with the author. In the narrator's disposal in this case there are "mimetic cliché": "he said", "he thought" as a way to rule over a dialogue" [7, p.36].

A significant methodological point is also to clarify the difference between the concept a "teller" and a "narrator": in the Russian history of literature (B. Korman, N. Tamarchenko, V. Halizyev) the differentiation is the following: "the narrator is a speech medium, he is not detected and named, but dissolved in the text" and "the teller is a speech medium, who organizes openly all the text by himself" [7, p.33-34].

The characteristic of the major types of "narrative situations" is presented in F. Shtantsel's works. A story is a type of expression where the information function is dominated (this type differs from the description and the characteristic). The above definition helps to understand namely the place of the story and the other forms of expression among the plurality of "compositional forms of the language", which form a single art system. The term

“compositional forms of the language”, proposed by N. Tamarchenko, brings together the versions, used by V. Vinogradov (“compositional language categories”) and M. Bakhtin (“typical forms of expression”, “speech genres”). The term means “a literary work text fragments with a typical structure that are assigned to any of the secondary images (a narrator, a teller, a character) by the author or not assigned (the title of the work). These text fragments possess the functions, that are fundamentally different in two aspects: from the point of view of the subject of the statement and in the light of the author’s intention concerning this subject. As to the whole system of the “compositional language forms”, each of those is close to a definite speech genre, it expresses the author’s idea of the world” [9, p.294].

This is also important for us to define the concept “point of view”. It is known that the subject of the language (the one for whom the statement belongs to) may be different from the “point of view” of the data medium (whose evaluation of the object is rendered by this language). These two concepts are the most fully delineated in J. Zhenett’s and F. Shtantsel’s works. We will use the approaches of B. Uspensky, B. Korman and Y. Lotman in our analysis. The latter, for example, emphasizes that the concept of “point of view” is similar to the concept of a foreshortening in painting and cinematography and defines it as “the attitude of the system to its subject” [8, p.320], that is especially important for the analysis of a prose work, close to the screenplay. In B. Uspensky’s theoretical approaches there are several levels of the “point of view”: ideological evaluation, phraseological characteristic, subjectivity and objectivity of the description (psychological point of view), spatial and temporal characteristics [10]. B. Korman is close to this definition. As B. Uspensky he focuses on the phraseological point of view, however, unlike its predecessor, in B. Korman’s classification “psychological plan” doesn’t exist. These scientific methods of approach make possible to identify the subjective narrator and characters in the text. Each of the compositional language forms (narration, narrative, dialogue, monologue) provides the dominance of the particular type of a point of view. Scientists consider that a spatial point of view predominates in the descriptions, the narrative requires mostly a time point of view, psychological point of view is dominant in the characteristic.

The term “point of view” is also important in our system of analysis, because we will discuss the epic work, close to the screenplay (F. Dudko underlined about his intention in the subtitle). As we have already mentioned that “a point of view” and “foreshortening of representation” are quite close concepts.

It should be noted that one of the features of the European artistic discourse of the early twentieth of the

XX-th century was the convergence of word forms with the forms of figurative art in the cinematography and in a such literary genre as the novel-arrangement. Just the proximity of literature and cinematography lies in the active use of both kinds of art the technology of the accent arrangement. Originally this concept meant a “mechanical act of bonding shots”. But in the modern art discourse at the beginning of the last century it acquires the universal aesthetic meaning in the image and plot formation for the different kinds of art. The accent ar-

range as the researchers of its peculiarity emphasize involves a discretion and a continuity of the depicted world (fragmentation) and the characters’ sharp contrasting at the plot level. On the level of the narrative it means the gap of continuity of the communication, the change of the “point of view” and the omniscient exegetical narrator, “who, having hidden in characters’ souls, suggests his thoughts to the reader”.

It should be mentioned that 20-30-th of the XX-th century were marked by the literature and cinematographic art interaction in the Ukrainian cultural space. Cinematography poetics influenced on the space-time prose text formatting. As examples we can mention Y. Yanovsky’s “cinema novel” “Master of the Ship”, O. Dovzhenko’s “cinema stories”, a collection of short stories by M. Irchan “Revolution Films”, I. Chernyava’s story “We are in the East” (according to the author’s definition – “Films of the Future”). F. Dudko emphasized the intentionality of his own artistic thinking having given the subtitle “Films of the Ukrainian Struggle in the 1919-1920” to his narrative cycle “In Glow”.

In the narrative strategy of F. Dudko’s cycle the polyphonic principle of the communication space structure based on the method of arrangement is the distinctive mark of the general stylistic choice. Discretion and continuity of the depicted world is achieved by selecting the emotionally concerned narrator’s “point of view”. The third-person teller, “implanted” into the character’s inner world is often a medium of the “psychological point of view”.

It is noteworthy that such a fragmented narrative has also been found in the attraction of F. Dudko’s artistic thinking to parenthetic episodes, that is a completely independent “history in history” and the evidence of the syntagmatic narrative structure.

The principle of the arrangement of the narrative structure, the fragmented perception of the world in the work of art is often embodied by the portraying of the cross and parallel movement of the several kinds of characters’ opinions or disconnected “points of view”. The combination of the character’s inner monologue with the compositional forms of the language, the “inclusion” of unexpected phrases and dialogues in the narrator-character’s discourse, that is fixed by his separate attention, provides F. Dudko’s communicative space with the polyphonic character.

In the arrangement technique of the composition, as we have already emphasized, the discrete images fragmentation is dominated. An unexpected order of the text components is caused by the internal emotional and semantic link, but one of the main features is not the importance of the elements, but their “combination” and a system of alternation.

“The author’s idea of the world” is expressed by the whole integrity of the compositional language forms, each of them tends towards the specific focalization modeling. J. Zhenett developed the term “focalization” and introduced his own classification, having selected neutral, internal and external focalization. In his narrative F. Dudko managed to govern different planes of focalization, such show of the situation from various points of view helps to create the effect of credibility and comprehensiveness.

So, the polyphonic principle, based on the arrangement technique, is the main feature of the general stylistic choice of the “communication space” modeling, as we have already mentioned. The narrative strategy reveals itself also in patches of retrospections in the past. Articulated random events include the other compositional language forms in the narrative structure. The characteristic feature of F. Dudko’s narrative strategy is also the application of analepsis (time offset, retrospection). The author applies successfully the principle of the accent arrangements that confronts phrases, rhythms, ideas. Polyphony, stereophonism of the “epoch sounding” are the language parts not only of the main characters: each speaker’s remark includes a specific focalization code in the narrative space of the literary work, filling it with the pathetic, ideological and evaluating level.

Conclusions. Thus, the artistic world of the work is the character’s inner world, that is an integral part of his outlook, and environment or his reality and represents a definite system of values. The main characters of F. Dudko’s narrative cycle represent the ideological author’s “point of view”. Through the evolvement of the plot lines,

associated with the private characters’ fate, the author managed to have modeled the central conflict as well as local conflicts in a very artistic and convincing manner.

Images and characters system of the given Dudko’s narrative cycle is modeled by including of the “secondary” and episodic characters to make the plot dynamic and at the same time to emphasize the main character by using a contrast or an analogy.

The use of dynamics and statics plays an important role in creating the visual optical perception time and space in F. Dudko’s literary work. Moreover, this distinctive mark reveals itself on the level of the compositional and image structure, in transferring of the character’s inner mood and inspirational dominant. F. Dudko’s ideostyle is characterized by using emblematical time signs (clock, wheel), acoustic markers of its current.

It is evident, that the time-space of private, indoor life with its measured movement is dissonant to the social and historical time, and it is rich in dynamics. In such a manner the author stresses on the central conflict of the narrative.

REFERENCES

1. Бахтин М. Проблемы поэтики Достоевского. – М.: Художественная литература, 1972. – 434 с.
2. Дудко Ф. Чорторий. – Львів, 1928. – 187 с.
3. Дудко Ф. Квіти і кров. – Львів, 1928. – 192 с.
4. Дудко Ф. На згарищах. – Львів, 1929. – 168 с.
5. Дудко Ф. Прирва. – Львів, 1931. – 222 с.
6. Кодак М. Системогенеза авторської свідомості: теорія й проблеми історії літератури // Слово і час. – 2001. – №5. – С. 8 – 14.
7. Корман Б. Изучение текста художественного произведения. – М.: Просвещение, 1972. – 110 с.
8. Лотман Ю. Структура художественного текста. – М., 1970. – 384 с.
9. Тамарченко Н. Повествование / Введение в литературоведение. Литературное произведение. Основные понятия и термины. – М. Высш. Школа; издательский центр «Академия», 1999. – С. 279 – 295.
10. Успенский Б. Поэтика композиции / Структура художественного текста и типология композиционной формы. – СПб.: Азбука, 2000. – 348 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Bakhtin M. Problemy poetiki Dostojevskoho [Problems of poetics of Dostoyevskiy]. – M.: Hudozhestvennaya literatura, 1972. – 434 s.
2. Dudko F. Chortoriy [Chortoriy]. – L`viv, 1928. – 187 s.
3. Dudko F. Kvity I krv [Flowers and Blood]. – L`viv, 1928. – 192 s.
4. Dudko F. Na zharyshchakh [In Glow]. – L`viv, 1929. – 168 s.
5. Dudko F. Prirva [Gulf]. – L`viv, 1931. – 222 s.
6. Kodak M. Systemohenesa avtors`koyi svidomosti: teoriya i problemy istoriyi literatury [System Genesis of the Author’s Consciousness: Theory and Problems of Literary History] // Slovo i Chas. – 2001. – №5. – S. 8 – 14.
7. Korman B. Izucheniye teksta hudozhestvennoho proizvedeniya [Study of Text of the Artistic Work]. – M.: Prosveshcheniye, 1972. – 110 s.
8. Lotman J. Structura hudozhestvennoho teksta [Structure of the Artistic Text]. – M., 1970. – 384 s.
9. Tamarchenko N. Povestvovaniye / Vvedeniye v literaturovedeniye. Osnovnyie ponyatiya i terminy [Narrative / Introduction to the Literature Studies. Main Notions and Terms]. – M. Vyshch. Shkola; izdatel`skiy tsentr “Akademiya”, 1999. – S. 279 – 295.
10. Uspenskiy B. Poetika kompozitsiyi / Sructura hudozhestvennoho teksta i tipologiya kompozitsionnoy formy [Poetics of Composition / Structure of the Artistic Text and Typology of Compositional Form]. – Sankt-Peterburg: Azbuka, 2000. – 348 s.

Системогенезис авторского мышления Фёдора Дудко на уровне нарративной организации (цикл повестей «В зареве»)

О. М. Хомишин

Аннотация. Статья посвящена анализу системогенезиса художественного мышления Фёдора Дудко на уровне нарративной стратегии цикла повестей «В зареве». Доказано, что в нарративной стратегии цикла доминирующим является полифонический принцип организации, проявляющийся и в приёме монтажа и дискретности изображаемого. Переключение «точек зрения», полифония, амплитуда пафоса, синтагматическая организация текста, принцип монтажа внутреннего кадрирования, создают впечатление масштабности событий, помогает писателю воссоздать многоликий портрет эпохи.

Ключевые слова: коммуникативное пространство, полифония, монтаж, системогенезис, «точка зрения», пафос.

Нововолинські прізвища неоднозначного походження (*Баб–Бай*)

О. В. Хвіщук

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Paper received 12.06.17; Accepted for publication 20.06.17.

Анотація. Аналіз нововолинських прізвищ неоднозначного походження виявив розгалужену систему твірних основ, що свідчить про природний і тривалий процес їхнього формування. Такі антропоніми дуже неоднорідні, оскільки представляють різноманітні семантичні й тематичні шари загальноорозмовної лексики, характеризують носіїв в основному за їхніми психічними рисами й особливостями поведінки. Найменувань, які передають негативну оцінку значно більше, а ніж назв на позначення позитивної характеристики чи ознаки Домінування негативної оцінної лексики пов'язано, очевидно, із увагою мовців на відхиленні від норми, де норма – переважно позитивна оцінка.

Ключові слова: антропонім, антропонімікон, апелятив, онім, прізвище.

Вступ. Активізація розвитку антропоніміки як наукової галузі, посилений інтерес до дослідження сучасних і історичних особових назв, вивчення загальнотеоретичних питань – явище не випадкове, а продиктоване насамперед науковими та практичними проблемами, свідчення значимості антропоніміки не лише для мовознавства, а й для гуманітарних наук загалом [3, с. 3]. Українські прізвища як незмінні спадкові найменування, що остаточно сформувалися ще два століття тому, репрезентують тогочасну специфічну лексику, яка відображає матеріальний, культурний, історичний досвід суспільного середовища, у якому вона зародилася та функціонує [2, с. 207].

Короткий огляд публікацій із теми. На сьогодні вже цілісно досліджено прізвища України загалом (Ю. К. Редько), а також проаналізовано антропонімію Закарпаття (П. П. Чучка), Лівобережної України (І. Д. Сухомлин), Лемківщини (С. Є. Панцьо), Бойківщини (Г. Є. Бучко), Буковини (Л. В. Кракалія), Гуцульщини (Б. Б. Близнюк), Верхньої Наддніпрянщини (І. Д. Фаріон), північної Тернопільщини (С. В. Шеремета), Опілля (Г. Д. Панчук), Західного Поділля (Н. І. Рувьова), Житомирщини (Л. В. Ящук), південно-східної України (В. Д. Познанська), Лубенщини (Л. О. Кравченко), Нижньої Наддніпрянщини (І. І. Ільченко), Середньої Наддніпрянщини (Ю. К. Бабій), Дніпровського Припоріжжя (В. О. Горпинич, І. А. Корнієнко), Уманщини (Ю. І. Блажчук), північної Донеччини (Н. Ю. Булава), центральної та східної Донеччини (Ю. М. Новикова), півдня Волинської області (Л. О. Лісова) та ін. Прізвищеву систему м. Луцька опрацьовано в розвідках І. Д. Скорук. Реконструкцією праслов'янського антропонімічного фонду ґрунтовно займається В. П. Шульгач. Аналіз прізвищ жителів м. Нововолинська Волинської області доповнить загальне уявлення про українську антропонімічну систему на сучасному етапі та в її історичному розвитку.

Мета – зафіксувати сучасні нововолинські антропоніми неоднозначного походження (*Баб–Бай*), зробити їх лексико-семантичний і структурно-словотвірний аналізи.

Матеріали та методи. Джерельною базою статті стали різні реєстри жителів м. Нововолинська, телефонні довідники, матеріали місцевої періодики тощо. Для досягнення поставленої мети використано описовий, зіставний, методи семантичного та структурного аналізу.

В антропоніміконі м. Нововолинська Волинської

області поширені такі прізвища неоднозначного походження:

Бабаєва (пор. ОН ст.-рос. *Бабаев*, 1622 р. (Веселовський, 18)) < *Бабай* (пор. ОН ст.-рос. *Бобай*, 1536 р. (Веселовський, 41), тюрк. ім'я *Бабай* (поширене серед мусульман) (Чуч., 40), прізвисько *Бабай* 'людина, яка має звичку всіх лякати бабаєм', 'людина, яка має темний колір шкіри, непривабливу зовнішність, неохайний вигляд, і цим лякає дітей', 'злий чоловік' та ін. (Арк, I, 49–50)) < *бабай* Спектр мотивації широкий: 1) укр. діал. *бабай* 'домовик' (ЕСУМ, I, 103). На думку Р. М. Козлової, міфонім *бабай*, можливо, первісно означав 'божество домашнього вогнища' (Козлова2, 167), натомість П. П. Чучка вбачає в ньому тюркських демонів чи інших міфонімів [4, с. 182]; 2) рос. діал. *бабай* 'батько', 'старик, дід (завичай так називали башкирців і татар, іронічно росіян)' (СРНГ, 2, 15); 3) рос. діал. *бабай* 'дурна, невміла, неповоротка людина, тютхтій'; 'старий холостяк' та ін. (СРНГ, 2, 15); 4) 'дурак', 'бродяга', білор. діал. *бабай* 'той, хто родився біля печі, коли мати топила піч', 'лежебока, гультай' (Козлова2, 166). Р. М. Козлова наголошує, що не варто забувати і про інші значення апелятива *бабай*, адже як термін людської спорідненості, суднобудівництва тощо він належить до древніх терміносистем (Козлова2, 167); 5) правдоподібно, також *Бабаєва* < *Бабай* < *Баба* < *баба* (Р. М. Козлова вважає, що мотивація слова *бабай* субстантивом *баба* очевидна (Козлова2, 167));

Бабак < *бабак*. Спектр мотивації широкий: 1) 'назва тварини' (Гр., I, 13); 2) 'ледар' (ЕСУМ, I, 103), *перен.* 'неповоротка, ледача людина; нероба' (СУМ, I, 75); 3) укр. діал. 'бабій' (Шульгач, 9); 4) пор. ще рос. *бабьяк* 'сором'язливий одружений чоловік', 'залицьяльник' та ін. (ЕССЯ, I, 108), а також рос. діал. *бабака* 'бабуся, мати батька чи матері' (СРНГ, 2, 16);

Бабка < *бабка* 'мати батька або матері' та ін. (СУМ, I, 76); пор. ще рос. діал. апелятив *бабка* 'повитуха', 'дипломована акушерка', 'сільська масажистка', 'чоловік чи жінка, які займаються лікуванням, знахарством, ворожінням' та ін. (СРНГ, 2, 20–21), якщо не *Бабка* < *Баба* < *баба*;

Бабуркін. Теоретично можливі версії: 1) < *Бабурка/о* < рос. діал. апелятив *бабурка* 'вид комах', 'кісточка на рахівниці', 'чашка', 'вівсяний чи житній сніп', 'місце, куди згрібають вугілля з печі' та ін. (СРНГ, 2, 28–29); 2) < *Бабурка/о* < *Бабур/а*. Спектр мотивації широкий: а) < укр. діал. *бабура* 'стара баба' та ін. (ЕССЯ, I, 114); б) < рос. діал. апелятив *бабура*

‘ласкава форма до *бабуся*’, пор. ще рос. діал. дієсл. *бабу́рить* ‘говорити’ (СРНГ, 2, 28), можливо, ‘*так могли називати балакучу людину’; 3) < *Бабурка/о* < *Бабур/а* < *Баба* < *баба*;

Баглик < *Багля* < *багля́* ‘вимошена колодами доро́га’; пор. також дієсл. *ба́глиць* ‘мостити колодами’, ‘довго та боляче бити’ (ЕСУМ, I, 109), рос. діал. ‘сильно топити піч’ (СРНГ, 2, 33). Спираючись на відомий слов’янським мовам семантичний перехід *деревина* < *людина*, українські етимологи не заперечують споріднених зв’язків між *баглай* і *багля* [1, с. 111];

Багнова < *Багно* (пор. особове ім’я *Багно*, докл. див. (Чуч.1, 40), прізвисько *Багно́* ‘людина, яка полю́бляє ходити в ліс по цю рослину’ (Арк., 54)) < *багно́*. Спектр мотивації широкий: 1) ‘болото, драговина, мочар’ (ЕСУМ, I, 110), діал. ‘розмокла внаслідок дощів і танення снігу та ін. грузька місцевість, болото’ (Корзонюк, 68), ‘велике болото’, ‘болото в лісі’, ‘земля, розм’якшена водою’, ‘грузьке болото, де трясеться, колишеться земля’, ‘мокра, заболочена низина’, ‘затоплений ліс’, ‘мохове болото’, ‘низина біля річки’, ‘зарості кущів’ тощо (Данилюк, 9), очевидно, ‘*вказівка на особливості місцевості, виходцем із якої був носій прізвища’; 2) ‘перен. про погане оточення, середовище лихих або відсталих людей, що має несприятливий вплив на кого-небудь’ (ВТССУМ, 54); 3) ‘болотяна чагарникова рослина з дурманячим запахом; використовується в народній медицині’ (СУМ, I, 84); 4) пор. також дієслова *ба́гнути* ‘бажати, дуже чогось прагнути’ (СУМ, I, 85), імовірно, ‘*так могли називати того, хто постійно усього хотів’; *Багнюк* < *багнюк* ‘назва гриба’ (Гр., I, 18), якщо не *Багнюк* < *Багно* < *багно*;

Багрії < *багрі́й*. Спектр мотивації широкий: 1) ‘сіро-бурий віл’ (Гр., I, 18); 2) ‘непотріб, неотеса’ та ін. (Чуч., 42); 3) пор. дієсл. *багрі́ти* ‘надавати чому-небудь густо-червоного, багряного кольору’ (ВТССУМ, 54), ‘виробляти колеса’ (Редько, I, 20), а також *багрі́ти* ‘ставати багряним’, ‘вирізнятися багряним кольором’ (ВТССУМ, 54), імовірно, ‘*так називали людину за певними фізичними ознаками, можливо, за кольором волосся тощо’;

Бадира (пор. ОН ст.-укр. *Бадоу*, 1458 р., *Бадо́*, 1403 р. (ССМ, I, 83), псл. корінь **bad-/bod-* ‘коло́ти, довбати, пробивати’ (ЕСУМ, I, 112), а також апелятиви *бад* ‘старий вівчар у Карпатських горах’ (ВТССУМ, 55); діал. *ба́дьо* ‘батько, старший віком чоловік’; діал. *ба́дя* ‘чоловік старшої сестри’ (ЕСУМ, I, 112));

Бажило. Гіпотетично можливі версії: 1) < рос. діал. *бажи́ло* ‘невідступний, нав’язливий прохач, жебрак’ (СРНГ, 2, 46); 2) < **Баж/а* < рос. діал. *баж-баж* ‘вигук, яким кличуть домашніх тварин (зокрема овець)’, пор. також рос. діал. апелятив *ба́жа* ‘хрещена мати’ (СРНГ, 2, 43-44);

Базака < *Баз/о*. Похідне: 1) < *Василь* (СУІ, 60); 2) < *ба́зі* ‘розмова, балаканина’ (Гр., I, 19), правдоподібно, ‘*так могли називати дуже говірливу людину’; 3) < діал. *ба́зі* ‘оладки з тертої картоплі, смажені на олії’ (Корзонюк, 68), імовірно, ‘*про того, хто дуже любив/готував цю страву’; 4) < діал. *базь-базь* ‘вигук, яким підкликають овець’ (ЕСУМ, I, 115), очевидно, ‘*носій прізвища часто використовував це слово у своє-

му мовленні’; 5) пор. ще рос. діал. апелятив *база* ‘крикунка, горласта жінка’ (СРНГ, 2, 47); 6) пор. ще діал. дієсл. *базува́ти* ‘грати на контрабасі’, ‘теревенити, базікати’ (ЕСУМ, I, 114);

Бай (пор. ОН ст.-рос. *Бай*, 1639 р. (Веселовський, 20)), антропонім *Бай* (Шульгач, 9), ОН *Бай* (< *Байсинь* (дет. див. (Худ., 19)). П. П. Чучка зауважує, що це слов’янське чоловіче ім’я може мати трояку етимологічну інтерпретацію, докл. див. (Чуч.1., 41)) < *бай*. Спектр мотивації широкий: 1) ‘казкар’ (Гр., I, 20); 2) ‘у Середній Азії – багач, великий землевласник або скотар, лихвар’ (ВТССУМ, 56), правдоподібно, ‘* так могли називати заможних, впливових людей’; 3) пор. також ст.-укр. *бай* ‘знахар, чаклун’; укр. діал. ‘забава, веселощі’, рос. діал. ‘веселий оповідач, говорун’ та ін. (ЭССЯ, I, 140);

Байда (пор. ОН ст.-рос. *Байда*, 1545 р. (Веселовський, 20)) < *ба́йда́* (реконструкцію псл. **byld-* і дериватів дет. див. (Козлова, I, 15–21)). Спектр мотивації широкий: 1) ‘гульвіса, ледащо’, прізвисько незграбної жінки та ін. (Гр., I, 20); 2) діал. ‘*зневажл.* неповоротка людина’ (Корзонюк, 69); 3) діал. ‘пал’я’, ‘довбаний човен’, ‘загострена колода’ (ЕСУМ, I, 115); 4) пор. також укр. діал. дієсл. *ба́йдати* ‘молоти дурниці, говорити нісенітницю’ (ЕСУМ, I, 116), рос. діал. *ба́йдати* ‘байдикувати’ (ЭССЯ, I, 141) тощо;

Байдак. Спектр мотивації досить широкий: 1) < *байда́к* ‘річкове судно’ (Гр., I, 20); 2) < діал. апелятиви *ба́йдак* ‘невеликий млин (на Дніпрі)’ і *байда́к* ‘велика крижина’, ‘вільне місце’ (ЕСУМ, I, 116); 3) < *байдакі* ‘селезні, які збиваються в зграї, коли чакки водять виводки’ (Гр., I, 20); 4) пор. діал. дієсл. *ба́йдати* ‘молоти дурниці, говорити нісенітницю’; 5) < рос. діал. *ба́йдак* ‘бешкетник, дурак’ та ін. (СРНГ, 2, 53); 6) < *Байда* < *ба́йда́* (див. *Байда*);

Байдала. Гіпотетично можливі версії: 1) < діал. *байдала́* ‘ледар’ (результат видозміни форми *байда* ‘ледар’ під впливом укр. діал. *байта́ла* ‘бамбула, бовдур’, *байта́ло* ‘нероба, волоцюга’ (ЕСУМ, I, 116; 118)); 2) < імовірно, тат. за походженням юкстапозита *байдала́* (пор. *бай* ‘багач, хазяїн’ і *дала* ‘степ, поле’) (Редько, I, 23); 3) пор. пол. діал. *bajdala* ‘незграбна, нерухлива, безпорадна в житті людина’, ‘нездара, дурень’ (SJP, I, 85);

Байкаров. Теоретично можливі версії: 1) < *Байкар* < *байка́р* ‘автор байок’ (Гр., I, 21); 2) < *Байкар* < *Байка* < *ба́йка* ‘вігадка, розповідь про те, чого насправді не було, не може бути’, пор. ще укр. *ба́йка* ‘дрібниці, жарти’, ‘м’яка бавовняна, рідше вовняна тканина з ворсом; бая’, (Гр., I, 21), а також рос. діал. *ба́йка* ‘говір, мова, розмова про що-небудь’, ‘казка’, ‘прислів’я, приказка, загадка’, ‘колискова пісня’, та ін. (СРНГ, 2, 55); 3) < *Байкар* < *Байка/о* < *Бай* < *бай* (див. *Бай*).

Результати та їх обговорення. У антропоніміці відсутнє цілісне дослідження волинських прізвищ неоднозначного походження, яке б дало змогу встановити локальні особливості антропонімії регіону. Це зумовлює необхідність подальшого вивчення сучасних нововолинських онімів.

Висновки. Отже, аналіз нововолинських прізвищ неоднозначного походження виявив розгалужену систему твірних основ, що свідчить про природний і тривалий процес їхнього формування. Такі антропо-

німи пов'язані з різноманітними тематичними шарами загальноорозмовної лексики, характеризують носіїв в основному за їхніми психічними рисами й особливостями поведінки. Найменувань, які передають негативну оцінку значно більше, а ніж назв на позначення позитивної характеристики чи ознаки Домінування

негативної оцінної лексики пов'язано, на нашу думку, із увагою мовців на відхиленні від норми, де норма – переважно позитивна оцінка. Припускаємо, що строгатість назв із негативною семантикою викликана прагненням перевиховати людину.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Карпенко О. П. Про походження прізвища *Баглай* / О. П. Карпенко // Актуальні питання антропоніміки / відп. ред. І. В. Єфименко. – [б. в.], 2005. – С. 110–117.
- [2] Скорук І. Д. Прізвища-композити в антропоніміці м. Луцька / І. Д. Скорук // Актуальні питання антропоніміки: зб. наук. читань пам'яті Юліана Костянтиновича Редька. – К., 2005. – С. 207–218.
- [3] Худаш М. Л. З історії української антропонімії / М. Л. Худаш; Д. Г. Гринчишин (відп. ред.). – К.: Наук. думка, 1977. – 236 с.
- [4] Чучка П. П. Сліди язичництва в антропонімії українців карпатського регіону / П. П. Чучка // Ономастика України першого тисячоліття нашої ери / відп. ред. Д. Г. Бучко. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 176–183.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ НАЗВ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Арк.** – Аркушин Г. Л. Словник прізвищ північно-західної України: У 3 т / Г. Л. Аркушин. – Луцьк, 2009. – Т. 1–3.
- Веселовський** – Веселовський С. Б. Ономастикон: Древнерусские имена, прозвища и фамилии / С. Б. Веселовский. – М., 1974.
- ВТССУМ** – Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпін, 2005. – 1728 с.
- Гр.** – Словарь української мови: у 4-х т. / упоряд. з дод. власн. матеріалу Б. Грінченко. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958–1959. – Т. 1–4.
- Данилюк** – Данилюк О. К. Словник народних географічних термінів Волині – Вид. 2-ге, випр. і доп. / О. К. Данилюк. – Луцьк, 2013. – 148 с.
- ЕСУМ** – Етимологічний словник української мови: У 7 т. / гол. ред. О. С. Мельничук. – К.: Наук. думка, 1982–2012. – Т. 1–6.
- ЭССЯ** – Этимологический словарь славянских языков: Праславянский лексический фонд / Под ред. О. Н. Трубакова и А. Ф. Журавлева. – М.: Наука 1974–2014. – Вып. 1–39.
- Козлова** – Козлова Р. М. Белорусская и славянская гидронимия. Праславянский фонд: У 5 т. / Р. М. Козлова. – Гомель, 2000. – Т. 1. – 262 с.
- Козлова2** – Козлова Р. М. Античные древности Славии (К проблеме этногенеза славян) / Р. М. Козлова. – Гомель, 2014. – 348 с.
- Корзонюк** – Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок / М. М. Корзонюк // Українська ді-
- алектна лексика: зб. наук. праць. – К., 1987. – С. 62–263.
- Редько** – Редько Ю. К. Словник сучасних українських прізвищ: у 2 т / Ю. К. Редько. – Львів, 2007. – Т. 1–2.
- СРНГ** – Словарь русских народных говоров / под ред. Ф. П. Филина, Ф. П. Сороколетова, С. А. Мызникова. – М.; Л.; СПб.: Наука 1965–2013. – Вып. 1–46.
- ССМ** – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. / Ред. Л. Л. Гумецька, І. М. Керницький. – К.: Наук. думка, 1977–1978. – Т. 1–2.
- СУІ** – Трійняк І. І. Словник українських імен / І. І. Трійняк. – К., 2005. – 509 с.
- СУМ** – Словник української мови / Гол. ред. І. К. Білодід. – К.: Наук. думка, 1970–1980. – Т. 1–11.
- Худ.** – Худаш М. Л. Українські карпатські і прикарпатські назви населених пунктів (утворення від слов'янських автохтонних від композитних скорочених особових власних імен) / М. Л. Худаш. – К.: Наук. думка, 1995. – 361 с.
- Чуч.** – Чучка П. П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник / П. П. Чучка. – Львів: Світ, 2005. – 704 с.
- Чуч.1.** – Чучка П. П. Слов'янські особові імена українців: Історико-етимологічний словник. / П. П. Чучка. – Ужгород: Ліра, 2011. – 432 с.
- Шульгач** – Шульгач В. П. Ойконімія Волині: етимологічний словник-довідник / В. П. Шульгач. – К.: Кий, 2001. – 189 с.
- SJP** – Karłowicza J. Słownik języka polskiego / J. Karłowicza. – Warszawa, 1900. – Т. 1–8.

REFERENCES

- [1] Karpenko O. About the origin *Baglai* surname / O. Karpenko // Current anthroponimics issues / executive editor I. Yefymenko. – 2005. – P. 110–117.
- [2] Skoruk I. Surnames-composites in the anthroponimics of Lutsk city / I. Skoruk // Current anthroponimics issues: collection of scientific readings of Yulian Kostyantynovych Redko. – K., 2005. – P. 207–218.
- [3] Khudash M. From the history of Ukrainian anthroponimics / M. Khudash; D. Grynchyshyn (executive editor). – K.: Naukova dumka, 1977. – 236 p.
- [4] Chuchka P. Traces of paganism in the anthroponymy of the Ukrainian Carpathian region / P. Chuchka // Onomastics of Ukraine in the 1st century / executive editor D. Buchko. – K.: Naukova dumka, 1992. – P. 176–183.

LIST OF THE ABBREVIATIONS USED WITH REFERENCES

- Ark.** – Arkushyn H. L. The surnames' dictionary of north-western Ukraine: in 3 v / H. L. Arkushyn. – Lutsk, 2009. – V. 1–3.
- Veselovskyi** – Veselovskyi S. B. Onomasticon: Old-russian names, nicknames and surnames / S. B. Veselovskyi. – M., 1974.
- GDMUL** – Great Dictionary of Modern Ukrainian Language / executive editor V. T. Busel. – K.; Irpin, 2005. – 1728 p.
- Gr.** – Ukrainian language dictionary: in 4 v. / compiled with adding the data B. Grinchenko. – K.: Publishing house AN USSR, 1958–1959. – V. 1–4.
- Danylyik** – Danylyik O. K. Dictionary of folk geographical Volyn terms – 2nd addition, revised and added / O. K. Danylyik. – Lutsk, 2013. – 148 p.
- EULD** – Etymological Ukrainian language dictionary: In 7 v. / executive O. S. Melnychuk. – K.: Naukova dumka, 1982–2012. – V. 1–6.
- EDSL** – Etymological dictionary of Slavic languages: Proto-slavic lexical fund / edited by O. N. Trubachova and A. F. Zhuravleva. – M.: Nauka 1974–2014. – Part 1–39.
- Kozlova** – Kozlova R. M. Belarusian and Slavonic hydronymy. Protoslavic lexical fund: In 5 v. / R. M. Kozlova. – Gomel,

2000. – V. 1. – 262 p.

Kozlova2 – Kozlova R. M. Ancient Antiquities of Slavia (To the problem of ethnogenesis of the Slavs) / R. M. Kozlova. – Gomel, 2014. – 348 p.

Korzonyik – Korzonyik M. M. Materials to the dictionary of western Volyn dialects / M. M. Korzonyik // Ukrainian dialect vocabulary: collection of scientific readings. – K., 1987. – P. 62–263.

Redko – Redko Y. K. Dictionary of modern Ukrainian surnames: in 2 v / Y. K. Redko. – Lviv, 2007. – V. 1–2.

DRFD – Dictionary of Russian folk dialects / edited by F. P. Filina, F. P. Sorokoletov, S. A. Myznikov. – M.; StP. : Nauka 1965–2013. – Part 1–46.

OULD – Old Ukrainian language dictionary of XIV–XV century/ Edited by L. L. Gumetska, I. M. Kernytskyi. – K. : Naukova dumka, 1977–1978. – V. 1–2.

UND – Triiniak I. I. Ukrainian names dictionary / I. I. Triiniak.

– K., 2005. – 509 p.

ULD – Ukrainian language dictionary / Executive editor I. K. Bilodid. – K. : Naukova dumka, 1970–1980. – V. 1–11.

Khud. – Khudash M. L. Ukrainian Carpathian names of settlements (formation of Slavic indigenous composite of reduced personal names) / M. L. Khudash. – K. : Naukova dumka, 1995. – 361 p.

Chuch. – Chuchka P. P. The names of Transcarpathian Ukrainians: historical and etymological dictionary / P. P. Chuchka. – Lviv : Svit, 2005. – 704 p.

Chuch.1. – Chuchka P. P. Ukrainian Slavic personal names: Historical and etymological dictionary / P. P. Chuchka. – Uzhgorod : Lira, 2011. – 432 p.

Shulgach – Shulgach V. P. Volyn oykonimiya: etymological word book / V. P. Shulgach. – K. : Kyi, 2001. – 189 p.

SJP – Karłowicza J. Słownik języka polskiego / J. Karłowicza. – Warszawa, 1900. – T. 1–8.

Novovolynsk surnames of mixed origin (*Bab–Bai*)

O. V. Khvischuk

Abstract. The analysis of Novovolynsk surnames of mixed origin has discovered an extensive system of word stems that indicates the nature and long process of their formation. Such anthroponyms are very heterogeneous as they represent different semantic and thematic layers of common lexis, describe language speakers according to their psychology and behavior. Names that convey negative assessment are more common than names that describe positive characteristics. The dominance of negative evaluation vocabulary is obviously related with the emphasis on speaking deviation from the norm, where the norm is mostly positive evaluation.

Keywords: *anthroponym, anthroponymicon, appellative, onym, surname.*

Нововольнские фамилии неоднозначного происхождения (*Баб–Бай*)

А. В. Хвищук

Аннотация. Анализ нововольнских фамилий неоднозначного происхождения (*Баб–Бай*) обнаружил разнообразную систему образующих основ, что свидетельствует о естественном и длительном процессе их формирования. Такие антропонимы очень неоднородны, поскольку представляют различные семантические и тематические слои общеразговорной лексики, характеризуют носителей в основном за их психическими чертами и особенностями поведения. Наименований, которые передают негативную оценку значительно больше, чем названий для обозначения положительной характеристики или признаков. Доминирование негативной оценочной лексики связано, очевидно, с вниманием говорящих на отклонении от нормы, где норма – преимущественно положительная оценка.

Ключевые слова: *антропоним, антропонимикон, апеллятив, оним, фамилия.*

Образна гравітація в текстовій модифікації ейджизму: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі вірша Мей Сартон «Old Lovers at the Ballet»)

І. А. Редька, А. В. Гайдаш

Київський університет імені Бориса Грінченка
Corresponding author. E-mail: i.redka@kubg.edu.ua a.haidash@kubg.edu.ua

Paper received 22.05.17; Accepted for publication 30.05.17.

Анотація. Статтю присвячено вивченню текстових прийомів і лінгвокогнітивних механізмів реструктурування ейджизму в поетичному тексті. З'ясовано, що у вірші такий стереотипний конструкт модифікується завдяки комплексу ментальних операцій (антигравітаційних метафор та концептуального бленду), і текстового прийому образної гравітації, які на вербальному рівні маркуються різнорідними стилістичними засобами.

Ключові слова: ейджизм, образна гравітація, антигравітаційна метафора, концептуальний бленд, стилістичний засіб.

Вступ. Короткий огляд публікацій за темою. Збільшення середньої тривалості життя людини в XXI столітті формує потребу в осмисленні змісту пізньої зрілості в сучасному світі. Однією з академічних дисциплін, яка вивчає процеси старіння та художні репрезентації літніх персонажів у красному письменстві, є літературна геронтологія. Представники цієї галузі активно вивчають прозові твори, про що свідчать наступні монографії: В. Waxman "From the Hearth to the Open Road: a Feminist Study of Aging in Contemporary Literature" (1990), К. Woodward "Aging and its Discontents: Freud and Other Fictions" (1991), М. Herpworth "Stories of Ageing" (2000), J. King "Discourses of Ageing in Fiction and Feminism: the Invisible Woman" (2013), тоді як дослідження поезії, дотичної до дискурсу старіння, тільки починають набирати обертів у формі таких академічних розвідок, як М. Aldrich "Lethal Brevity: Louise Bogan's Lyric Career" (1993), С. Н. Smith "Old-Age Freedom in Josephine Miles's Late Poems, 1974-79" (1993), S. Henneberg "Of Creative Crones and Poetry: Developing Age Studies Through Literature" (2006), G. Schultz "Through the Looking Glass: Reflections of Ageing Women in the Poetry of Nineteenth-Century France" (2008).

З огляду на те, що різноаспектна проблематика геронтогенезу (сучасна модель старіння, що постулює стадіальний характер вікових змін [4, с. 41]) невпинно знаходить вияв у художній практиці майстрів поетичного слова впродовж віків у межах різних літературних напрямів (див., напр., твори Вільяма Шекспіра, Джонатана Свіфта, Едгара По, Сільвії Плат, Майї Анжелу, Деніс Левертос та ін.), але на цей час є мізерно висвітленою у наукових працях, то одній із поетичних візій старіння, а саме процедурам модифікації ейджизму у віршованому тексті й присвячується дане дослідження.

Під «ейджизмом» (англ. ageism, термін, розроблений американським геронтологом Р. Батлером у 1969 р.) розуміємо сукупність різноманітних стереотипів, забобів та форм дискримінації стосовно осіб старших вікових груп [4, с. 80]. В мові їх поширеність відзначена ідіоматичними виразами, на кшталт *over the hill* (повертати з ярмарку – зневажливий вислів для старішання), *old geezer/crone* (старий хрич/стара карга), *ripe old age* (глибока старість), *of a certain age* (евфемізм на приховання похилого віку), *you cannot teach old dogs new tricks* (старого вчити – що мертвого лічити). Перелічені вище фразеологізми висвітлюють загальну ейджистську рису – занепад, падіння рівня життя, обвал, крах, залежність – як найбільш розповсюджений негативний тип геронтогенезу [6, с. 44]. Гіпотезуємо, що в літературній геронтології ейджистським висловлюван-

ням є різновид стереотипного образного конструкту, що формується у менталітеті соціуму під впливом оціночних суджень (як правило, негативних по відношенню до пізньої зрілості: молодість – добре; старість – погано).

В поезії, яка відзначена «стійким імунітетом» проти таких хвороб колективного мислення, як соціальні стереотипи («only poetry is immune to the age old ageism» Mátéuš Izydor [8]), такі стійкі образи знешкоджуються. Зокрема очевидним є факт, що в творах американської авторки Мей Сартон ейджизми модифікується, набуваючи рис ідіотипів (термін Белехової Л.І. на позначення пізнавально-творчих структур, що лежать в основі нових образних понять [2, с. 57]).

Мета. Все вище сказане дозволило сформулювати мету статті, яка полягає в з'ясуванні низки текстових прийомів, а також особливостей лінгвокогнітивних механізмів ремоделювання ейджизму в межах віршованого тексту «Old Lovers at the Ballet» [12] за авторством Мей Сартон (збірка «Halfway to Silence», 1980 р.). **Об'єктом** дослідження постає ейджистська образність поетичного тексту, а **предметом** – система текстових прийомів реструктурування ейджистського конструкту. Серед поставлених **завдань** статті є 1) уточнення визначення *ейджистського конструкту*; 2) виокремлення лінгвокогнітивних механізмів формування ейджистських конструктів; 3) обґрунтування текстового прийому *образної гравітації*; 4) встановлення специфіки *антигравітаційних метафор* у формуванні комплексного ідіотипного образу літньої людини.

Матеріали та методи. Для вирішення поставлених завдань у статті залучено низку **методів** дослідження, серед яких методика аналізу концептуальних метафор (Lakoff G., Johnson M.; Tsur R.; Белехова Л.І.), методика аналізу концептуального бленду (Fauconnier G.), процедури інтерпретації художнього тексту (Воробйова О.П., Карасьов Л.В., Кухаренко В.А.), комплекс міждисциплінарних методів з арсеналу літературної геронтології (М. Herpworth; J. King; В. F. Waxman; K. Woodward).

Мей Сартон (1912–1995, справжнє ім'я Елеанор Марі Сартон), знана в літературних колах як мемуаристка, романістка та поетеса, досліджувала тему пізньої зрілості в різних жанрових формах. Найбільш популярними в контексті літературної геронтології є її романи «Mrs. Stevens Hears the Mermaids Singing» (1965), «As We Are Now» (1973), «A Reckoning» (1978), «The Education of Harriet Hatfield» [10, 11, 15, 16]. В одному з інтерв'ю, порівнюючи себе із будівничою мостів, пое-

теса вбачає свою місію у зменшенні руйнівної полярності таких бінарних опозицій, як чоловік :: жінка, гетеросексуал :: гомосексуал, молодість :: старість тощо. До того ж Сартон зазначає, що на відміну від романного жанру, який демонструє поступальний розвиток і зміну художньої реальності, поезія є митно несамовитою зміни векторів світлобачення автора [13], що певною мірою пояснює неочікувану модифікацію стереотипних конструктів у віршах поетки, серед яких є й ейджистський.

Результати та їх обговорення. Структурно аналізований поетичний текст складається з чотирьох строф по шість рядків у кожній. За сюжетом вірша ліричні персонажі у віці пізньої зрілості дивляться балетну виставу в театральній залі. Уважне споглядання за артистами балету навіює глядачам роздуми про пережитий досвід, нинішній стан (пізня зрілість) та їх майбутнє.

Зміст віршованого тексту «Old Lovers at the Ballet» побудований на низці дихотомічних пар, які охоплюють такі образні опозиції як *літнє подружжя :: молоді танцюристи, темрява :: світло, минуле :: теперішнє, статика :: динаміка, тіло :: душа*. В їх окремішностях концентруються ознаки соціальних стереотипів. Розглянемо їх детальніше.

1. літнє подружжя :: молоді танцюристи

В межах твору автор конструє стереотипне зображення віку персонажів за допомогою прикметника *old – літній*, який є маркером похилого віку, тоді як образи артистів балету моделюються завдяки використанню прикметників *supple, ardent – гнучкий, запальний* у поєднанні із іменником *танцюрист*, що імплікують образ молодості в контексті аналізованого вірша.

2. темрява :: світло

Наступною дихотомічною парою є *темрява :: світло*. Літнє подружжя перебуває в темній залі театру – *In the dark theatre lovers sit / Watching the supple dancers; And in the dark old lovers feel dismay*, в той час, як балетна сцена, на якій виступають танцюристи, є *блискуче освітленою – brilliantly lit*. В процесі розгортання поетичного текстосвіту лексичні одиниці на позначення образу темряви використовуються авторкою чотири рази у в'язці з літніми персонажами вірша, що продовжує стереотипну асоціацію старості людини із сутінками 1) *In the dark theatre lovers sit / Watching the supple dancers weave / A fugue*; 2) *And in the dark old lovers feel dismay / Watching the ardent bodies leap and freeze*; 3) *And in the dark motionless as they stare, old lovers reach new wonders and new answers*; 4) *the [old lovers'] soul is a lithe and serene athlete / That deepens touch upon the darkening air*). За стереотипним баченням літні люди «сходять зі сцени» активного життя, стають непомітними в соціумі, прихованими, як у п'ятні. В межах цієї дихотомічної пари відбувається розшарування смислу: за образами, що є тавтологічними самі собі, проступає символічне значення, яке формується на основі концептуальних метафор AGE IS DARKNESS; YOUTH IS LIGHT.

3. минуле :: теперішнє

Дихотомія *минуле :: теперішнє* наскрізь пронизує аналізований поетичний текст. Вона є головно дотичною до літніх персонажів. Минуле й теперішнє літньої пари мають точки перетину, оскільки колишня молодість головної персонажів була також відзначена «гнучкістю», як і сьогодення артистів балету. Образ молодості, прожитої літньою парою, знаходить вияв у

конвергенції низки вербальних засобів: дейктичних маркерів минулого часу (прислівника у поєднанні із вищо-часовою формою минулого часу *the Past Simple Once they were light and bold in lissome play* та художнього порівняння *limber as willows that could bend with ease*). Одним із частотних геронтомаркерів у художньому дискурсі старіння є фрагменти «перегляду життя» персонажів, що сприяє формуванню їх фізичного, емоційного та інтелектуального благополуччя, за необхідності – ре-інтеграції особистості [14, с. 278]. У тексті сартонівської поезії споглядання за рухами артистів бентежить літніх осіб (*And in the dark old lovers feel dismay / Watching the ardent bodies leap and freeze*) та наводить їх на думку, що старість познушалася над ними (*age has changed them and has mocked*). Однак, попри протиставлення спостерегаємо і взаємодію минулого та теперішнього, що формує у фіналі поезії гармонійний перебіг старіння літніх дійових осіб (*light they burn, / The radiant powers of the Paraclete*).

4. статика :: динаміка

Бінарна опозиція *статика :: динаміка* представлена на різних мовних рівнях у поезії: окрім системи дійових осіб, що містить протиставлення гнучкості танцюристів статичному сидінню літніх глядачів, опозицію *статика :: динаміка* вбачаємо ще й у власне образах артистів – тоді як їх тіла «сплітають фугу» (ще одна потужна метафора, одразу пояснена поетесою як поєднання руху та музики), посмішки на молодих обличчях – «дисципліновані та зібрані», а отже, нерухомі. Варто відмітити цю опозицію як частину вистави – ліричні персонажі дивляться, як завзяті артисти балету стрибають та завмирають у русі. Якщо антиномія *статики :: динаміки* танцюристів відображена у подієвості поетичного твору, то протиставлення *спокою :: руху* літньої пари спостерегаємо у метафізичній площині: за С.Хеннберг, споглядання вистави вивільнює та підвищує духовне начало протагоністів із кволих соматичних оковів [9, с. 109].

5. тіло :: душа

В дихотомічній парі *тіло :: душа* тілесність акцентовано в перших двох строфах поезії, а образ душі домінує у двох останніх. Характерно, що для молоді Сартон конструє душу як «незграбну та несвідому» субстанцію. Для літніх закоханих душа постає «гнучким та спокійним атлетом», який поглиблює розуміння пізньої зрілості як етапу, що має свої беззаперечні й притаманні лише йому переваги. Іншим уособленням дихотомії *тіло :: душа* можна вважати протиставлення образів *атлета :: Святого Духа* в останній строфі поезії.

Розглянуті вище дихотомічні пари вочевидь представляють два антиномічні образні простори *старість :: молодість*, обриси яких марковані зазначеними вище лексичними одиницями. Під *образним простором* розуміємо фрагмент комплексної образної системи вірша, в якому згадано діють паралельні образи. З огляду на семантику лексичних одиниць, які маркують простори *старості :: молодості*, представник пізньої зрілості (головний персонаж вірша) осмислюється стереотипно носіями культури як малорухома, поникла духом людина, яка зійшла зі сцени активного життя і веде безраднісне існування на периферії соціуму. Таким є ейджистський стереотип.

В контексті цього вірша такий стереотипний образ модифікується шляхом застосування автором системи

різнорівневих художніх засобів, що охоплюють а) хіазм для композиційного моделювання віршу, б) прийоми образної гравітації, в) механізм концептуального бленду, а також г) низку антигравітаційних метафор.

Композиційним прийомом, що організує всю образність віршованого тексту, є хіазм. Його визначають як фігуру мислення, яка збалансовує два реверсивних твердження шляхом їх дзеркального зіставлення [1, с. 246]. В межах тексту «Old Lovers at the Ballet» хіазм набуває статусу композиційного прийому, який можна репрезентувати моделлю АВ::ВА. В переломленні до аналізованого тексту літерою А позначимо образний простір літньої пари, а літерою В образний простір танцюристів балету. В процесі творення поетичного текстосвіту авторка поперемінно перемикає увагу між зазначеними вище образними просторами, що створює два емотивні фокуси в першій частині вірша. Під «емотивним фокусом» розуміємо точку найвищого напруження у частині тексту, що має емотивно визначений характер. Так, для образного простору А (де в асоціативні зв'язки вступають такі різнорідні образи, як *темнота, статика, ностальгія, відчай*) емотивним фокусом постає образ пригніченого стану (депресії) літньої людини, що асоціативно єднає перелічені образи. В образному просторі В (де паралельними є образи *яскравого світла, динаміки, гнучкості, натхнення*) емотивним фокусом постає запальний образ натхненної радості.

Поперемінне переключення авторської яви між двома образними просторами передбачає проходження між ними межі або «порогу» в термінології Л.В. Карасьова, який він визначає як зону смислового коливання, місце згущення смислів [3, с. 26-28]. Така зона на вербальному рівні вірша маркована метафорою *fugue – fuga (Supple dancers weave / A fugue, motion and music melded)*; на рівні форми тексту її визначає модель хіазму ((В) *no dancer stumbles or may grieve; Their very smiles are disciplined and moulded* (А)→(А) *And in the dark old lovers feel dismay / (В) Watching the ardent bodies leap and freeze* (А)→(А) *Thinking how age has change them* [12]); і, нарешті, в змістовому плані тут простежуються смислові прирощення, фузії (fusions) протилежних смислів (*The soul [of the old person] is lithe and serene athlete*). Схематично переключення між образними просторами в композиційній структурі аналізованого вірша можна передати наступним чином:

АВ::ВА:: АВ::ВА::АВ::АА::ВС АСВВ АD

Схематична модель вірша демонструє, що переключення між образними просторами змушує центральні образи притягувати до себе риси образів із протилежних просторів. Іншими словами, тут має місце образна гравітація. Суть прийому образної гравітації полягає в притягненні й прирощенні комплексними центральними образами рис, деталей інших художніх образів, які є для них первісно не заданими в тексті або онтологічно нетиповими. В результаті образної гравітації певний комплексний образ твору набуває атипових для нього деталей або парадоксальних рис.

Образна гравітація уможливується у межах дихотомічної пари *тіло :: душа*, яку було описано вище.

На рівні мовлення образна гравітація маркується лексико-стилістичними засобами, які містять імплікативні асоціації із тим чи іншим антиномічним простором: 1) *No dancer stumbles or may grieve; Their smiles are*

disciplined and moulded; 2) *And in the dark old lovers feel dismay / Watching the ardent bodies leap and freeze*. Образ молодих танцюристів модифікується шляхом його тяжіння до образного простору літньої пари, оскільки статика, або застиглість є визначальною рисою образного простору старості. Образ літньої пари модифікується шляхом його тяжіння до образного простору минулого (власної молодості, навіяної побаченою виставою, у схемі він позначений літерою С) і теперішнього часу – образного простору молодості, які у вірші є синонімічними (тобто С=В).

Образ літніх людей, які перебувають у статистиці, шляхом протиставлення образу молодих артистів балету (насамперед, йдеться про протиставлення внутрішніх світів представників двох поколінь), організується завдяки антигравітації, в той час як образ молодих людей, навпаки, завдяки гравітації.

Поріг як місце смислового коливання актуалізується в тексті до золотого перетину (середина вірша – кінця другої строфи), а на його межі утворюється емерджентний простір D, який поєднує риси обох антиномічних образних просторів, творячи новий смисл: мудрості як Святого Духу. Методика аналізу концептуального бленду, запропонована Ж. Фоконьє [7, с. 41] дозволяє виявити механізм створення ідіотипного образу. За цією методикою задані у вірші протилежні образні простори зрощують свої ознаки для утворення новотипного образу:

- Generic space: люди, фізичні можливості, духовний світ, місце перебування;

- Input Space I: літні закохані, німічні, духовно досконалі, темна зала;

- Input Space II: танцюристи, фізично досконалі, духовно скуті; яскрава сцена;

- Emergent space: душа літньої людини – досконалий акробат, Святий Дух.

Такий бленд виникає завдяки процесам *злиття* образів духовної і фізичної досконалості ліричних персонажів; *доповнення*, завдяки якому породжується всесильний натхненний образ, який за своїми якісними ознаками співвідноситься зі Святим Духом; та їх *доопрацювання*: життєвий досвід допомагає літній парі долати силу тяжіння у фізичному сенсі й сягати небачених висот у розумінні життєвих істин, а їхня душа стає вправним сильним атлетом, який не просто випромінює енергію, а світло Святого Духу.

У творенні комплексного кумулятивного образу літньої людини значну роль відіграють і *антигравітаційні метафори*. Такі метафори є виявом аналогового мислення автора. Їх суть полягає в тому, що царина джерела (Source Domain) у них представлена образом, що долає силу тяжіння. У випадку аналізованого тексту царину джерела художнього образу представляє дієслово на позначення стрімкого руху вгору: *Imagination springs the trap of youth; in the mind they leap to catch the truth*. Таким чином, образ літньої пари стає кумулятивним (термін Кухаренко В.А. [5]), прирощуючи до себе риси простору *молодості* шляхом зіставлення теперішнього й минулого часових планів. Антигравітаційна метафора уможливує образне вивільнення душі літнього персонажа із психологічних оковів і провести аналогію із образом Святого Духу, який поєднує мудрість і весільність.

Артисти балету є фоновими образами. У них, навпаки, семантична гравітація притягує певні риси незграб-

ності, що пояснюється незрілістю їхнього внутрішнього світу, відсутністю головного знання, істини. Тож онтологічний простір *молодості* набуває рис символічного.

Висновки. Поезія є цариною, у якій знешкоджуються ментальні штампи. Ейджизм, як один із таких у поетичному тексті може модифікуватися завдяки низці текстових прийомів і залучених у формуванні поетичного текстосвіту лінгвокогнітивних операцій. Серед текстових прийомів, що ремоделюють ейджизм є прийом образної гравітації. Його актуалізація підпорядковується низці умов: 1) віршований текст повинен

вміщувати антиномічні простори; 2) між антиномічними просторами повинно відбуватися поперемінне переключення авторської уваги; 3) поетичний текстосвіт повинен містити необхідні умови для образної проєкції. Завдяки прийому образної гравітації, лінгвокогнітивному механізму бленду та низці антигравітаційних метафор у вірші «Old Lovers at the Ballet» твориться складний образ, що в єднє покоління і який вивільняє силу духу людини із земних пут. При цьому ейджистська образність занепаду ліричних суб'єктів реструктується на ідіотипний образ навченості, сили та розвитку літньої пари у поетичному творі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык. – [6-е изд.]. – М.: Флинта: Наука, 2004. – 384 с.
2. Белехова Л.И. Глосарій із когнітивної поетики: [науково-методичний посібник]. – Херсон: Айлант, 2002. – 386 с.
3. Карасев Л.В. Флейта Гамлета: Очерк онтологической поэтики. – М.: Знак, 2009. – 208 с.
4. Крайніков Е.В. Геронтологія: словник-довідник / Едуард Крайніков. – К.: Паливода О.В., 2010. – 352 с.
5. Кухаренко В.А. Кумулятивный образ в системе художественного текста / В.А. Кухаренко // Слово й текст у просторі культури: тези доповідей Міжнародної конференції, присвяченої 80-річчю з дня народження проф. О.Н. Мороховського / КНЛУ, Київ, 26-27 листопада 2010 р. – К.: Ленвіт, 2010. – С. 18–19.
6. Старикова М.М. Стереотипы старости и старения / Мария Старикова. Социология и социальная работа: Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. – Серия Социальные науки, № 2 (22). – 2011, С. 43–50.
7. Fauconnier G. The Way We Think. Conceptual blending and the mind's hidden complexities / G. Fauconnier, M. Turner. – N.Y.: Basic Books, 2002. – 440 p.
8. Izydor M. If Mozart Met Hart Crane. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hellopoetry.com/words/618764/ageism/poems/>.
9. Henneberg S.B. Of Creative Crones and Poetry: Developing Age Studies Through Literature / NWSA Journal. – 2006. –
10. Hepworth M. Stories of Ageing. – Buckingham: Open UP, 2000. – 143 p.
11. King J. Discourses of Ageing in Fiction and Feminism: The Invisible Woman / Jeannette King. – N. Y. : Palgrave Macmillan, 2013. – 221 p.
12. Sarton M. Old Lovers at the Ballet / May Sarton. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://medusaskitchen.blogspot.com/2008/09/powers-of-paraclete.html>.
13. Saum K. May Sarton, The Art of Poetry No. 32 / Karen Saum. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theparisreview.org/interviews/3040/may-sarton-the-art-of-poetry-no-32-may-sarton>.
14. Smith C.H. Old-Age Freedom in Josephine Miles's Late Poems, 1974-79 / Carolyn H. Smith // Aging and Gender in Literature: Studies in Creativity. – Charlottesville: the UP of Virginia, 1993. – P. 271-295.
15. Waxman B. F. From the Hearth to the Open Road: A Feminist Study of Aging in Contemporary Literature / Barbara F. Waxman. – N. Y.: Greenwood Press, 1990. – 205 p.
16. Wyatt-Brown A.M. Another model of the aging writer: Sarton's politics of old age / Anne M. Wyatt-Brown // Aging and Gender in Literature: Studies in Creativity. – Charlottesville: the UP of Virginia, 1993. – P. 49-60.

REFERENCES

1. Arnol'd I.V. Stylistics. Modern English. – [6-е изд.]. – М.: Флинта: Наука, 2004. – 384 с.
2. Bieliakhova L.I. The glossary from the cognitive poetics: [manual]. – Kherson: Ailant, 2002. – 386 s.
3. Karasev L.V. Hamlet's flute: an outline of the ontological poetics. – М.: Знак, 2009. – 208 s.
4. Krainikov E.V. Gerontology: glossary and directory / Eduard Krainikov. – К.: Palyvoda O.V., 2010. – 352 s.
5. Kuharenko V.A. Cumulative image in the framework of the fictional text / V.A. Kuharenko // Slovo j tekst u prostori kul'turi: тези dopovidej Mizhnarodnoi konferencii, prisvjachenoj 80-richchju z dnja narodzhennja prof. O.N. Morohov'skogo / KNLU, Kiiv, 26-27 listopada 2010 r. – К.: Lenvit, 2010. – S. 18–19.
6. Starikova M.M. Stereotypes of the old age and ageing / Marija Starikova. Sociologija i social'naja rabota: Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N.I. Lobachevskogo. – Serija Social'nye nauki, # 2 (22). – 2011, S. 43–50.

Imagery's gravity in the textual modification/s of ageism: linguistic and cognitive perspectives (a case study of May Sarton's poem "Old Lovers at the Ballet")

I. A. Red'ka, A. V. Gaidash

Abstract. The article tackles linguistic and cognitive means of restructuring of ageist imagery in the poem. The authors of the article study the textual strategies of imagery gravity within the ageist stereotypes. The analysis demonstrates that the modifications of the stereotypical constructs are built via the complex of mental operations – anti-gravity metaphors and conceptual blend. The findings of the article detect diverse stylistic devices of imagery's gravity in the poetic modifications of ageism.

Keywords: ageism, gravity of imagery, anti-gravity metaphor, conceptual blend, stylistic device.

Образная гравитация в текстовой модификации эйджизма: лингвокогнитивный аспект (на материале стихотворения Мэй Сартон «Old Lovers at the Ballet»)

И. А. Редька, А. В. Гайдаш

Аннотация. Статья посвящена изучению текстовых приемов и лингвокогнитивных механизмов реструктуризации эйджизма в поэтическом тексте. Установлено, что в стихотворении такой стереотипный конструкт модифицируется благодаря комплексу ментальных операций (антигравитационных метафор и концептуального бленда), и текстового приёма образной гравитации, которые на вербальном уровне маркируются разнородными стилистическими средствами.

Ключевые слова: эйджизм, образная гравитация, антигравитационная метафора, концептуальный бленд, стилистическое средство.

Narrative pattern: a construction-based approach to frame semantics

O. Yu. Roshchupkin

Kyiv National Linguistic University
Corresponding author. E-mail: olroshchupkin@gmail.com

Paper received 10.05.17; Accepted for publication 20.05.17.

Abstract. The article elaborates on the idea that it is possible to arrive at schematic representations of conventionalized discourse units, which arise through use and due to certain genre expectations. Such identifiable recurring patterns are posited to be real construction-like entities, predicated conceptually upon the existence of image schemata and coding basic event patterns, which are subsequently inherited by frames. The article tests and expounds this idea on the example of two early 19th century Gothic stories, which leads to the identification of a discrete narrative schema, based on the use of spatial language.

Keywords: *construction grammar, frame semantics, discourse analysis, image schemata, spatial language.*

Recent decades have witnessed an influx of new linguistic research and ideas ranging from fresh outlooks upon the already well-established generative method to a further development of the cognitive perspective. Far from being the least important among the great abundance of topics chosen for research, the way we construe and embody in language the real and fictive situations that demand coping with the spatial structure of a certain scene and establishing the interrelation of objects, has been given much attention. Major contributions pertaining to this field of research include among them the analysis of spatial semantics and the underlying reference systems (J. Zlatev, S. Levinson, V. Evans, L. Talmy etc), the analysis of spatial discourse and live communication when giving directions (T. Tenbrink, J. A. Bateman, D. R. Montello and A. Klippel). Another promising line of research lies with the diverse constructionist frameworks (A. E. Goldberg, P. Kay etc), whose purpose is to describe language phenomena in terms of form-meaning pairings (constructions) of different levels of complexity. Those approaches allow for a flexible formalizations of language data, thus enabling intricate enquiries into the interplay of the pragmatic factors and constructional meaning as well as the role of contextual information in reorganizing specific form-meaning associations (M. Fried).

Despite the vast scope of the accomplished research much still remains to be looked into, one example being the way that discourse factors influence the spatial organization (or setting) of a given narrative, which for this very reason has been chosen as the **topic** of this article. Although due to the considerations of space and efficacy, we apply a narrower perspective and confine ourselves to the Gothic genre. Certain theoretical preliminaries are to be covered before proceeding any further, namely, the peculiarities of the Gothic literature, which is our material, and the main assumptions of Construction grammar as well as some basic notions of how space is construed in language.

First of all, the term *Gothic*, as applied to literature, refers to a certain kind of atmosphere or aesthetics [12, p. 16], often characterized by a plot of mystery and suspense and the mystique of the macabre and the horrible. Setting, in which much of the spatial information is stored, is one of the key elements to understanding the 'Gothic' in the Gothic fiction. Without a doubt, there might exist almost any arbitrary configuration of the spatial plane, but the structure of the represented world determines which arrangements of objects and features make sense [14 p. 201]. The reader, in their turn, has certain expecta-

tions about the story, which are derived from the set of schematic representations of the genre's typical structural properties and content [13 p. 159-160]. Thus, an array of common themes or motifs can be singled out as important for establishing the conventions of the Gothic genre. Those are, e.g., gloomy, decaying settings (haunted houses, castles with secret passages, hidden rooms), ascent (up a high staircase), descent (into undergrounds chambers), falling off the precipice [3, p. 29-30, 44, 71].

Next, we have to introduce the notion of construction, one of the main units of our analysis. As defined by A. Goldberg, one of the founders of the Construction grammar, who remains one of the leading scholars in the field to the present day, any language entity is a construction if a certain aspect of its form or function does not follow from the meaning of its constituents or other existing constructions [8]. All constructions within language constitute a semantic hierarchical network, sometimes called the constructicon. The Construction grammar approach is predicated upon the assumptions [8; 2, p. 203] that constructions as pairings of form and meaning (or for that matter, discourse function) are the basic units of linguistic description, though they differ in their level of abstraction (from morphemes and words to idioms and phrasal patterns), are the basic syntactic units which define grammatical categories in language, the only relations being the part-whole relations between constructions [11]; all the generalizations over languages are explicable from cognitive operations and constraints, there being no covert syntactic constructs and levels with phonetically void elements.

There have been singled out two basic subsets of spatial relations: stasis and kinesis [9, p. 5]. The static relations are further subdivided into the angular and non-angular (topological) categories, the former applying a certain axial system (the intrinsic, relative and absolute frames of reference) and the latter merely concerned with the coincidence of the Figure and the Ground. As far as motion is concerned [9, p. 15], which the focus of the current article, the frames of reference are not necessarily explicit; motion is often described in terms of the SOURCE-PATH-GOAL [4] image schema, though not all of the three components have to be present. The verb semantics often offers major hints towards deriving the exact understanding of the (in our case, spatial) scene. E.g., the use of deictic verbs (come/go) relies on the construal of a particular spatial (and temporal) location of the described situation and its participants; other verbs may contain the notion of arrival or reaching the goal in their

semantics, which, correspondingly, influences their likelihood and applicability for use in certain constructions (e.g., ‘arrive’ as likely in a Resultative construction (of motion)).

It is not to be overlooked, when analyzing discourse with prominent spatial properties, that much spatial information (namely, the PATH) is expressed by means of particles, which relate to a certain (usually motion) verb. This is seen as a distinctive feature of satellite-framed languages like English, as proposed by L. Talmy [16], in contrast to verb-framed languages like French, which do not conflate manner and predication, but instead do so with predication and path. The former pattern is the most typical of English (e.g., *go into [Ground]*) with the exclusion of some French loans (e.g., *to enter [Ground]*).

As far as the way-finding tasks are concerned, it is essential in this kind of undertaking that the route be segmented into smaller units, e.g., paths between decision points, the start and end point could be inferred or explicitly stated and certain prominent landmarks mentioned [17]. Often the applied linguistic description corresponds to the order that the entities along the route are going to be encountered, one way to describe the spatial surroundings being the conceptualization of a ‘generic wanderer’, an entity accomplishing an imaginary tour [10, p. 114].

As previously noted, constructions can include in their semantics certain pragmatic and discourse information, and they are not overtly limited in their level of abstraction so that even large entities can be described as constructions if they possess the necessary properties. Such efforts have been made, e.g., an attempt to give a constructionist formalization to a common dialogue pattern [1].

Thinking along the same lines, it should be possible for a recurring narrative pattern to be abstracted in a construction-like schema if it incorporates certain explicable semantic elements and regular correspondences on the syntactic level. The identification thereof constitutes the **aim** of this article. The proposed, though not definitive, formalization is laid out in Table 1 below. The schema is for the most part self-explanatory, but a brief overview is, nonetheless, expedient to make. Firstly, the type entry is purely subject to whatever nomenclature is deemed appropriate (and we shall subsequently reason for our choice of a name). Secondly, the underlying pattern rubric covers whatever generalized conceptual features are likely to reflect on the organization of the constituent frames. Accordingly, the frame elements (FE) stand for those entities or properties “which may or must be present in any instance of a given frame” [5, p. 324-25]. To exemplify this, as we are dealing with the first-person narratives (or at least, partially so), the narrating protagonist of the story is rightfully expected to correspond to a certain FE with its associated role, as yet again is discussed in the analytical part of the article. One preliminary point to be made is that being the focalizer of the story and, thus, very likely a vantage point defining the viewing arrangement of the scene, ought to be sufficient to raise an entity to a level of prominence correspondent to that of a FE. Lastly, the real use of constructions in a given stretch of discourse is subsumed under the constructs heading.

Table 1. The narrative schema

Narrative schema: [TYPE]	
Underlying pattern: [...]	
Constituent frames:	
F _n	
SEM	SYN
FE [role]	FE [lex_entry]
Constructs	Constructs
[synt_slots]	[lex_entries]

Two specimens of the genre were singled out as the material of our analysis: *Frankenstein; or, The Modern Prometheus* (1818) by Mary Shelly and *St. Irvyne; or, The Rosicrucian: A Romance* (1811) by Persy Bysshe Shelly – both good examples of the early 19th century British Gothic prose. As the aim is to arrive at a “higher-level” construction, we necessarily had to consistently divide the texts into separate, though open-ended, discourse chunks. The criteria underlying said division were the shared topic and lexical cohesion. Van Dijk in one of his articles [18, p. 60] provides a workable definition of a discourse topic as an entity that globally organizes the information of a passage while sentence topics linearly link pieces of information; a discourse topic can be viewed as a macroproposition, i.e., a condensed summary-like representation of a larger coherent sequence of propositions. An additional constraint was dictated by our immediate interests, that is, only the scenes featuring (trans)location were selected, amounting in total to 21 fragments, ranging from a few utterances to substantial pieces stretching beyond the chapter boundary. Examples in the subsequent discussion all come from one of the extensive fragments (*Frankenstein*, chapters 9-10).

In course of the analysis we have been able to observe a recurring pattern, that of a *journey*, whose language actualization on the level of constructions, as shown further, can mostly be abstracted to the SOURCE-PATH-GOAL image schema or, to be more specific, a series of intermediary and incomplete (in regards to the full schema) translocations and stops extending from a certain Source to a certain Goal, which are not necessarily always explicit. Thus, it can be said that the conceptual feature of the journey narrative schema is its extended Path. The name for this schema has not been chosen at random, but owing to the considerations of discourse topic (that is, [X’s] journey or [X’s] stretch of journey [from Y to Z] and not a lone-standing construction elaborating on some non-motion event) and consistency with some previous research (see below).

This schematic narrative pattern (albeit not viewed as such) has not exactly been left outside of the long-enduring interests of scholars – to name a few examples, we can liken it to Slobin’s journey (a series of linked paths or a path with waystations [15, p. 202]) or the above-mentioned research on the ways that the route strategy is manifested, nonetheless, what we aim to do is to argue for a specific discernible conventionalized structure on the discourse level. It makes even more sense to expect something of that sort if we consider that satellite-framed languages like English seem to focus more on motion events than static setting descriptions per se. Mo-

tion plays undeniably a big role in our everyday interactions with the world, thus the Motion frame (as specified under the FrameNet project [6]) can be characterized in terms of possessing an entity (Theme), which starts in one place (Source) and ends up in yet another place (Goal), having traversed some space between them (Path), moreover, mentions of the Area or Direction in which the Theme moves as well as the Distance of the said movement are possible.

A major peculiarity of the journey narrative schema lies in the overall structure of presentation, which is generally concordant on an abstract level with the SOURCE-PATH-GOAL image schema, although, as it (the journey schema) mostly specifies a larger discourse chunk, certain peculiarities come into play due to the considerations of connectedness and logical structuring of a narrative. First of all, general SOURCE-GOAL information can be given at the onset of the journey, especially, the Goal or an intermediary stop. Consider the following example, in which the ensuing stretch of the journey is outlined in a canonical sequential fashion: *It was during an access of this kind that I suddenly left my home [SOURCE], and bending my steps towards the near Alpine valleys [PATH]... My wandering were directed towards the valley of Chamounix [GOAL]...* Namely, the Source is encapsulated within the Resultative construction (*[I suddenly left] home*), the Path is a part of the directional expression (*[towards] the near Alpine valleys*), which, in turn, constitutes a part of the idiomatic construction *bend X's steps [way...] PP OBL*, and the Goal is contained within the next directional (*[towards] the valley of Chamounix*).

Secondly, certain features or outlines of the Path may also be mentioned at the beginning, but it is a major feature of the said schema that a comparatively extensive and detailed segmented Path is being presented. The stretches or segments of the Path may be separated either by commentary, mostly unrelated to the actual motion (e.g., weather, recollections), or by actual stops along the Path, with the perspective often reestablished by means of a posture verb (such as *stand*) and some spatial information relating and relative to the surroundings of the now stationary Vantage being provided. Although the predominance of the route strategy in presenting spatial information is to be expected, certain instances of the survey are not precluded, in specific, in describing the environs, which is often executed in a most generalized way without overtly establishing any kind of well-defined frame of reference.

Thirdly, while the movement is prominent, the narrative perspective favours for the most part the protagonist, who is a focalizer (thus, fills the frame element slot Vantage), which influences the spatial description. Lastly, when the Theme's progression along the path comes to a halt, a broader perspective may be applied, often, based on the concrete geometry of the location, a survey overview (pretty much similar to the most objective 'god perspective' viewpoint in R. E. MacLaurie's classification, in which the position of the conceptualizer is irrelevant [7]) of the road ahead from a higher vantage point.

Returning to the fragment in question, both the motion and spatial descriptions in the fragment proceed as expected: the journey is presented in stretches, interspersed with mostly topological descriptions (with no clear frame

of reference). The amount of stretches within each instance of the journey schema is unlikely to be subject to any limitations. This can be likened to the FrameNet's Motion scenario frame, which, as the definition goes, binds together the various parts of movement, from setting out, to travelling and arriving; its core elements, apart from the usual members of the SOURCE-PATH-GOAL schema, are the Theme (the moving entity), the Duration, the Distance, the Area (the setting in which the Theme's movement takes place) and the Cotheme (i.e., the second moving object, expressed as a direct object or an oblique) [6]. The fragments used in this article for the sake of exemplification can be viewed as an almost unbroken continuity of motion scenarios, all but one sharing the common Theme, and the last expanding it to include an additional entity. Yet again, using the terminology of the FrameNet project, we might call them subframes.

The first part of the journey is comprised of two stretches, one starting with the above example (establishing the Source, Goal, and vaguely, the Path) and concluded with reaching the said Goal (*I entered the valley of Chamounix*), the second relates the translocation towards the final station (*I arrived at the village of Chamounix*), which is contained within the inner region of the previously established Goal. The wanderings in the valley itself are less explicitly journey-like and constitute an actual stop on the journey, almost immediately thereafter to recommence. Most of the unfolding spatial information is presented as derived from the sensory perceptions alone, independent of the movement, and a posture verb is used (*I stood beside the sources of the Arveiron...*), thus the description can be viewed as static. Yet again there is little specificity in the description: the spatial configuration of the surroundings is mostly expressed in very generalized detail, with the information beyond that immediately accessible via the frontal axis less specific and thus not employing any frame of reference, a lot of the features being simply enumerated.

The start of the new stretch of the journey is indicated by identifying the new Goal: *I resolved to ascend to the summit of Montanvert*. Characteristic of the scene in question is a peculiar mix of presentation strategies, namely, the route strategy, as expressed with the generalizing second person pronoun *you* (enable **you** to **surmount...**The path, as **you ascend** higher...), a kind of a 'generic wanderer', and the elements of the panoramic (survey) view as many scenic details are presented rather impersonally. Next, as the protagonist reaches an intermediary Goal (*I arrived at the top of the ascent*), as expressed by the Resultative construction, a view of the new stretch is given from a conventional position atop an eminence overlooking a lower plane (*I sat upon the rock that overlooks the sea of ice*). Now, after some additional landscape features, in the usual topological and vertical fashion, are presented, and a short soliloquy is given, a new active Frame element comes into play (*As I said this, I suddenly beheld the figure of a man, at some distance, advancing towards me with superhuman speed*). His position is established vis-à-vis that of the focalizer and the direction of his motion (for that matter, deictic) is stated. A short description of his motion Path and mode is present. An additional reason to posit a transition of scene (subframe) is grounded in the change of narration in the

extract as mostly not the Path, the direction of motion within which has been reversed, is for the time being in focus, but rather the motion towards the deictic centre (the protagonist, now bereft of his Theme status) and the emotional state of the focalizer, almost bereft of his agency. Now, yet again, as the two exchange a few phrases, a new subframe (or, perhaps, a continuation of the one interrupted by the monster's approach if the second one be seen as embedded within the first) is opened. The motion along the extension of the previously established Path recommences, and the Theme is changed (with both elements serving that function, as their respective Paths now converge) until at last the final Goal is reached (*we entered the hut*). The six frames, which this instance of the journey schema is comprised of, can be loosely presented as realizing certain abstracted and conventionalized event types, pertinent to the underlying pattern (see Table 2 below). Notably, the second Source element is left implicit, while it basically corresponds to the first Goal.

To conclude, the journey narrative schema is vividly represented in our material. For the most part, it can be viewed as an elaboration on the SOURCE-PATH-GOAL image schema, although it is not confined to those three roles and they are far from equal as far as the language representation goes. Firstly, the main peculiarity of the said schema is the presence of an extended detailed Path, which can be subdivided into an indefinite number of stretches, interspersed with stops, which are often accompanied by readjustments of the vantage point (often with a posture verb and an ensuing description of the surroundings); the Source is often left implicit and the Goal also need not be specified, but is often mentioned at the onset of the journey. Secondly, it was possible to identify the following functional components of the schema: *Establish Source, Establish Path, Establish Goal, Motion along*

Path (which usually is a mixture of *Motion* and *Establish viewed area*), *Reach a Stop* (often actualized as *(re)Establish Vantage* and *Establish viewed area*) and *Reach Goal*. Those properties are inherited by frames, in which the schema is manifested, and, in turn, represented as a series of constructions. Next, it was shown that, although the frames within the current instance of the schema may change due to the change in the Theme (the moving entity) frame element, the Vantage seems to endure. Lastly, the schema itself, its underlying conceptual structure and the elements, which characterize it, have considerable bearing on the choice of constructions and the way they are used in actual discourse, such as, e.g., verbs or prepositions with certain semantics and, in case of the latter, consequences in regards to the frames of reference if any, are more likely to be employed.

Table 2. Narrative schema and its underlying pattern as manifested in frames

Narrative schema: journey		
FE Theme	FE Source	FE Goal
FE Vantage	FE Path	
F1 [Establish Source ₁ , Establish Path ₁ , Establish Goal ₁ – Motion along Path ₁ [Motion – Establish viewed area] – Reach Goal ₁]		
F2 [Establish viewed area _{container} {Goal ₁ } – Reach a Stop[(re)Establish viewed area _{container} {Goal ₁ }]]		
F3 [Establish viewed area _{container} {Goal ₁ } – Motion]		
F4[Establish Goal ₂ – Motion along Path ₂ [Motion – Establish viewed area] – Reach a Stop [Establish Vantage – (re)Establish viewed area] – Motion along Path ₂ [Motion – Establish viewed area]]		
Change of FE (Theme)		
F5[Motion along Path ₂ [Reverse direction(ality)]]		
Change of FE (Theme)		
F6[Motion along Path ₂ – Reach Goal ₂]		

REFERENCES

- Antonopoulou Eleni, Nikiforidou Kiki. Construction grammar and conventional discourse: A construction-based approach to discursive incongruity / Eleni Antonopoulou, Kiki Nikiforidou // Journal of Pragmatics 43. – 2011. – p. 2594-2609. – Access: http://www.academia.edu/7299098/Construction_grammar_and_conventional_discourse_A_construction-based_approach_to_discursive_incongruity
- Croft William. Radical Construction Grammar: Syntactic Theory in Typological Perspective / William Croft. – Oxford University Press, 2001. – 416 p.
- Davison C. M. Gothic Literature 1764-1824 / Carol Margaret Favison. – University of Wales Press, 2009. – 368p.
- Evans V. The perceptual basis of spatial representation [Electronic resource] / V. Evans. – Access: <http://www.vyvevans.net/PerceptualBasisOfSpatialRepresentation.pdf>
- Fillmore J. Charles, Baker Collins. A Frames Approach to Semantic Analysis [Electronic resource] / Charles J. Fillmore, Collin Baker // The Oxford Handbook of Linguistic Analysis [ed. Edited by Bernd Heine and Heiko Narrog]. – p. 313-339. – Access: <http://lingo.stanford.edu/sag/papers/Fillmore-Baker-2011.pdf>
- FrameNet project [Electronic resource]. – Access: <https://framenet.icsi.berkeley.edu/fndrupal/>
- Glaz Adam. Cognition, categorization and language: Cognitive Grammar meets Vantage Theory / Adam Glaz // Rice Working Papers in Linguistics. – February 2009. – Vol. 1. – p. 242-259.
- Goldberg Adele E., Constructions: a new theoretical approach to language / Adele E. Goldberg // TRENDS in Cognitive Sciences, 2003. – Vol.7 – №5. – p. 219-224.
- Grammars of Space: Explorations in Cognitive Diversity / edited by Stephen C. Levinson and David P. Wilkins. – Cambridge University Press, 2006. – 640 p.
- Herrmann Th., Grabowski J. Sprechen. Psychologie der Sprachproduktion / Theo Herrmann, Joachim Grabowski. – Heidelberg: Spektrum Akademischer Verlag, 1994. – 531 p.
- Hoffmann Th. Construction Grammar: Introduction [Electronic resource] / Thomas Hoffmann, Graeme Trousdale. – Access: http://www.academia.edu/1405774/Construction_Grammar_Introduction
- Hogle J. E. The Cambridge Companion to Gothic Fiction / J. E. Hogle. – Cambridge University Press, 2002. – 354 p.
- Langacker R. W. Discourse in Cognitive Grammar / R. W. Langacker // Cognitive Linguistics 12(2). – Berlin: Walter de Gruyter, 2001. – p. 143-188
- Rickheit G., Habel C. Mental Models in Discourse Processing and Reasoning / G. Rickheit, C. Habel // Volume 128 of Advances in Psychology. – Elsevier, 1999. – 418 p.
- Slobin I. Dan. Two Ways to Travel: Verbs of Motion in English and Spanish / Dan I. Slobin // In Masayoshi Shibatani & Sandra Thompson (eds.), *Grammatical Constructions*. – Clarendon Press, 1996. – p. 194-219.
- Talmy L. Main Verb Properties [Electronic resource] / L. Talmy. – Access: <http://wings.buffalo.edu/linguistics/people/faculty/talmy/talm>

yweb/Recent/main-verb.pdf

17. Tenbrink Th. Space, time, and the use of language: an investigation of relationships / Thora Tenbrink // Cognitive linguistics research 36. – Berlin, NY: Mouton de Gruyter, 2007. – 345 p.
18. Van Dijk T. A. Sentence Topic and Discourse Topic [Electronic resource] / Teun A. van Dijk // Papers in Slavic Philology, 1, 1977. – p. 49-61. – Access: <http://www.discourses.org/OldArticles/Sentence%20topic%20and%20discourse%20topic.pdf>

Наративная схема: конструкционный подход к фреймовой семантике

А. Ю. Рощупкин

Аннотация. В статье раскрывается идея возможности описать устоявшиеся дискурсивные структуры, возникающие вследствие повторяемости использования и в ответ на жанровые ожидания, на схематическом уровне. Подобные схематические структуры представлены как реальные сущности по образцу конструкций, концептуально зависимых от существующих образных схем и отображающих базовые событийные типы, наследуемых соответствующими фреймами. В статье эта идея находит развитие на примере двух готических историй начала 19-го века, в результате анализа которых на основе особенностей пространственных выражений выделена конкретная наративная схема.

Ключевые слова: конструкционная грамматика, фреймовая семантика, дискурсивный анализ, образные схемы, пространственные выражения.

Епітетне слово в системі поетичного тексту Анатолія Мойсієнка

Т. В. Рудюк

Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Corresponding author. E-mail: Swirid@i.ua

Paper received 21.06.17; Accepted for publication 30.06.17.

Анотація. У статті йдеться про особливості функціонування епітетів у поетичному тексті Анатолія Мойсієнка. Здійснено семантико-функціональний аналіз досліджуваних структур, схарактеризовано їхні виражальні можливості та індивідуально-авторське використання в поетичній мові.

Ключові слова: епітет, епітетна структура, означуване слово, поетичний текст.

Вступ. Дослідження поетичної мови передбачає аналіз текстової структури на різних рівнях, зокрема образному. Саме образне слово є одним із визначальних чинників індивідуального стилю автора, своєрідним виявом його особистісної присутності в тексті. Через поетичний образ читач глибше пізнає світ авторської індивідуальності, що постає на тлі численних виражальних засобів.

Короткий огляд публікацій з теми. Чільне місце серед багатства виражальних засобів української мови належить засобам художньої образності, зокрема епітету, природа якого цікавила ще античних мислителів (Аристотеля, Деметрія, Гомера та ін.); філологів XIX–XX ст. (О. О. Потєбню, О. М. Веселовського, В. М. Жирмунського, Р. Якобсона, Г. О. Винокура, Л. П. Якубинського, В. В. Виноградова, Ю. М. Лотмана, Л. А. Булаховського, Б. О. Ларіна, В. С. Ващенко, М. М. Пилинського, З. Т. Франко, М. Х. Коцюбинську та ін.). У сучасному українському мовознавстві епітет активно вивчають як один із важливих компонентів вираження індивідуально-авторського стилю письменника С. Я. Єрмоленко, Л. І. Мацько, А. К. Мойсієнка [12; с. 78], Н. М. Сологуб, Н. Г. Сидяченко, С. П. Бирик, В. В. Красавіна, М. Ф. Братусь, О. М. Сидоренко та ін.

Епітет у словнику лінгвістичних термінів Д. І. Ганича, І. С. Олійника (від гр. *epitheton* – прикладка, прізвисько) – пояснено як один із основних тропів, художнє, образне означення, що підкреслює характерну рису, визначальну якість предмета, поняття, дії [3; с. 76]. Дослідники, зокрема, наголошують на тому, що епітет є вагомим засобом естетизації мови, перебуває в колі наукових інтересів сучасних філологів, у системі епітетів відзеркалюється стиль письменника, епохи, літературного напрямку, без вивчення цієї системи неможливо розкрити цілісну картину еволюції художньо-го стилю взагалі й віршової мови зокрема [14; с. 3].

«У мові української поезії кінця XX — початку XXI ст., – зазначає Г. В. Дядченко, – епітет є ефективним виражально-оцінним засобом..., фіксує розвиток образного мислення, зміну естетичних оцінок, що відбуваються в художній мові вказаного періоду», ґрунтовне вивчення епітетики «дає змогу сформулювати уявлення про національно-мовну картину світу загалом та окремі концептуальні її фрагменти» [5, с. 103]. С. П. Бирик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт, репрезентуючи мовну картину світу українців, виражену ознаковими словами у «Словнику епітетів української мови», зауважують, що без епітетів наша мова взагалі була б неточною, недосконалою, у ній не відчувалося б суб'єктивної індивідуальної оцінки, живого сприйняття дійсності [15; с. 4]. Укладачі цього словника звернулися до творчості знакових в українській культурі постатей та текстів

письменників кінця XIX – початку XXI ст., а саме: Ю. Андруховича, С. Жадана, О. Забужко, П. Кононенко, І. Малковича, М. Матіос, А. Мойсієнка, О. Пахльовської, І. Римарука, А. Содомори та ін.

Незважаючи на те, що епітет як один із важливих чинників організації образної структури художнього тексту і раніше потрапляв до ряду розвідок, присвячених поезії А. Мойсієнка, варто зауважити, що на сьогодні бракує цілісного дослідження, присвяченого особливостям функціонування епітетів у системі поетичних творів автора.

Мета. Завданням цієї студії стало окреслити найбільш характерні ознаки епітетної творчості Анатолія Мойсієнка на основі семантико-функціонального аналізу розглянутих епітетних структур, простежити особливості їх авторського використання у текстах поета.

Матеріали та методи. Спостереження за фактичним матеріалом, класифікація, структурний та описовий методи, семантико-функціональний аналіз.

Поетичне слово – це вияв творчого потенціалу митця, вияв незміряних можливостей мови в доборі й сполучуваності вербальних засобів. Епітетні словосполучення у поезіях А. К. Мойсієнка – це своєрідна філософія буття, виняткова характеристика емоційно-психологічного стану людини, характеристика навколишнього світу. Через такі засоби образності надзвичайно виразно вимальовується світ внутрішнього багатства, зовнішніх ознак ліричного персонажа, постає розуміння національної краси, національної вроди (жіночої, чоловічої), що знаходить вираження в численних словах-оцінках, словах-означеннях [15; с. 4], наприклад: *Світлиця вечірня... Дівча русокоше/ Читатиме Рильського. Й знать, ті святки/ Мені нагадають про кийську осінь* [8; с. 52]. Або: *Ти спиши. Заблукавши у сні... чи у пісні.../ І тіло твоє золоте-голубе./ Боюся, розтане у тій голубизні –/ І ратом не стане тебе* [8; с. 327].

Результати та їх обговорення. Епітет – виразний показник образного сприйняття світу української природи, яка відзеркалюється в найрізноманітніших барвах заходу й сходу сонця, вечора і ранку, в барвах осені і літа, в зимовому та весняному пейзажах [15; с. 4]: *Ніс жовтень розмальовані валізи/ Щедрот осінніх в ранки голубі...* [8; с. 66]. *І ти, мій наївний, мій дивний серпню,/ Не помітив навіть ні трішечки клину/ В достиглості тій (мов заворожено)* [8, с. 38]. *Зелений сад відзеленів... і в зиму/ Вніс сиву голову оголену свою* [8; с. 41].

Діапазон епітетного слова – від традиційного, народнопоетичного до власне авторського, оригінального – в поезії Анатолія Мойсієнка характеризує функціонально-образну багатоплановість його вірша, що ґрунтується на добрих класичних зразках і в не меншій мірі культивуванні модерної поетики. Недарма ж одну зі

своїх літературознавчих книжок автор так і назвав: «Традиції модерну і модерн традицій».

Дослідники поезії А. Мойсієнка неодноразово наголошували на важливості колористичної гами в його творчості, що певною мірою дозволяє простежити, як саме відтінює та чи та барва у відповідній контекстуальній ситуації. Наведемо кілька прикладів: *Душа за-світлася повна довіри/ До сизого птаха і сивого звіра...* [8; с. 36]. *Сивий страх в узлової стрілою стримить* [8; с. 323]. *І лише батьківський поріг – Мов поси-віле свято* [9; с. 38]. *Гей, на синьому небі, на блакитному небі – Вишиванкою зоряний степ...* [8; с. 17]. *Пряляже вітру на коліна/ і, знепритомнівши, засне/ В чеканні марнім синя хвиля:/ А парус де, а парус де?* [8; с. 29]. *Ген синій птах, грудьми розсікши воду,/ Шубовснув глухо в вир морського лона...* [8; с. 35]. – *Ходімо у весну,/ Щоб бути не самотнім, – Підсніжник аж сплесне/ В долоньки блакитні* [8; с. 59]. *Ще буде мить блакитних дисертацій/ І спогадів п'янючих, як вино...* [8; с. 289].

Синій колір, за свідченням Т. Беценко, в народнопісенному сприйнятті набув символіки справедливості, надії, чистоти, у його семантиці активізовані семи «радість», «світло», «надія» [2; с. 53-54]; епітети *сивий, сизий*, за твердженням дослідниці, є одними з найулюбленіших у слов'янському фольклорі [2; с. 44]. Як бачимо, поет не цурається народнопоетичної епітетики, водночас такі епітети в його текстах можуть звучати абсолютно по-новому, по-мойсієнківськи.

Нерідко спостерігаємо, як одна кольорова ознака в своєму суголосі стає продовженням іншої. Пор.: *Дівчинка в блакитному картузику/ Малювала синіх журавлів* [8; с. 53]. *Пасе ріка тумани-вівці; І синій лід, мов синій кит, У січні їй лише наснитися* [8, с. 43]. Таку сув'язь спостерігаємо на основі однокореневих слів різної граматичної організації: *В Чернігові на площі – голубів... / Аж відсвіт голубий ляга на брук червоною* [13; с. 32].

Певна епітетна ознака в Мойсієнковому вірші, своєрідно повторюючись чи видозмінюючись, стає динамізаційно-об'єднувальним елементом цілісної структури твору. *Блакитна музика з-під абажура, яка струмує м'яко на папір...* (початкова строфа вірша) набуває колористики вишнього неба в заключних його рядках: *Й поезії земне коріння Вишневим небом зацвіте* [8; с. 29]. *А синій вітер (Синій вітер у моїм полоні / Чи у вітру у полоні я) в наступних рядках однойменного вірша стає синьовітром, синьовітром-вихором, який сизогриво даль підперезав, де синьоперо у небеснім лоні пише липень літечка ім'я* [8; с. 284]. М. Жулинський у передмові до однієї з книг Анатолія Мойсієнка, високо оцінюючи художню майстерність автора («розкошує в звукових алітераціях», «грає омофонами і асонансами, нарощує символізацію кольорів, гіперболізує» [6; с. 5-6]), зокрема, звертає увагу на концептуалізацію синього кольору в поезії «Над синім дощем...»: *Синьозір ліхтарів, синьовір ліхтарів,/ синьоліт ліхтарів синьорій*.

Індивідуально-творчим пошуком позначені епітетні структури, які характеризуються особливим фізіологічним синкретизмом, асоціативністю образного сприйняття, де почуттєва ознака накладається на фізичну, зорову тощо. Наявність такого роду епітетів «створює самодостатню мистецьку якість, поезію узагальненої поетичності, коли всі окремо взяті слова ніби відомі, але на їх сполучуваності виникає свіжий образ, наївно прекрасний» [7, с. 348]. У творах А. Мойсієнка знаходимо цілі ряди подібних прикладів, що засвідчують

оригінальність мистецького почерку поета, пор.: *неледача дорога (Був липень, і дорога не ледача Неслась у світ, Не чуючи копит [6; с. 28]; чемна тиша (О, як мені до болю щемно в чемній тиші цій./ Один, мов перст, в кімнатній самотині [8; с. 364]); юний гріх, юний сміх (І в дюнах снігових/ принишкла білизна./ мов юний гріх./ І юний сміх/ Привільно котиться / між кучугур [8; с. 310]; негасні коси (Повертаю в осінь...Гаснуть клени./ Тільки музика твоїх негасних кіс [8; с. 65]); незакошичена любов (Де вітражі і віражі, Й чиясь любов незакошичена [8; с. 368]); волохаті вітри (Куйовдять туманець вітри волохаті...[8; с. 292]); шорстке тепло (Пливло тепло/ шорстке/ Мені навстріч...[8; с. 334]; люте сонце (На лютім сонці закипали коси І в ніч стікали терпкістю смоли [8, с. 16]), цигейкові голови (Снять чийсь думами/ Голови цигейкові [8; с. 22]); чорнокрилий сміх (На цвинтарі така німотна тиша, Лиш чорнокрилий сміх – немов пересторога [9; с. 39]; крута каліграфія літер (І дощ, мов стожилний батіг, Круту каліграфію літер Кладе на поріг [8; с. 275] та ін. Метафоричний епітет поетової творчості є однією із характеристичних ознак оригінальної поетики автора. Недарма Євген Гуцало ще на початку творчого шляху поета зауважував: «Анатолій Мойсієнко – поет не зі самоспонування до творчості, не з нав'язливого самопримусу бути поетом, а від природи своєї, а за станом душі... за манерою письма образний, метафоричний» [4; с. 5].*

Образна природа поетичного слова постає в численних авторових новотворах, поет широко культивує оказіональний епітет (*Знезимлений, у вензелях весни, Той пізній сніг біліє винувато* [9; с. 31], *Інший поет у погоні за власною тінню Уже припасовує власну – найбуратинішу – риму (про Буратіно)*, зокрема складний епітет: *Це зима, щоб вітри кругойдучі Прямо з ночі тебе облекли...* [11; с. 60]. *Агей, лиш багряно-сумні небосхили/ Про давно годину ячать* [8, с. 292]. *Та течія травневохвильна,/ Терпкий трояндовий туман,/ Той тепловійний тиховирій –/ То Трахтемирів, Трахтемирів...* [8; с. 290].

Повторюваний – синонімічний, антонімічний, оксюморонний – епітет є важливим динамізаційним чинником поетичного тексту на смислового, композиційно-образного рівні. Пор.: *В цім саду, тричі радий і зраджений./ Я любові зазнав і хули* [8; с. 23]; *І зоря Нам зродить музику, яка лише з любові, – Чарівну музику, до болю чорноброву* [9, с. 41]; *Інші голоси – тужливо-щемні, рахманні – то мова птиць...* [10; с. 147]; *Де сонце молоде/ й старече, в зморшках,/ Повідають достоту нам колись,/ Хто ми,/ і що ми,/ й звідки ми взяли* [8; с. 94]; *А мені б ще лютості –/ Реготать над-ривно/ Над дурною мудрістю./ Мудрим марнослів'ям* [8; с. 22]; *І радість пекуча, і туга німа...* [8; с. 292].

Як зазначають дослідники, особливу акцентуаційну роль у поетичній мові відіграє анжамбеман. Як правило, розглядають його кілька типів – коли фраза може заповнювати рядок і завершуватися на початку наступного рядка, коли фраза розпочинається в кінці рядка і завершується на наступному тощо.

Розмежування означуваного слова та означуваної частини (окремого епітета) ґрунтується на розірванні тісного означального зв'язку та стає досить відчутним і яскравим поштовхом до емпатизації епітетної структури і тексту загалом [1; с. 61]. Немало таких епітетних перенесень, коли означення і означуване слово займають межеву позицію між двох рядків, спостерігаємо і в поезії А. Мойсієнка: *Вітер колекціонує хмари/ Білі, рожеві, бла-*

китні...[10; с. 139]. Тиша / Така висока – / До неба [10, с. 8]. Натомились, мамо./ натомились, мамо.../ аж під вечір трави/ буйні в полі никнуть...[8; с. 13].

Крім власне прикметникових структур, у поезії А. Мойсієнка маємо досить промовисті епітетні прислівникові, прикладкові утворення, що поряд із характеристичною відіграють значну композиційно-актуалізаційну роль у системі тексту: *В зелених переспівах зоряно-криляно-клично/ Над вічним праподем і небом правічним/ Душа засвітилася, повна довіри /До сизого птаха і сивого звіра* [8; с. 36]. *Доці ... Розмальовують долю мою / Неприкаяну і невкоськану В чорно-біло, аж чорно-боляче ...* [9; с. 63]. *Мала стежина й*

широць-дорога./ Що влякли у бездонну каламуть...[8; с. 297]. Тут небо – безмежне, ніби море. А море – далеч-високоць [8; с. 436]. *І комусь на втіху горду, Горем мічену і січнем, Вітром-стрічним, вітром-нордом...Явиться нараз мій вірш* [13; с. 47].

Висновки. Таким чином, досліджуваний матеріал дозволяє говорити про смислове і структурне багатство епітетної палітри поетичних текстів Анатолія Мойсієнка. Епітетне слово поета є важливим чинником розгортання образної системи вірша, вводить в естетику творчості митця, стає однією з домінуючих ознак художнього ідіолекту Анатолія Мойсієнка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барчишина І. Анжамбеман як засіб емпіфатизації епітетних структур у поетичних творах М. Волошина та В. Свідзінського / Інна Барчишина // Слово і час. - 2013. - № 2. - С. 60-67.
2. Беценко Т. Епітети з колірною семантикою в мовній картині світу українських народних дум / Тетяна Беценко // Берегиня. - 2011. - № 3. - С. 37-58.
3. Ганич Д. І., Олійник І. С. Словник лінгвістичних термінів / Д. І. Ганич, І. С. Олійник. - К.: Вища школа, 1985. - 360 с.
4. Гуцало С. Анатолій Мойсієнка – поет не зі саможонавання до творчості / Євген Гуцало // Літературна Україна. - 1984, 17 травня. - С. 5.
5. Дядченко Г. В. Епітет у структурі мовного портрета людини (на матеріалі поетичної мовотворчості кінця ХХ – початку ХХІ століття) / Г. В. Дядченко // Українська мова. - 2013. - № 4. - С. 103 - 113.
6. Жулинський М. Дух, що єднається зі світом інших / Микола Жулинський // Мойсієнка А. Вибране: Поезії і переклади. - К.: Фенікс, 2006. - С. 3 - 9.
7. Мацько Л. І. та ін. Стилїстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько; За ред. Л. І. Мацько. - К.: Вища школа, 2003. - 463 с.
8. Мойсієнка А. К. Вибране: Поезії і переклади / Передмова акад. Жулинського М. Г. - К.: Фенікс, 2006. - 528 с.
9. Мойсієнка А. З чернігівських садів: Нові сонети і верлібри / Анатолій Мойсієнка. - Умань: Софія, 2008. - 130 с.
10. Мойсієнка А. Леза зел: Книга верлібрів / Анатолій Мойсієнка. - К.: Дивосвіт, 2016. - 312 с.
11. Мойсієнка А. Слово в системі Шевченкового тексту: поетика декодування: монографія/Анатолій Мойсієнка. - К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. - 155 с.
12. Мойсієнка А. Приємлю / Анатолій Мойсієнка. - К.: Рад. Письменник, 1986. - 112 с.
13. Мойсієнка А. Спалені камені: Поезії / Анатолій Мойсієнка. - Вінниця: Нова книга, 2003. - 96 с.
14. Онопрієнко Т. Епітет у системі тропів сучасної англійської мови (Семантика. Структура. Прагматика)/Тетяна Онопрієнко: Автореф. кан. філол. наук: Харків, 2002. - 19 с. - [Е. ресурс] Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2002/02otmssp.zip>
15. Словник епітетів української мови / С. П. Бибик, С. Я. Єрмоленко, Л. О. Пустовіт. - К.: Довіра, 1998. - 431 с.

REFERENCES

1. Barchyshyna I. Anzhambeman as a mean of emphatization epithet structures in poetry of M. Voloshyn and Svidzinsky / Inna Barchyshyna // Word and time. - 2013. - № 2. - P. 60-67.
2. Betsenko T. Epithets with semantics of colour in the language world of Ukrainian folk thoughts / Tetiana Betsenko // Berehynia. - 2011. - № 3. - P. 37-58.
3. Hanych D. I., Oliynyk I. S. Glossary of linguistic terms / D. I. Hanych, I. Oliynyk. - K.: High School, 1985. - 360 p.
4. Hutsalo Y. Anatoliy Moysiienko – poet of not encouragement to creativity / Yevhen Hutsalo // Literary Ukraine. - 1984, 17 May. - p. 5.
5. Diadchenko G. V. Epithet in the structure of human language portrait (based on poetic linguistic creativity end of XX – beginning of XXI century) / G. V. Diadchenko // Ukrainian language. - 2013. - № 4. - p. 103 - 113.
6. Zhulynsky M. Spirit that unites the world others / Mykola Zhulynsky // Moysiienko A. Favourites: poetry and translations. - K.: Phoenix, 2006. - P. 3 - 9.
7. Matsko L. Stylistics of the Ukrainian language: Textbook / L. I. Matsko, O. M. Sydorenko O. Matsko; L. I. Matsko. - K.: High School, 2003. - 463 p.
8. Moysiienko A. K. Favourites: Poems and Translations / Preface Acad. Zhulynsky M. G. - K.: Phoenix, 2006. - 528 p.
9. Moysiienko A. Chernihiv's gardens New sonnets and vers libre. - Uman Sophia, 2008. - 130 p.
10. Moysiienko A. Green blades: book of verse. - K.: Wonderworld, 2016. - 312 p.
11. Moysiienko A. Pryemliu / Anatoliy Moysiienko. - K.: Writer, 1986. - 112 p.
12. Moysiienko A. Word in the system of Shevchenko's text: Poetics decoding Monograph / A. Moysiienko. - K.: Publishing and printing center "Kyiv University", 2013. - 155 p.
13. Moysiienko A. Burnt stones: Poetry. - Vinnytsia: New book, 2003. - 96 p.
14. Onopriienko T. Epithet in the system of tropes of modern English language (Semantics. Structure. Pragmatics) / Tetiana Onopriienko: Author ... Cand. Phil. Sci.: Kharkiv, 2002. - 19 p. - [electronic resource] Access: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2002/02otmssp.zip>
15. Glossary. Epithets of Ukrainian language / S. P. Bybyk, S. Y. Yermolenko, L. Pustovit. - K.: Trust, 1998. - 431 p.

Epithet in the System of Poetic Text of Anatoliy Moysiienko

T. V. Rudiuk

Abstract. The article deals with the peculiarities of epithets in poetic text of Anatoliy Moysiienko. It was done semantic and functional analysis of researched structures. The author determined their expressive possibilities and showed own individual use of epithets in poetic language.

Keywords: epithet, epithet structure, signified word, poetic text.

Епітетне слово в системі поетического текста Анатолія Мойсієнка

T. V. Ruduk

Аннотация. В статье говорится об особенностях функционирования эпитетов в поэтическом тексте Анатолія Мойсієнка. Осуществлен семантико-функциональный анализ исследуемых структур, описаны индивидуально-авторские использования эпитетов в поэтическом языке.

Ключевые слова: эпитет, эпитетная структура, обозначаемое слово, поэтический текст.

Міфема, міфологема та фрейм міста в літературі української діаспори 20 – 50-х років ХХ ст.

О. В. Слоновьська

Слоновьська Ольга Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури ДВНЗ «Прикарпатський університет імені Василя Стефаника»
Corresponding author. E-mail: olga.slonovska@ukr.net

Paper received 02.06.17; Accepted for publication 10.06.17.

Анотація. Дослідження присвячене різновидам міста й аналізу його персонажів згідно законів міфа в прозових текстах літератури української діаспори. Питомо національне або священне місто (святий Київ, вічний Єрусалим) постають містами-дівами. Новітні урбаністичні центри набувають вигляду міст-блудниць або міст-трікстерів. Українські емігранти на сторінках діаспорної прози постають як учасники авторських і життєвих експериментів виживання у ХХ ст.

Ключові слова: міфема, міфологема, фрейм, місто-трікстер, опозиційна пара «Місто/Село».

Існують суттєво відмінні поняття міста, адже різний підхід цього об'єкта дослідження науковцями відповідної галузі дуже різняться: кожен дослідник обирає свій критерій підходу до міста (демографічний, соціальний, економічний, географічний, функціональний, міфологічний)? використовує відповідний науковий інструментарій, оскільки «в поняття місто вкладають історично конкретну соціально-просторову форму існування суспільства», «своєрідні форми співжиття людей» [8, с. 23], складний комплекс явищ і подій. Село завжди на своєрідному якорі, поліс – у транзиті.

Міфологічний аспект міста як мистецького феномена розглядали Н. Фрай, Дж. Фрезер, О. Шпенглер, К.-Г. Юнг, представники структуралістського підходу К. Леві-Стросс, Ю. Лотман, В. Топоров, літературознавець М. Бахтін і дослідник міфів Е. Мелетинський. Ключем до розшифрування семіологічного поняття міського тексту на європейських теренах виявилася монографія «Образ міста» К. Лінча (1982). У «Замітках з реконструкції текстів. Текст міста-діви й города-блудниці в міфологічному аспекті» відомого літературознавця В. Топорова (1983) були аргументовано виокремлені «одвічно протилежні один одному міські архетипи Вавилону та Єрусалима» [24, с. 176]. У дослідженні «Символіка Петербурга й проблеми семіотики міста» (1992) Ю. Лотман виокремив міста концентричного і ексцентричного типу, які проявляють себе по-різному навіть у семіотичному просторі художнього тексту. До літературознавчо-філософського аналізу образу міста в європейській культурі ХХ ст. зверталися такі дослідники, як М. Анциферов («Душа Петербурга»), Ф. Бродель («Що таке Франція?»), Д. Лихачов («Образ міста»), Х. Ортега-і-Гассет («Дегуманізація мистецтва», «Повстання мас»), В. Фоменко («Місто і література»). У сучасній урбаністичній літературі місто виступає в різних іпостасях. М. Бютор у розділі «Місто як текст» монографії «Роман як дослідження» висловлює думку, що урбаністичний центр на сторінках художнього твору може набрати вигляду максимально великого і різнопланового фрейма [7, с. 160]. Метою нашого наукового дослідження є необхідність розглянути й вмотивовано довести, що в українській діаспорній літературі 20–50-х років ХХ ст. місто найчастіше може виступати міфемою, міфологемою й лише у виняткових випадках фреймом, а міські жителі цих творів не стільки повноцінні образи-характери, скільки «коліщатка й гвинтики» письменницьких експериментів для увиразнення, як українська людина-біженець-емігрант виживала в урбанізованих Європі чи Америці.

Масове освоєння й цілісне сприйняття міста практично в усій європейській літературі відбулося аж у ХVІІІ – ХІХ ст. і мало об'єктивний характер. Прагнення освоїти постійне місце проживання в місто виявилось викликаним бажанням позбутися контролю від постійного нагляду сільської громади, її надто великої і не завжди позитивної поінформованості та коректності оцінки проступків і гріхів далеких і близьких родичів кожного селянина. Значно вужчу проблему – вирішення матеріальних проблем – за рахунок їх працевлаштування в місті аж ніяк не можна вважати навіть зівставною для порівняння з вище названою. Тож літературознавці, аналізуючи відповідні твори, справедливо приходили до думки про те, що, наприклад, «Лондон не був промисловим центром, як Манчестер або Бірмінгем з їх фабриками і верфами. Це було місто купців і банкірів. Що ж притягувало сюди бідноту? Робочих місць не було, життя дороге, отже, приплив у Лондон величезної кількості людей не можна пояснити збезземелюванням селян» [13, 174]. На межі ХVІІІ – ХІХ століть, коли урбаністичні центри здійснили перехід із стадії культури в стадію цивілізації (О. Шпенглер), «перетікання» сільського населення в місто знову активізувалося. Але місто прирікало людину на самотність, породжувало втраченість мало не всіх смислів життя. Персонажі відповідних літературних текстів драматично переживали урбаністичну дійсність у собі самих, а діаспорні українські митці, які інтерпретували образ українського емігранта в урбанізованій Європі, активно долучаючись до літературного європейського процесу, на кожному кроці відчуваючи ту ж саму непевність у завтрашньому дні, що й літературні персонажі їхніх творів. З цієї причини створити образ щасливої, оптимістично налаштованої української людини-емігранта не вдалося жодному з найталановитіших українських письменників. Навіть персонажі роману про типове американське містечко Уласа Самчука «На твердій землі» не стільки повноцінно реалізують себе на нових надійних («твердих») теренах, як займаються відтворенням частинки рідного краю на чужині, прекрасно усвідомлюючи, що йдеться про зовсім різні поняття. Подібним до квазі-ідей таких літературних текстів виявилось й реальне відтворення українськими емігрантами національного уряду в екзилі, але й це явище мало театральне вирішення проблеми Української держави й державності.

Людське життя обмежене рамками народження й смерті, а всі плани й мрії для свого здійснення вимагають насамперед часу. У мегаполісі час – безпошадний

руйнівник людини, цивілізації, всього, що трапляється на його шляху, бо за влучною метафорою С. Квіта, на урбаністичних теренах навіть найбільш тривкий час – історичний період – не спроможний створювати «густий символічно-метафоричний світ» [11, с. 5], який йому так феноменально вдається постійно втримувати в селі, оскільки там «побут переходить у філософію» [11, с. 5]. Тож коли в літературі й мистецтві Європа й Америка переживали «вибух географічного авантюризму» як один із найважливіших модусів «актуалізації ментальності „фаустівської“ людини» [22, 369], яка місто вважала для себе транзитним явищем, і міської свідомості, що диктувала «легку зміну декорацій», а за необхідності мало не кочовий спосіб життя «від одного міста – до іншого міста», українці, опинившись у статусі біженців із СРСР, до чужинського міста-блудниці пристосуватися не могли, а на місто-діву за кордоном не натрапляли. Тож письменникам української діаспори залишалося у написаних за кордоном художніх текстах вести мову про Україну підрядянську, яка митцями була достеменно знайомою ще до еміграційних часів, проте міська проза, знову ж таки, вимагала урбаністичного мислення, а воно виявилось селянським. З цієї причини український діаспорний роман як породження міської художньої моделі життя – не тільки далеко не завжди вдалий роман-експеримент, а здебільшого лише фрагменти міського способу життя й епізодичне міське авторське мислення. Місто у таких творах – нібито позалаштунковий персонаж, як, наприклад, Львів («Огненне коло» Івана Багряного) чи Москва («Ротонда душоубців» Годося Осьмачки). А якщо урбаністичний центр лише називається автором, але зовсім не розкривається його сутність, то закономірно, що в художньому тексті місто діє як міфема з мінімальною інформацією. Таке явище, як це не прикро визнавати, засвідчувало безпорадність літераторів української діаспори у змалюванні міста і його контингенту.

Тим часом у світовій літературі ще на початку XIX ст. існував образ міста-локусу-свободилодського-творчого-духу (Париж – у П.-Ж. Беранже, Катеринослав – у «Братах-розбійниках» О. Пушкіна, Дрезден – у Е.-Т. Гофмана та ін.), що формував відповідне сприйняття міста як міфологеми, тобто урбаністичний центр сприймався не як декорація, а як багатофункціональне реальне місто. В українській літературі кінця XIX – початку XX ст. міфологема міста найчастіше пов'язана із середовищем маргіналів, які розчарувалися, типових лузерів у чужих і гнітючо несприятливих умовах (І. Нечуй-Левицький «Бурлачка», П. Мирний «Повія»). Радянське ж місто присутністю ворожої народої влади також набирало вигляду монстра. Посутньою міфологемою такого урбаністичного центру виявлялася черга. У романі «Марія» У. Самчука – це довжелезна цілодобова вервиця родичів, які прийшли передати клучок із продуктами невинно заарештованим чи уже й ув'язненим рідним, до тюремного віконця. Стоїть у цій довжелезній черзі й головна героїня твору – Марія, гірко переймаючись долею наймолодшого сина і, на щастя для неї самої, навіть не припускаючи, що заарештували Лавріна за доносом брата Максима, також її рідного сина. У романі «Жовтий князь» Василя Барки страшною міфологемою виявляється черга за хлібом у 1933 році, адже голод винищує село й приносить хронічне недоїдання місту. Радянські міщани «сприймають село як чужий їм то-

пос, тому необхідним стає вишукування ворога» [12, с. 216]. Тож померлу селянку, яка прийшла в місто за порядком від голодної смерті, дрібний чиновник ате-стує безжалісно, наголошуючи, що такі, як вона, нібито не бажають працювати. Негативне змістоє наповнення міфологем черг, дефіциту найнеобхідніших товарів, необхідності безпощадної боротьби з уявними ворогами, уряд тоталітарної держави компенсує силою насадженою ідеєю щасливого завтрашнього дня: «Як це не парадоксально, черга була важливим чинником нової ідеології, оскільки психологічно орієнтувала суспільство на очікування кращих часів» [10, с. 385]. Показова відсутність назв міст, у яких відбуваються події, в романах І. Багряного «Сад Гетсиманський», В. Барки «Жовтий князь», У. Самчука «Марія», як зумисно «порожня» міфологема стає підказкою реципієнтам, а водночас діє як логічний наголос, акцентуючи на абсолютній неприв'язаності художніх подій до географії (до-сить того, що йдеться про територію України в складі СРСР). Водночас міфологема питомо рідного міста національно в урбаністичних за темою українських літературних текстах, причому навіть ліро-епічних, ще у XIX ст. виявлялася організовуючим гравітаційним ядром мікросвіту персонажа («Варнак» Т. Шевченка). У міфології ж як ідеальне втілення місто співвідноситься з центром сакрального національного простору, вважалось копією Небесного Міста, через що постійні епітети в художніх творах лише увиразнюють таке явище: наприклад, святий Київ, вічний Єрусалим.

Типове безжальне до селян радянське місто 20–50-х років XX ст. найчастіше набирає іпостасі трікстера, який не відповідає за свої вчинки, бо зовсім не сповідує правил інквізиції, а всього лише жорстоко бавиться людьми як живими іграшками. Те, що його жертви глибоко страждають або деградують, для усвідомлення міста-трікстера непосильне: іграшок надто багато, щоб пережити з причини випадково зламаных. К. Юнг уперше повів мову про трікстера, як погляд людського «Я» на себе у далекому доісторичному (первіснообщинному) минулому. Якщо застосувати цю схему не тільки до персоніфікованого урбаністичного поселення в цілому, а й до людини сільського походження в місті, то такий літературний персонаж також нагадує клоуна. Особистісна його поведінка – виразно маргінальна, знову ж таки – трікстерська за своєю суттю. Такі персонажі роблять усе невпопад, викликають регіт, зневагу й глум міського оточення, часто-густо потерпають від власних комплексів й, за К. Юнгом, володіють феноменальною «приреченістю на муки» [23, с. 37]. Проте навіть особисто не знайомі між собою жителі міста постають однодумцями в одному: поза межами полісу свого існування вже не уявляють [8]. У непосильних випробуваннях слабші особистості асимілюються, опускаються на суспільне дно. Натомість особистості сильні й незламні приречені на божевілля (Тодось Осьмачка «Ротонда душоубців», образ Івана Нерадька).

Властива асимільованій міській юрбі недооцінка віковичних національних традицій, боротьба з якими стає опозицією питомо рідній культурі, відторгнення знаті і свідомих, найобдарованіших людей (інтелігенції), які в зденационалізованому місті підмінюються сурогатним явищем бомонду, призводить і до руйнування традиційності в мистецтві та літературі. Суттєво переважаюча селянський світогляд цинічна й натуралістична дійсність провокує трагікомічну реалізацію статевих і со-

ціальних інстинктів. Якщо Село – духовна субстанція, то Місто – «інша дійсність», виразно матеріальний, користолюбний, скупий, дріб'язковий і ненажерливий світ. Образи мурів, площ, тротуарів, захарашених дворів – міфема й міфологеми міста, атрибути поліса, його огидні візитні карточки. Місто й людина, цивілізація і особистість, хаос, а водночас мало не тюремний нагляд сексотів радянської тоталітарної системи за всіма гамузом і кожним громадянином СРСР зокрема формують специфічну атмосферу міських стосунків. Пасивність, замкненість у собі, байдужість до проблем інших людей (з одного боку), злочинність, самогубства й каліцтва (з іншого) як типові наслідки впливу міста на людину трактуються українськими авторами як ознаки урбаністичного способу життя (М. Хвильовий «Сентиментальна історія», В. Підмогильний «Місто»). Мегаполіс – це хаос як остання крайня точка космосу (кінець). Якщо первинна точка хаосу (початок) внаслідок Божого втручання стає точкою відліку еволюції й постійного нарощування порядку, то кінцева, щохвилиною нібито афішуєчи прогрес, неухильно прямує до Страшного Суду як єдино можливого способу Вищих Сил зупинити низхідний вектор його руху [27]. У вертепі І. Багряного «Розгром» зруйноване бомбами союзників безіменне німецьке місто перетворюється в осередок розтління й повної деградації народу, який упродовж століть народжував геніальних мислителів і музикантів, поки не розіграв ролі Фауста й Мефістофеля в часи Гітлера й Сталіна. «Вертепні ляльки» роману – підтвердження того, що масова людина виявляється залученою до злочинів верховних вождів.

У ХХ столітті в літературних текстах місто набуває характеристик живого персонажа, стає своєрідною антропоморфною істотою, з якою мешканці вступають у тісний взаємозв'язок. Водночас урбаністичний центр – це живий мрець, з яким жартувати не випадає, а вірно йому служити дуже небезпечно. В. Фоменко доречно зауважує, що «не життя у місті, а співжиття з останнім на всіх рівнях фізичних та духовних потреб... стало для української літератури практично опанованою художньою нормою» [21, 115]. Таке місто-трікстер – завжди винуватець-ініціатор хаосу: в побуті, стосунках, планах. У розумінні індійських філософів хаос – це неможливість особистісної свідомості й відповідальності, за увяленнями мудреців Африки – мара, привид, ілюзія, нерухомість, заціпеніння, за українською міфологією, – болото, безодня [14, с. 25–28]. Ці ознаки у прямому чи переносному значенні притаманні містублудниці, в яку з колишніх міст-дів перетворюються великі урбаністичні центри на рідній корінному народові землі, яку незаконно привласнили чужинці-колонізатори. Тож таке місто може поставати тюрмою,

як Харків у романі Івана Багряного «Сад Гетсиманський», страшною візією катастрофи, як у романі Василя Барки «Рай». Зачинені храми остаточно втрачають свою святість, як втрачає межу здорового глузду й автор рукописної книги «Курс Іродознавства», ставши сексотом і провокатором у середовищі наукової інтелігенції. Місто-садист як породження держави-монстра провокує на вбивство вагітної дружини викладача інституту Вовкобліха. Воно ж плодить злочини на кожному кроці, не особливо дбаючи навіть про фальшиву міну пристойності: «Виникає відчуття, що людей повністю захопила якась величезна істота, задала їм життєвого тону, хоча через буденність життя це не одразу впадає в око» [24, с. 179]. Природні людські високі пориви, а водночас насущні ідеї часу, ціль життя як досягнення мрії при гнітючо-зниженій соціальній ролі закомплексованого й переляканого неофіта в урбаністичному центрі вступають у катастрофічні протиріччя. Рано чи пізно життєва драма такого персонажа або й героя закінчується повним фіаско, як це, приміром, сталося з героїнею першої частини роману І. Багряного «Буйний вітер» – «Маруся Богуславка» – свідомою українською акторкою-патріоткою, дочкою репресованого українського місцевого діяча Аталесею Дахно, яка в завершальному романі трилогії – «Огненне коло» – раптово постає перед читачами радянською танкісткою і гине під Бродами від рук Петра Стояна, який безмежно й щиро кохав цю дівчину, але опинився по той бік воєнних барикад у дивізії «СС Галичина». Середовище цинічного міста Москви й «обкатка» в байдужих до гостей-емігрантів європейських урбаністичних центрах радянської шпигунки Віри Ясної (колишньої подружки дитинства Якова Балаби – Полінки-байстрючка) як безжалюбно-безстрашною радянською розвідниці перетворює цю жінку в типову фронтову хвойду й навіть свідому вбивцю свого коханого. Те, що Улас Самчук пробує штучно відкоригувати патову ситуацію: дивовижне уціління Балаби, раптове перетворення радянської амазонки в матір спільної з Яковом дочки і усиновлення його Уліянчика – настільки фальшивить, що нівечить авторський задум, і загалом нищить роман «Чого не гоїть огонь».

Урбаністична проза 20 – 50-х років ХХ ст. літератури української діаспори як важлива складова єдиного літературного українського процесу внесла новий струм у змаловання як питомо українського міста (Львів, Харків, Київ), так і у створення нового образу українця в урбанізованій Європі. Навіть якщо вважати українську урбаністичну діаспорну прозу експериментальним явищем, то про суттєві прориви й здобутки нашого красного письменства це явище свідчить однозначно.

ЛІТЕРАТУРА

- Багряний І. Маруся Богуславка / Іван Багряний // Багряний І. Буйний вітер. – Мюнхен: Україна, 1957. – С. 7 – 423.
- Багряний І. Огненне коло / Іван Багряний. -К.: Ватра, 1992.-124 с.
- Багряний І. Розгром: повість-вертеп / Іван Багряний. – Ульм – Нью-Йорк: Прометей, 1948. – 125 с.
- Багряний І. Сад Гетсиманський / Іван Багряний. – К. : Дніпро, 1992. – 528 с.
- Барка В. Жовтий князь / Василь Барка // Самчук У. Марія, Барка В. Жовтий князь. – К. : Український центр духовної культури, 1997. – С. 133 – 383.
- Барка В. Рай / Василь Барка. – Джерсі-Сіті – Нью-Йорк: Свобода, 1953. – 309 с.
- Бютор М. Город как текст / М. Бютор // Роман как исследование. — М., 2000. — С. 157–164.
- Вебер М. Избранное. Образ общества.: Пер. с нем. / М. Вебер. – М.: Юрист, 1994. – 704 с.
- Верменич Я.В. Теоретико-методологічні проблеми історії урбаністики / Я. В. Верменич // Український історичний журнал. – 2004. – №3. – С. 21 – 38.
- Голобородько Я. Ю. Художньо-естетична цивілізація Миколи Куліша: [монографія] / Я. Ю. Голобородько. —Херсон : Херсон, держ. пед. ін-т, 1997. — 314 с.
- Квіт С. Шлях до Кодні / Сергій Квіт // Літературна Україна. – 1997. – 21 серпня. – С. 5.
- Кремінська І. М. Опозиція «Місто – село» в п'єсі Миколи Куліша «Вічний бунт» / Інна Кремінська // Вісн. Харк. нац.

- ун-ту ім. В. Каразіна. Сер. : Філол. / [редкол. : Безхутрий Ю. М. (відп. ред.) та ін.]—2010.—№ 910.—Вип. 60, Ч. II.—С. 214—218.
13. Марков Б.В. Храм и рынок. Человек в пространстве культуры.—СПб: Алетейя, 1999.—304 с.
  14. Мелетинский Э. М. Культурный герой / Элеazar Мелетинский // Мифы народов мира: Энциклопедия. —М.: Советская энциклопедия, 1998. — С. 25—28.
  15. Осъмачка Т. План до двору / Тодось Осъмачка // Осъмачка Т. Старший боярин. План до двору. — К.: Український письменник, 1998. — С. 100—239.
  16. Осъмачка Т. Ротонда душоубців / Тодось Осъмачка. — Торонто: [Б. в.], 1956. — 365 с.
  17. Поліщук О. Ментальна опозиція „Місто/Село” в українській прозі кінця ХХ ст. / Олена Поліщук // Вісник Львівського університету. — Сер.: Філол. — 2007. — Вип. 39, Ч. 2. — С. 237—243.
  18. Самчук У. Марія / Улас Самчук // Самчук У. Марія, Барка В. Жовтий князь. — К.: Український центр духовної культури, 1997. — С. 3—131.
  19. Самчук У. На твердій землі / Улас Самчук. — Торонто: [Б. в.], 1966. — 390 с.
  20. Самчук У. Чого не гоїть огонь / Улас Самчук. — К.: Український письменник, 1994. — 234 с.
  21. Фоменко В. Г. Тема міста в українському художньому мисленні / В. Г. Фоменко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. — 2011. — № 17 (228). — С. 110—118.
  22. Хренов Н.А. Урбанизационные аспекты перехода в истории культуры // Город в процессах исторических переходов. Теоретические аспекты и социокультурные характеристики. — М.: Наука, 2001. — С. 343—380.
  23. Чернявская Ю. В. Трикстер, или путешествие в хаос / Ю. В. Чернявская // Человек. — 2004. — № 4. — С. 37—52.
  24. Чумак О.В. Опозиція місто / село в романі Теодозії Зарівної “Полювання на птахів небесних” / О. Чумак // Актуальні проблеми слов'янської філології. — 2010. — Випуск ХХІІІ, Ч. 3. — С. 176—182.
  25. Шпенглер О. Закат Европы: Города и народы. Исторические псевдоморфозы / Освальд Шпенглер // Самосознание культуры и искусства XX века / отв. ред. и сост. Р. Гальцева. — М.: Университетская книга; СПб.: Культурная инициатива, 2000. — С. 25—58.
  26. Юнг К. Архетип і позасвідоме / Карл Густав Юнг; пер. з нім. — К.: Український письменник, 2014. — 400 с. — (Світло світогляд).
  27. Ярмоленко Н. М. Концепція чужого як непізаного в українському фольклорі // Вісник Черкаського університету.—Випуск 31.—Серія «Філологічні науки».—Черкаси, 2002. — С. 191—203.

REFERTNCES

1. Bahrianyi I. Marusia Bohuslavka. In: Bahrianyi I. Buinyi viter. Miunkhen, Ukraina, 1957, 7—423 p.
2. Bahrianyi I. Rozghrom: povist-vertep. Ulm, New York, Prometei, 1948.
3. Bahrianyi I. Rozghrom: povist-vertep / Ivan Bahrianyi. — Ulm, New York, Prometei, 1948. — 125 p.
4. Bahrianyi I. Sad Hetsymanskyi/ Ivan Bahrianyi. — K.: Dnipro, 1992. — 528 p.
5. Barka V. Rai/Vasyl Barka.—Jersey-City—New York: Svoboda, 1953.
6. Barka V. Paradise / Vasyl Barka. — Jersey-City — New York: Svoboda, 1953. — 309 p.
7. Biutor M. City as text / M. Biutor // Novel as research. — M., 2000. — P. 157—164.
8. Veber M. Selected. Image of society: Translation from German / M. Veber. — M.: Lawyer, 1994. — 704 p.
9. Vermenych Ya. V. Theoretical and methodological problems of urbanity history / Ya. V. Vermenych // Ukrainian Historical Journal. — 2004. — №3. — P. 21—38.
10. Holoborod'ko Ya. Yu. Fiction and aesthetic civilization of Mykola Kulish: [monograph] / Ya. Yu. Holoborod'ko. — Kherson: Kherson. state. ped. inst, 1997. — 314 p.
11. Kvit S. Way to Kodni / Serhii Kvit // Literaturna Ukraine. — 1997. — 21 August. — P. 5.
12. Kreminska I.M. Opposition “City-Village” in the Mykola Kulish’s play “Eternal Mutiny” / Inna Kremins'ka // Visn. Kharkiv national university named after V. Karasin. Ser: Philology. / [redcol.: Bezkhutryi Yu.M. (vidp. red.) and others.] — 2010. — № 910. — Issue. 60, P. II. — P. 214—218.
13. Markov B.V. Church and market. Human being in the space of culture.—CPb: AleteyaA, 1999.—304 p.
14. Meletynskiy E. M. Cultural hero / Eleazar Meletynskiy // Myths of world nations: Encyclopedia. —M.: Soviet, encyclopedia, 1998. — P. 25—28.
15. Osmachka T. Plan for the yard / Todos' Os'machka // Seniour boyarny for the yard.—K.: Ukrainian writer, 1998.—P. 100—239.
16. Osmachka T. Rotonda dushohubtsiv / Todos' Os'machka. — Toronto, 1956. — 365 p.
17. Polischuk O. Mental Opposition „City/Village” in Ukrainian prose at the end of XX c. / Olena Polischuk // Visnyk of Lviv University. — Ser.: Philol. — 2007. — Issue 39, P. 2. — P. 237—243.
18. Samchuk U. Maria / Ulas Samchuk // Samchuk U. Maria. Barka V. Yellow kniaz'. — K.: Ukrainian center of spiritual culture, 1997. — P. 3—131.
19. Samchuk U. On the solid ground / Ulas Samchuk. — Toronto: [B.v.], 1966. — 390 p.
20. Samchuk U. Why does the fire not cure / Ulas Samchuk. — K.: Ukrainian writer, 1994. — 234 p.
21. Fomenko V.H. Theme of city in Ukrainian artistic thinking / V. H. Fomenko // Visnyk LNU named after Taras Shevchenko. — 2011. — № 17 (228). — P. 110—118.
22. Khrenov N.A. Urban transition aspects in the history of culture // City in the processes of historical transitions. Theoretical aspects and social, cultural features. — M.: Science, 2001. — P. 343—380.
23. Cherniavskaya Yu.V. Trickster, or the travel into chaos / Yu. V. Cherniavskaya // Chelovek. — 2004. — № 4. — P. 37—52.
24. Chumak O.V. Opposition city/village in the novel “hunting on heavenly birds” by Teodozia Zarivna/O. V. Chumak//Actual problems of Slavic philology. — 2010. — Issue XXIII, P. 3.—P.176—182.
25. Shpengler O. Decline of Europe: Cities and nationa. Historical pseudomorphosis / Osvald Shpengler // Self-comprehension of culture and art of XX c. / vid. red. and sost. R. Gal'tseva. — M.: University book; SPb.: Cultural initiative, 2000. — P. 25—58.
26. Jung K. Archetype and underconscious / Carl Gustav Jung; translation from German. — K.: Ukrainian writer, 2014. — 400 p. — (Light of outlooks).
27. Yarmolenko N. M. Conception of extraneous as the unknown in Ukrainian Folklore // Visnyk of Cherkasy University. — Issue 31. — The series “Philology”. — Cherkasy, 2002. — P. 191—203.

Mythema, mythologema and the frame of a city in the literature of Ukrainian Diaspora during 20th-50th years

O. V. Slon'ovska

Abstract. The research is dedicated to the varieties of a city and its characters according to the myth's laws in the prose texts in the literature of Ukrainian Diaspora. Real national cities such as saint Kyiv, eternal Jerusalem are considered as cities-virgoes. Modern urban centers is going to look like cities-harlots or cities-tricksters. Ukrainian immigrants appear as participants of author's and life survival experiments in the twentieth century on diaspora prose pages.

Keywords: *mythema, mythologema, frame, city-trickster, opposition combination “City/Village”.*

Мифема, мифологема и фрейм города в литературе украинской диаспоры 20 – 50-х годов ХХ ст.

O. B. Слоневская

Аннотация. Исследование посвящено разновидностям города и анализу соответственно законам мифа его героев в прозе литературы украинской диаспоры. Извечно национальный город (святой Киев, вечный Ерусалим) являются городами-девами. Новейшие урбанистические центры набирают подобия городов-блудниц или городов-трикстеров. Украинские эмигранты на страницах диаспорной прозы являются участниками авторских и жизненных экспериментов выживания в ХХ в.

Ключевые слова: *мифема, мифологема, фрейм, город-трикстер, оппозиционная пара «Город/Село».*

«Наївна телиця» – це «наївна вівця»? (про проблеми перекладу зоонімічної інвективи)

М. Р. Ткачівська

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Corresponding author. E-mail: mariatkachivska@gmail.com

Paper received 10.06.17; Accepted for publication 15.06.17.

Анотація. У статті розглядаються зооніми на позначення негативної характеристики людини. На прикладах німецькомовних перекладів творів українських письменників здійснюється аналіз відтворення зоонімічної інвективи, окреслюються способи та прийоми її перекладу.

Ключові слова: зоонім, інвектива, негативна характеристика, переклад, способи перекладу.

Вступ. Позначення позитивних та негативних характеристик людини за допомогою зоонімів мають місце у багатьох лінгвокультурах. Позитивні характеристики тварини слугують для позначення приємної, милої, коханої людини, часто – дитини (наприклад, укр.: *пташка, котик, голубчик, ластівочка, зайчик, курчатко*, нім.: *Mäuschen, Täubchen, Häschen*, англ.: *kitty, bunny (honey bunny, snuggle bunny, cuddle bunny), bug (sugar bug, love bug)* та ін.). Для негативного позначення людини обирають тварин, поведінка та вигляд яких не подобаються іншим [див. 11] (укр.: *жирна свиня, дурний пес, сучий син*, нім.: *dumme Kuh, krummer Hund*, англ.: *son of a bitch*). Мова йде передусім про зооніми як засіб вербальної агресії. П.Трост вважає, якщо назви тварин переносяться на людей, то це відбувається через абстрактні моменти; емоційне забарвлення слова часто залежить від того, чи певна тварина видається приємною чи неприємною [15].

Короткий огляд публікацій. Мета і завдання статті. Вивченню зоонімів присвячували свої наукові розвідки такі лінгвісти, як Г. Гофман, П.Трост, Г.Кон, Д.Шмаукс, Г.Б. Шюманн, А. Мачос, Сі Гіаванг та ін. До фундаментальних праць, присвячених зоонімічній інвективі належать: «Zickenkrieg und Hengstparade. Tiernamen als geschlechtsbezogene Schimpfwörter in den Boulevardmedien und im Internet» (Д.Шмаукс), «Beschimpfung» (Г.Б. Шюманн), «Chinesische Sprichwörter und Redewendungen» (Сі Гіаванг), «Schimpfwörter als Kosenamen. Indogermanische Forschungen» (П.Трост) та ін. Проте це питання досі потребує уваги науковців, особливо переклад інвективи з однієї мови на іншу. Метою нашої розвідки є дослідження зоонімічної інвективи у перекладі на німецьку мову. До основних завдань належать: аналіз досліджень зоонімів у лінгвістиці, порівняльний аналіз зоонімічної інвективи в різних лінгвокультурах та дослідження способів та прийомів її перекладу. Дослідження здійснюється на основі німецькомовних перекладів творів українських письменників.

Результати та їх обговорення. Ідентифікація людини з твариною через перенесення позначення може бути метафорою, яка виникла на підставі подібності через *tertium comparationes* (третє в порівнянні, тобто, спільна основа) [12, с. 265]. Така подібність може бути представлена як окремою лексемою (нім.: *Schwein, Schlange, Bock, Ratte, Hündin, Sau*), так і бути складовою компаративного іменника (нім.: *Dreckschwein, Salonlöwe, Lackaffe, Hausdrache, Blödkröte*) та інших словосполучень (*häßliches Entlein, graue Maus,*

dreckiges Schwein, miese Ratte, geiler Specht, dumme Kuh, blöde, dumme Gans), серед яких трапляються й іншомовні вкраплення (*miss Piggy*). Існують поодинокі лексеми із двома зоонімічними складовими (нім.: *Schweinehund*).

Інвективні зооніми як емоційно-оцінні негативно забарвлені лексичні одиниці є одним із інструментів розгортання конфліктної ситуації і слугують засобом нанесення моральної шкоди співрозмовникові, спрямовані на приниження його розумової, духовної, фізичної спроможності, характеру, звичок тощо. У певних комунікативних ситуаціях вони можуть спрямовуватися на окремі предмети та явища, або ж, не вказуючи на щось конкретне, давати загальну занижену характеристику опонентові. Семантичні групи зоонімів уже розглядалися нами в інших дослідженнях [див. 5]. Г. Кон зазначає, що серед кличок (прізвиськ) із зоонімічною складовою є такі, що позначають не лише одну особу, а й ранги, професії, партії, місцевості, ландшафти, племена [7, с. 10-11]. Зоонімічні пейоративи зустрічаються також і серед етнофолізмів. Разом з тим, зоонімами можна послуговатися для вираження захоплення: «*Du Saukerl!*»

Зоонім як конфліктопровокуюча лексема може бути гендерно маркованим, а також вживатися без натяку на статть. Наприклад, позначення чоловіків: укр.: *козел, бик*; нім.: *Bulle, krummer Hund, Streithammel, Eierbär, Hurenbock*, позначення жінок: укр.: *коза, корова*, нім.: *blöde Ziege, dumme Kuh, dumme Gans, Modezicke*. Частина зоонімів може вживатися як для чоловіків, так і для жінок: укр.: *мавпа, свиня*, нім.: *Affe, Schwein*. Дослідник Д. Шмаукс звертає увагу на такі зоонімічні метафори: 1) назви тварин з неприйнятними для людини характеристиками (з композитним елементом «-ficker»): «*Esselficker*», «*Kamelficker*»; 2) назви тварин як статево нейтральні лайливі слова: «*Blutegel*», «*Wanze*», «*Wildsau*», «*Angsthase*»; 3) помилкове приписування характеристик: *Löwe* – «*König der Tiere*», «*Alphawolf*», «*Kuckucksei*» та ін. [11]. Аналізуючи певну подібність дій людини та тварини, Д.Шмаукс порівнює людські стосунки із поведінкою тварин у ритуалізованих боях, де самці завойовують самицю, використовуючи при цьому стискання зубів, кусання, видавання різних звуків тощо. Дослідник зауважує, що людина, окрім схожих ознак готовності до боротьби, вживає ще й лайку. Разом зі словами «*Trottel*» та «*Schlampe*» співіснують позначення тварин від «*Affe*» до «*Zicke*» [11].

Далеко не завжди позначення тварин з різних куль-

тур переймають на себе інвективні функції і слугують для перенесення певних негативних зоонімічних характеристик на людину. Тобто, кожна лінгвокультура має свій, здебільшого історично закріплений «шаблон уяви» про певну тварину, свій асоціативний ряд позитивних та негативних ознак, які можуть/не можуть переноситися на людські стосунки. Це означає, вона послуговується своїм вокабуляром зоонімічної інвективи, який не завжди накладається на подібний вокабуляр іншої лінгвокультури. Зооніми як інвектива були відомі ще із давніх часів, проте їхнє вживання було різне. Як зазначає Г.Гофманн, вживання назв тварин у ролі лайки в старовину не було таке поширене, як у наші часи. Разом з тим, подібні лайливі слова теж не були рідкістю. Мовці вживали їх для перенесення негативної характеристики тварини на людину [8]. Г.Кон зауважує, що в німецькій лінгвокультурі зоонімічні прізвиська та лайка були найбільш презентними в попередніх століттях у студентській та солдатській мовах, в інших – менше, і майже не зустрічалися в ротвельш [7, с.10-11]. Аналізуючи лайку греків та римлян, Г.Гофманн зазначає, що зоонімом *кінь* – нім. *das Pferd (equus, admissarius caballus)* греки та римляни називали похитливих жінку та чоловіка. Лексема *кіт* (лат. *feles*, нім. *die Katze*) зустрічалася рідше, оскільки кіт на той час у них ще не був домашньою твариною. Зоонім *скотина, бик* – нім. *das Rindvieh, der Ochse (bos, taurus, vacca)*, що позначав вола, у значенні лайки в грецькій мові вживався дуже рідко, а в латинській – ніколи. Натомість такі зооніми, як *осел* – нім. *der Esel, der Maulesel (asinus, asellus)* позначали дурня; невмілу, безпомічну людину; вперту повільну істоту; бундючність; потворність [8]. За Г.Коном, для англійців, французів, іспанців, португальців, італійців, німців інвектива *осел* має багато спільних рис. Він вважає, що *пес* та *осел* у жодній іншій мові так не принижені, як у німецькій [7, с.10] Зоонімом *свиня*, який уже в давнину позначав брудну тварину, римляни називали немудру людину. Хоча слово *верблюд* – нім. *das Kamel* у греків, ізраїльтян та єгиптян також характеризувало щось брудне, гидке, воно вживалося для позначення неповороткої людини (нім.: *das tanzende Kamel*). Зоонім *мавна* – нім. *der Affe* для греків та римлян був прототипом потворності, підступності. Крім названих у їхніх мовах також зустрічалися позначення лисиці, вовка, зайця, миші, птахів, риб тощо У той час до поширених зоонімів належав *собака* (лат. *canis*, нім. *der Hund*), який з давніх-давен був одним із найперших супутників людини. За Г. Гофманном цей зоонім позначав безсоромність, нахабство; зацікавленість, допитливість; неробство; сварливих, задиристих людей, особливо жінок [8]. Як вважає Г.Кон, інвектива *пес* та *сучий син* є в лексиконі англійців, французів, італійців (у Венеції на початку XIX століття одне із найуживаніших лайливих слів), іспанців, португальців, румунів, слов'янських народів, литовців, угорців, греків, шведів та данців [7, с.10-11]. В українській лінгвокультурі зоонім *пес* окрім позначення вірності, відданості, прив'язаності (вірний, як пес), має ще низку негативних характеристик, які переносяться на людину: низькі розумові здібності, хтивість, блудство, неохайність, невдячність та ін. (укр.: сука, сучий син). У китайсь-

кій лінгвокультурі *пес* є особливо антипатичний, що засвідчують наступні вирази у перекладі українською мовою: «*собача легеня та вовче серце*» (нім.: «*Hundelunge und Wolfsherz*») позначає невдячну людину зі злим серцем та отруйним характером, «*пес опирається на владу людини*» (нім.: «*der Hund stützt sich auf die Macht des Menschen*») – хтось зловживає своїм становищем, щоб принизити інших; «*собака завжди їсти-ме лайно*» (нім.: «*Der Hund wird immer Scheiße fressen*») – людина ніколи не зміниться [13]. У китайській мові спостерігаються й інші зоонімічні особливості. Наприклад, *свиня* не надто часто вживається у китайських словосполученнях; а якщо й уживається, то зазвичай із негативною конотацією: «*свинські супутники та псячі друзі*» (нім.: «*Schweinegefährte und Hundegenosse*») – зажерливі, ліниві неправдиві друзі, які збилися зі шляху [13, с.58-88]. Якщо в китайській мові *гуска* уособлює позитив і позначає білизну (порівн. зі снігом), то в німецькій мові у сполученні з прикметником *dumm* вона має негативну конотацію. Словосполучення *dumme Gans* давно перебуває в німецькомовному обігу (порівняймо з українською: *дурна гуска*). Позначення використовується як висміювання та агресивна сатира й іронія. В літературі часто вживається порівняння дівчини з гускою. Зустрічається в казках братів Грім [6, с.113].

Особливості зоонімічної інвективи та їх подібність/розбіжність у різних лінгвокультурах є важливим елементом фонових знань перекладача. Це означає, що він не завжди може опиратися на зоонімічні відповідники у цільовій мові, а на семантичні формули, закладені в зоонімі. Транслаторні дослідження зоонімічної інвективи дають можливість виокремити наступні прийоми її перекладу: 1) зоонім мови оригіналу → зоонімічний еквівалент мови перекладу: *старий осел* – *alter Esel* m -s, - «...але цього разу вистачило, щоб він, старий осел, надумав...» (Ю.Андрухович «Дванадцять обручів») – ...*aber es reicht ihm, alter Esel, der er war, um sich in den Kopf zu setzen...*; *свиня* – *das Schwein* (укр.: «...я тепер ніякий не європеєць, а п'яна свиня!») – нім.: «...bin kein Europäer mehr, sondern einfach nur ein besoffenes Schwein!» (Ю.Андрухович, «Дванадцять обручів»); 2) зоонім мови оригіналу → інший зоонім мови перекладу: *коза* – *das Schneckchen* (укр.: «Цікава коза, – думає Артур Пена про дівчину з пивом») – нім.: «*Interessantes Schneckchen, Artur Pepa sann über das Mädchen mit dem Bier nach*» (Ю.Андрухович, «Дванадцять обручів»); *свиня* – *blöde Ziege* f =, -n (укр.: «Я обізвала бабенцію свинею і на кілька тижнів залягла в нору депресії») – нім.: «*Ich nannte die Schachtel eine blöde Ziege und verkroch mich für ein paar Wochen in einer Depressionshöhle*» (Т.Малярчук «Говорити»); 3) незонімічна інвектива → зоонімічна інвектива. Наприклад: *дурена* – *Ziege* f =, -n (укр.: «...і він марно вбив майже годину, випивши з тою дурепою з півлітра кави...») – нім.: «...so trank er fast eine Stunde lang mit dieser Ziege Kaffee...» (О. Забужко «Музей покинутих секретів»).

Пейоративна оцінка та порівняння невірної жінки з сукою належить до стереотипів, пов'язаних із накладанням на неї клейма невірності, блудства, осуду, що сформувалися й зафіксувалися у багатьох культурах.

Отже, позначення «сука», «сучий син» ототожнюються із блудством, нечистоплотністю та вважаються не лише образою окремої людини, але й нерідко образою роду. Згідно зі Словником сучасної української мови (СУМ), пейоратив *сучий син* слугує для вираження як негативної характеристики людини, так і різного роду емоцій: 1) уживається як лайка; 2) уживається для вираження доброзичливості, позитивного ставлення до когось; 3) уживається для вираження здивування, захоплення [3]. При відтворенні пейоративу *сучий син* спостерігаються наступні способи перекладу: відтворення за допомогою зоонімічного еквівалента, інших зоонімів, пейоративів із скатологічним елементом, сексуальних обценізмів, загальних пейоративів на позначення негативної характеристики людини тощо. Наприклад: *Сучий син* 1) *Hundesöhnchen* n -s, = (укр.: «... я належав до найщасливіших сучих синів цього світу») (Ю. Андрухович «Таємниця») – нім.: «... gehörte ich zu den glücklichsten Hundesöhnen dieser Welt»); 2) *Hornochse* m -n, -n (укр.: «Насправді мало кого обходило, що цей сучий син там собі пописує...») (Ю. Андрухович «Дванадцять обручів») – нім.: «In Wirklichkeit berührte es kaum jemanden, was dieser Hornochse da vor sich hin schrieb...»); 3) *Heuler* m -s, - (укр.: «...той сучий син у телевізорі мав рацію!») (Ю. Андрухович «Диявол ховається в сирі») – нім.: «...dieser Heuler im Fernsehen hatte doch Recht!»); 4) *Arschloch* n -(e)s, -löcher (укр.: «Без музики ти дешевий сучий син, егоїстична потвора, обмежене самозакохане бидло») (Ю. Андрухович «Московіада») – нім.: «Ohne Musik bist du ein billiges Arschloch, ein egoistisches Monster, ein beschränktes, selbstverliebtes Vieh»); 5) *verf*ckt* (укр.: «...аж поки той сучий син Екберт не скручує її голову») (Ю. Андрухович «Таємниця») – нім.: «...bis der verf*ckte Eckbert ihm den Hals umdreht»).

Для відтворення лексеми *сука*, окрім зоонімів, вживаються скатологічні та сексуальні інвективи, жаргонізми, загальні пейоративи. Наприклад: *сука* 1) *ж.*, *просторозм.*, *лайл.* Жінка легкої поведінки; повія [4] 2) *-и, ж.*, *лайл.* Підла, стервозна жінка [2]. Той, хто пише на когось заяву в міліцію [1]; *СУКА*, *-и, ж.* перен., вульг. уживається як лайливе слово, перев. щодо жінки [3] – 1) *Hündin* f =, -nen (укр.: «Панок, зувидівши, що його інвестиції в стару суку себе не виправдали, наказав її колесувати») (Л. Дереш «Поклоніння Ящірці») – нім.: «Als der Herr sah, daß sich seine Investition in die alte Hündin nicht gelohnt hatte, befahl er, sie zu rädern» (с. 63); 2) *Hund* m -(e)s, -e (укр.: «Служите, суки, чесно, а не то всіх посажу ілі сам застрелю!») (Ю. Андрухович «Таємниця») – нім.: «Dient, ehrlich, ihr Hunde, sonst buchte ich euch alle ein oder schieße euch eigenhändig nieder!»); *verdammter Hund* m -(e)s, -e (укр.: «яка розкіш ці американські крамниці, чого тут тільки нема, ах суки, глянть, глянть!») (ОЗПДУС – О.Забужко «Польові дослідження українського сексу») – нім.: «Was für eine Pracht, diese amerikanischen Läden, nichts, das es nicht gibt, ach, diese verdammten Hunde, schau nur!»); 3) *Schwein* n -(e)s, -e (укр.: «Причому курили, суки, коноплю, навіть не ховаючись») (С.Жадан «Ворошиловоград») – нім.: «Rauchten, die Schweine, ganz offen Marihuana»; *Dreckschwein* n -(e)s, -e (укр.: «Ну стояти, суки!»

(Т.Маларчук «Біографія випадкового чуда») – нім.: «Halt, ihr Dreckschweine!»); 4) *Ratte* f =, -n (укр.: «...а вона, сука, терзає його незагартовану ніжність душу...») (С.Жадан «Анархія») – нім.: «...während sie, die Ratte, seine zarte, unverdorbenene Seele quälte...»); 5) *Hure* f =, -n (укр.: «...але старий навіть і чути не хотів про замирення, у розмові називав її лише курвою, сукою і так далі») (Ю.Андрухович «Перверзія») – нім.: «...aber der Alte wollte nichts von Versöhnung hören und nannte sie nicht anders als Schlampe, Hure und so weiter»); 6) *Tussi* f =, - (укр.: «Тепер знову до тих трьох, із яких одна мусить бути дівчиною, дівочкою, сукою, напівдитиною-напівжінкою») (Ю.Андрухович «Диявол ховається в сирі») – нім.: «Jetzt wieder zurück zu den dreien, unter ihnen mit Sicherheit eine Frau, ein Mädels, eine Djewotschka, eine Tussi, halb Kind, halb Frau»); 7) *Flittchen* n -s, - (укр.: «...ми тобі сука покажемо будинок зразкового побуту...») (С.Жадан «Депеш мод») – ...wir werden dir, Flittchen, noch zeigen, daß dies ein ehrenwertes Haus ist...; 8) *Schlampe* f =, -n (укр.: «сука була рідкісна (С.Жадан «Гімн...») – нім.: «eine richtige Schlampe war sie»); 9) *dumme Fot*e* f =, -n (укр.: «Якась сука настукала її про Аліску») (Л. Дереш «Культ») – нім.: «Jrgendeine dumme Fot*e hat wegen Aliska gepetzt» (с. 159); 10) *Hurensohn* m -(e)s, -söhne (укр.: «Ну шо, сука?» (Л. Дереш «Поклоніння Ящірці») – нім.: «Was ist, Hurensohn?»); 11) *Wichser* m -s, = (укр.: «Сука ти, каже він і так само різко б'є Какао кулаком у живіт») (С.Жадан «Депеш мод») – нім.: «Du Wichser, sagt er und schlägt Kakao ebenso blitzschnell die Faust in den Bauch»); 12) *Arsch* m -es, *Ärsche* (укр.: «Коча, сука ти...») (С.Жадан «Ворошиловоград») – нім.: «Kotscha, du Arsch...»); 13) *Arschloch* n -(e)s, ..löcher (укр.: «Сука ти наслідня!») (Ю.Андрухович «Московіада») – нім.: «Du verdammtes Arschloch!»); 14) *Arschgesicht* n -(e)s, -er (укр.: «Суки?.. – спитав він просто (Л. Дереш «Культ») – *Arschgesichter?* – fragte er nur; 15) *verdammt* (укр.: «Сука вузькоглаза!») (Ю.Андрухович «Московіада») – нім.: «Verdammtes Schlitzauge!»); 16) *Miststück* n -(e)s, -e (укр.: «Факультативно її ще вдавалося бути лярвою, стервою, курвою і просто сукою») (Л. Дереш «Культ») – нім.: «Sie konnte auch eine Schlampe, eine Zicke oder einfach ein Miststück sein»); 17) *Pisser* m -s, - (укр.: «...в ході зйомок кіна про мої вісімдесяті жодна сука не постраждала») (С.Жадан «Анархія») – нім.: «...während der Aufnahmen zu meinem Film über die Achtziger ist keinem Pisser was passiert»); 18) *Verräter* m -s, - (укр.: «... суки! суки! вони думають про тебе!») (С.Жадан «Анархія») – нім.: «Verräter! Verräter! sie denken an dich!»). Наведений приклад унаочнює, що серед трансляторних стратегій зоонімічної інвективи не завжди вирашним прийомом є зоонім → зоонім. Для відтворення лексеми *сука*, окрім зоонімів, вживаються скатологічні та сексуальні інвективи, жаргонізми, загальні пейоративи. Оскільки лексема *сука* у значенні «жінка легкої поведінки» також є синонімом до слова *курва*, у цьому значенні воно перекладається за допомогою німецьких відповідників (*Hure*, *Flittchen*, *Flittchen* та ін.), а також обценізмів (*Fot*e*). Для позначення підлої людини, плюгавця вживаються як скатологізми, так і сексуальна інвектива (*Miststück*, *Arschgesicht*, *Arschloch*, *Arsch*, *Wichser* та ін.).

Демінутив від *сука* – *сучка* має менше тлумачних формул і кодифікується як «жінка легкої поведінки»: *сучка*, -и, ж., просторозм., лайл. *Жінка легкої поведінки; повія // Уживається як лайливе слово щодо жінки* [4]. При перекладі вживаються зооніми, відповідники до слова «повія» та інші лайливі слова. Наприклад: 1) *Hurenkind* n -(e)s, -er (укр.: «Хоч ми й кричали: «Схаменіся, сучко!»» (Ю. Андрухович «Перверзія») – нім.: «Wir riefen nur: «Nimm dich in acht, du Hurenkind!»»; 2) *Drecksfot*e* f =, -n (укр.: «жак-кая стерва, сексі-сучка, ходяча реклама контактних лінз...» (О. Забужко «Музей покинутих секретів») – нім.: «...Drecksfot*e, Sexbombe, außerdem eine wandelnde Reklame für Kontaktlinsen»; 3) *blöde Sau* f =, *Säue* (укр.: «Та вдар ти ту сучку по пуску» (Л. Дереш «Культ») – нім.: «Hau doch der blöden Sau eins in die Fresse»; 4) *Zicke* f =, -n (укр.: «Коли ти кобили з гуртожитку прогнали її, сучки» (Л. Дереш «Культ») – нім.: «Als dieses Geschmeiß sie aus dem Wohnheim vertrieben hatte, die Zicken»; 5) *Schlampere* f =, -n (укр.: «...буцімто вони її подруги, бо насправді це такі сучки...» (Ю. Андрухович «Дванадцять обручів») – нім.: «...als wären sie Freundinnen, die aber in der Wirklichkeit Schlampen seien...».

Жаргонізми та аргоїзми у творах сучасних письменників інкрустують емоційний стан мовців, загострюють розгортання конфліктної ситуації між опонентами, вводять у словесну гру небезпечні мовні інструменти з метою нанесення співрозмовнику моральної шкоди. Лексика кримінального світу, представлена зоонімами, має подібні трансляторні стратегії, як і раніше розглянута пейоративна лексика: зоонімічна інвектива → зоонімічна інвектива (еквівалент/інший зоонім); неззоонімічна інвектива → зоонімічна інвектива (жаргонізм, скатологізм, сексуально спрямована інвектива та ін.) [див. 14]. Незважаючи на те, що при відтворенні жаргонних зоонімів мають місце всі перелічені способи перекладу, часто перевага надається останньому. Наприклад: *козел*, -зла, ч. 1. мол., крим.; презирл. Зрадник, донощик. 2. крим.; зневажл. Гомосексуаліст пасивний. 3. крим. Найобразливіша лайка, адресована особі чоловічої статі у злочинному середовищі [4] – 1) *Esel* m -s, = (укр.: «– Козел ти, кажу. – Сам козел, – відповідає Вася...» (С. Жадан «Депеш мод») – нім.: «Du Esel, – sage ich. – Selbst Esel, antwortet Wasja»; 2) *Arsch* m -es, *Ärsche* (укр.: «Але сон не мій, а того козла, того придурка, того кретина на дверях, охоронця, Корія, чи як там його» (Л. Дереш «Культ») – нім.: «Es ist gar nicht mein Traum, sondern von diesem Arsch, diesem Deppen, diesem Kretin am Eingang, dem Pfortner; Korij oder wie er heißt»; (укр.: «Ти, козел, ти навіть Банзя добре не міг зробити!» (Л. Дереш «Культ») – нім.: «Du Arsch, nicht mal Banzei konntest du richtig nachmachen!»; *казліна*, див. *казьол* – *Zicke* f =, -n (укр.: «Ну учі казліна, я тя везде дастану» (О. Забужко «Польові дослідження українського сексу») – нім.: «Lass dir gäsagt sein, die Zicke, ich wärd dich färtig mach`n». У сучасній українській літературі

позначення *козел* нерідко вживається у його російській транскрипції і в перекладах представлений широкою палітрою лайливих слів (зоонімічних відповідників, скатологізмів та пейоративів із скатологічним елементом, сексуально інвективною та ін.). Наприклад: *Казьол*, рос., від *козел*. – 1) *Bock* m -(e)s, *Böcke* (укр.: «Їм здавалося, що цей вічно вмазаний казьол заслони́в їх від іностраниця...» (Ю. Андрухович «Дванадцять обручів») – *Ihrer Meinung nach versperrte dieser ewig besoffene Bock dem Ausländer die Sicht...*; 2) *Arsch* m -es, *Ärsche* (укр.: «Якби ти казли у своїх машинах на нас не сигналізували, ми б не ускачили в нього назад» (Ю. Андрухович «Таємниця») – нім.: «Wenn diese Ärsche in ihren Autos uns nicht zugehupt hätten, wären wir nie mehr zurückgekommen»; 3) *Arschloch*, -s, -löcher (укр.: «Чуєш, казьол?» (Л. Дереш «Поклоніння Ящірці») – нім.: «He, Arschloch»; 4) *Arschgesicht*, -es, -er (укр.: «Та й пєс не в міру розхвилювався через казла львівського» (Ю. Андрухович «Дванадцять обручів») – нім.: «Und auch der Hund regte sich unmässig auf über dieses Arschgesicht aus Lemberg»; 5) *Penner* m («З усіма цими казлами» (Ю. Андрухович «Таємниця») – нім.: «...mit solchen Pennern...»; 6) *Affe* m -n, -n (укр.: «Вобше, ти, Хінні, казьол і підарас» (Л. Дереш «Поклоніння Ящірці») – нім.: «Und überhaupt bist du ein Affe und Arschficker, Hippie» (с. 40); 7) *Fack Yu* (укр.: «Мурманск-95, САЇД КАЗЄЛ І ПОЦ, Анжела + Помідор = LOVE» (Ю. Андрухович «Дванадцять обручів») – нім.: «Murmansk-95, FACK YU, SAID, Angela + Spiderman = LOVE». Як бачимо, при перекладі зоонімічного жаргонізму передусім йдеться про відтворення рівня емоційно наповнення висловлювання та його впливу на діалогічного партнера, і менше про підбір зоонімічного еквівалента.

Висновки. Отже, емоційне наповнення зоонімічної інвективи у різних лінгвокультурах не завжди є однаковим. Неможливо однозначно стверджувати перевагу саме того чи іншого зооніма, жаргонізму, обсценізму чи загального пейоратива, вжитого для відтворення зоонімічної інвективи. Вплітаючи їх у тканину цільового тексту, перекладач зважає на семантичне наповнення інвективи, на її функцію у полотні тексту та тонкощі обох мов і творить доступний для сприйняття читачем органічний текст. Якщо *свиня* як інвектива в багатьох європейських мовах має подібну конотацію, то позначення *наївна телиця* у німецькій лінгвокультурі краще сприймається як *наївна вівця* (*naives Schaf*). Аналіз перекладу творів українських письменників на німецьку мову демонструє, що лайка із наявністю зооніма може відтворюватися як за допомогою зоонімічної (зі збереженням або заміною одного зооніма іншим), так і неззоонімічної інвективи (жаргонізмів, скатологізмів, сексуально спрямованої інвективи). Можливим трансляторним прийомом є введення у цільовий текст інвективного зооніма за його відсутності у вихідному тексті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перший словник українського молодіжного сленгу / Укладач С. Пиркало. – Київ, 1999. – 76 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://shron.chtyvo.org.ua/Pyrkalo_Svitlana/Pershyi_slovnuk_ukrainskoho_molodizhnoho_slenhu.pdf.
2. Словник сучасного українського сленгу / Упорядник Т.

- М. Кондратюк. – Харків: Фоліо, 2006. – 350 с.
3. Словник української мови. В 11 т. – Київ: Наукова думка, 1970-1980. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua>.
  4. Ставицька Л. Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Обсценізми. Евфемізми. Сексуалізми. – К.: Критика, 2008. – 454 с.
  5. Ткачівська М.Р. Зоонімічна інвектива як засіб образи та емоційного розкріпачення // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. – Чернівці: Видавничий дім «РОДОВІД», 2014. – Вип. 692-693: Германська філологія. – С. 267-270.
  6. Bröhan M. Die Darstellung der Frau beim Wilhelm Raabe. – Verlag Peter D.Lang. – Frankfurt am Main, 1981. – 270 S.
  7. Cohn H. Tiernamen als Schimpfwörter // Wissenschaftliche Beilage zum Jahresbericht der Dreizehnten Städtischen Realschule zu Berlin. Weidmannsche Buchhandlung. Berlin, 1910. – 27 S.
  8. Hoffmann G. Schimpfwörter der Griechen und Römer. – Berlin: Gaertner, 1892. – 33 S.
  9. Matschoss A. Scherz, Spott und Hohn in der lebenden Sprache. – Berlin; Leipzig: Verlag W. de Gruyter, 1931. – 60 S.
  10. Riedel A. Schimpfwörter. Eine semantisch-etymologische Untersuchung // Institut für Germanistik der Heinrich-Heine-Universität. – Düsseldorf, GRIN Verlag, 2013. – 37S.
  11. Schmauks D. Zickenkrieg und Hengstparade. Tiernamen als geschlechtsbezogene Schimpfwörter in den Boulevardmedien und im Internet // KODIKAS / CODE Ars Semiotica-Volume, 31. No. 3–4. – Gunter Narr Verlag Tübingen, 2008.
  12. Schümann H. B. Sprecherabsicht: Beschimpfung //Z. Phon. Sprachwiss. Kommun.forsch. (ZPSK). – Berlin, 1990. – S. 259-281.
  13. Si Gianwang. Chinesische Sprichwörter und Redewendungen. – Verlag für fremdsprachige Literatur. Beijing. China, 2014. – 255 S.
  14. Tkachivska M. Zoonymic invective and its translation // Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу: Тези доповідей IX наукової конференції з міжнародною участю. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2017. – 136 с. – С. 110-111.
  15. Trost P. Schimpfwörter als Kosenamen. Indogermanische Forschungen. Zeitschrift für Indogermanistik und historische Sprachwissenschaft // Journal of Indo-European Studies and Historical Linguistics. Ed. by Fortson, Benjamin W. / Keydana, Götz / Rieken, Elisabeth / Widmer, Paul. Volume 51, Issue 1. – 1933. – 101-112 S.

REFERENCES

1. Pershyy slovnyk ukrayins'koho molodizhnoho slenhu / Ukladach S. Pyrkalo. – Kyiv, 1999. – 76 s. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://shron.chtyvo.org.ua/Pyrkalo_Svitlana/Pershyi_slovnyk_ukrayinskoho_molodizhnoho_slenhu.pdf.
2. Slovnyk suchasnoho ukrayins'koho slenhu / Uporyadnyk T. M. Kondratyuk. – Kharkiv: Folio, 2006. – 350 s.
3. Slovnyk ukrayins'koyi movy. V 11 t. – Kyiv: Naukova dumka, 1970-1980. – [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <http://sum.in.ua>.
4. Stavys'ka L. Ukrayins'ka mova bez tabu. Slovnyk netsenzurnoyi leksyky ta yiyi vidpovidnykiv. Obscenizmy. Evfemizmy. Seksualizmy. – K.: Krytyka, 2008. – 454 s.
5. Tkachiv's'ka M.R. Zoonimichna invektyva yak zasib obrazu ta emotsiynoho rozkripachennya // Naukovyy visnyk Chernivets'koho universytetu: Zbirnyk naukovykh prats'. – Chernivtsi: Vydavnychyy dim «RODOVID», 2014. – Vyp. 692-693: Hermans'ka filolohiya. – S. 267-270.

Is «naïve cow» the same as «naïve sheep»? (on the problem of zoonymic invectives translation)

M. R. Tkachivska

Abstract. The article highlights the problem of translation of zoonyms which denote negative personal characteristic features. It provides the analyses of the zoonymic invectives reproduction on the material of German translations of works by Ukrainian writers, it also defines the ways and techniques of zoonymic invective translation.

Keywords: *zoonym, invective, negative characteristic feature, translation, ways of translation.*

«Наивная телушка» – это «наивная овца»? (о проблемах перевода зоонимической инвективы)

M. P. Tkačiv's'ka

Аннотация. В статье рассматриваются зоонимы для обозначения негативной характеристики человека. На примерах немецкоязычных переводов произведений украинских писателей осуществляется анализ воспроизведения зоонимической инвективы, определяются способы и приемы её перевода.

Ключевые слова: *зооним, инвектива, отрицательная характеристика, перевод, способы перевода.*

Прагмасемантичні схеми побудови рекламних слоганів у французьких рекламних текстах «produits de luxe»

М. В. Войтенко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна

Paper received 16.06.17; Accepted for publication 25.06.17.

Анотація. У статті досліджуються рекламні слогани французьких рекламних текстів у сфері «produits de luxe». Виділяються семантичний, прагматичний та загальний комунікативний зміст повідомлення, закладеного у рекламному слогані. А також створена типологія прагмасемантичних схем побудови рекламних слоганів, що найчастіше застосовуються у французькій рекламі «предметів розкоші».

Ключові слова: рекламний текст, семантичні, прагматичні та загальні комунікативні змісти, прагмасемантичні схеми побудови рекламних слоганів.

Вступ. Сучасні лінгвістичні дослідження часто звертаються до теми реклами та рекламних текстів. У цьому немає нічого дивного, бо реклама – це багатогранне, багатоаспектне явище, що давно проникло у майже всі сфери життя суспільства. Реклама – це особливий вид мистецтва, що непинно еволюціонує та вдосконалюється, пристосовуючись до потреб споживачів та останніх світових тенденцій. Основним завданням реклами та рекламного тексту зокрема є здійснення дієвого впливу на потенційних реципієнтів. Тому зараз є дуже актуальним дослідження прагматичних механізмів впливу, що використовуються при створенні рекламних слоганів, у яких найчастіше зосереджено основне смислове навантаження реклами.

Короткий огляд публікацій за темою. Реклама є благодатним матеріалом для досліджень, тому зараз існує велика кількість визначень реклами. Відомий британський спеціаліст з реклами, PR та маркетингу Джефкінс Ф. стверджує, що реклама – це найпереконливіший і найдешевший спосіб поінформувати потенційних споживачів про певний товар або певну послугу [3]. Примак Т. О. визначає рекламу як будь-яку платну неперсоніфіковану форму інформаційного впливу на споживача з метою формування мотивів купівлі товарів [7]. Тоді як за словами американського рекламиста Симена А. Дж. «реклама - це і свічка запалювання, і мастило в механізмі економіки, що створює достаток для споживачів. Її завдання полягає в інформуванні. Але це завдання не просто інформувати. Функція реклами - продавати. Продавати товари. Продавати ідеї. Продавати спосіб життя» [5].

Взагалі реклама та рекламний текст без прагматичного наповнення не матимуть ніякого значення, бо їх головна мета завжди спрямована на те, щоб змусити адресата до виконання певних дій і таким чином задовольнити потреби адресанта. Підтвердженням цього є слова Медведєвої О. В., яка визначає рекламний текст як «різновид масової комунікації, в якій створюються і розповсюджуються інформативно-образні, експресивно-сугестивні тексти однонаправленого та безособового характеру, які є оплачені рекламодавцем і адресовані ним групам людей з метою схилити їх до потрібних рекламодавцю вибору чи дії» [6].

У рекламному тексті важливе місце посідає рекламний слоган, бо саме завдяки йому ключові моменти реклами осмислюються відповідно до комунікативних інтенцій рекламодавця. На думку Фашенко Л. Г. «сло-

ган – це спресована до формули суть рекламної концепції, доведена до лінгвістичної довершеності думка, що легко запам'ятовується; своєрідний словесний портрет фірми, товару або політичного діяча» [8, 222]. Слоган виражає сутність, філософію фірми, її корпоративну політику у різних галузях. Основні вимоги до слогану – бути стислим, постійним, легко запам'ятовуватися, включати назву торгової марки та легко перекладатися на інші мови [4].

Сьогодні є актуальним дослідження рекламних текстів з точки зору лінгвістичної прагматики. Шендерук О. Б. і Пермінова В. А. визначають прагматику «як приватну галузь лінгвістики, що досліджує використання людьми відповідної мови як знаряддя соціальної дії і взаємодії в умовах конкретних ситуацій спілкування на основі спеціальної системи правил, постулатів і стратегій» та зазначають, що «комплексний аналіз будь-якого тексту в діалектичному поєднанні його форми, змісту і комунікативної функції передбачає вивчення його структури і семантики перш за все у прагматичному аспекті» [9].

Бацевич Ф. С. у своїй праці «Проблеми і термінологічний апарат сучасної лінгвістичної прагматики» виділяє комунікативний зміст як межову мінімальну дослідницьку одиницю лінгвістичної прагматики. За його словами, мовець, будуючи дискурс або його фрагменти, мовленнєві жанри, мовленнєві акти, висловлення спирається на свої внутрішні неповторні особистісні комунікативні змісти як складні психокогнітивно-емотивні утворення. З метою їх трансляції в комунікації адресант поєднує їх з узуралізованими мовними значеннями, виформовуючи відповідні конкретній ситуації спілкування конфігурації смислів, які і є комунікативними смислами [1].

У праці «Смисл: сутність і сфери вияву в мові» Бацевич Ф. С. визначає комунікативний зміст як «інформаційний компонент спілкування, який формується як результуюча домінанта комунікативних стратегій всіх учасників кооперативного спілкування в межах певного контексту і ситуації із застосуванням вербальних, невербальних і паравербальних засобів» [2]. Зрештою він вирізняє комунікативні семантичні та комунікативні прагматичні змісти. За його словами саме прагматичний комунікативний зміст варто розглядати як дослідницьку одиницю лінгвістичної прагматики, але у реальній комунікації обидва типи смислів найчастіше нерозривно пов'язані, тому слід говорити про єдиний загальний комунікативний зміст у

спілкуванні, що лежить в основі процесу смислопородження дискурсу [1].

Мета. Метою цієї статті є аналіз лінгвопрагматичних особливостей побудови рекламних слоганів французьких рекламних текстів у сфері «*produits de luxe*». Об'єктом дослідження є франкомовна друкована реклама «предметів розкоші», тобто «предметів, без яких можна обійтися у житті, товарів вишуканого смаку, що доступні за ціною тільки заможним людям» [10]. Предметом дослідження виступають лінгвопрагматичні особливості схем побудови французьких рекламних слоганів реклами «*produits de luxe*».

Матеріали та методи. Матеріалом для дослідження стала реклама парфумів, косметики, коштовностей, взуття та аксесуарів всесвітньо відомих брендів зі сторінок французьких випусків журналів «*Cosmopolitan*», «*Marie Claire*», «*ELLE*», «*Vogue*» та «*Glamour*». В процесі дослідження використовувалися такі методи, як лінгвопрагматичний аналіз, синтез, порівняння, узагальнення та систематизація.

Результати та їх обговорення. Згідно з Бацевичем Ф. С. комунікативні семантичні смисли стосуються зображуваного мовцем стану речей у широкому сенсі слова в об'єктивній чи мислимій як об'єктивна дійсності, тоді як комунікативні прагматичні смисли стосуються власне внутрішнього світу особистостей [1]. Розглянемо рекламу парфумів GIORGIO ARMANI ACQUA di GIOIA L'essence de joie і виділимо семантичний, прагматичний та загальний комунікативний смисли рекламного повідомлення. Реклама складається з назви бренду (GIORGIO ARMANI), назви парфумів (ACQUA di GIOIA) та рекламного слогану (L'essence de joie). Семантичний смисл повідомлення ACQUA di GIOIA «Есенція радості» - це «Кажуть, що А є В.». Залежно від контексту прагматичний смисл даного повідомлення може бути: «Стверджують, застерігають, повідомляють, попереджають, обіцяють що А є В.». Загальний комунікативний смисл повідомлення в даному контексті виглядає так: «Рекламодавець стверджує, що парфуми ACQUA di GIOIA – есенція радості».

Проаналізувавши приклади сучасної французької реклами у сфері «*produits de luxe*», ми виділили сім основних типів прагмасемантичних схем за якими будуються рекламні слогани. Розглянемо їх докладніше:

1. Кажуть, що А є В. Наприклад, ця прагмасемантична схема використовується у рекламі аксесуарів LOUIS VUITTON L'âme du voyage. Семантичний смисл повідомлення: LOUIS VUITTON «Душа подорожі» - це «Кажуть, що А є В». Прагматичний смисл зазначеного повідомлення залежно від контексту може бути: «Обіцяють, запевняють, попереджають, повідомляють, що А є В». В даному випадку загальний комунікативний смисл полягає у тому, що «Рекламодавець запевняє, що аксесуари від LOUIS VUITTON являються душею подорожі».

2. Кажуть, що А як В. Наприклад, така прагмасемантична схема застосовується для побудови рекламного слогану у рекламі взуття від HERMÈS Paris HERMÈS. LA VIE COMME UN CONTE. Семантичний смисл повідомлення: «HERMÈS. Життя як казка» - це «Кажуть, що А як В». Прагматичний смисл зазна-

ченого повідомлення залежно від контексту може бути: «Застерігають, обіцяють, стверджують, запевняють, попереджають, повідомляють, що А є В». В даному випадку загальний комунікативний смисл полягає у тому, що «Рекламодавець обіцяє, що з взуттям від HERMÈS буде життя як казка».

3. Кажуть, що Р. Наприклад, за даною прагмасемантичною схемою будується реклама сумки від MAU-BOUSSIN Artiste Joaillier зі слоганом *Simplement pour Elle*. Семантичний смисл повідомлення «Просто для Неї» - це «Кажуть, що Р». Прагматичний смисл даного повідомлення залежно від контексту може бути наступним: «Стверджують, переконують, попереджають, застерігають, погрожують, що Р». Загальний комунікативний смисл цього повідомлення має відповідно наступну результуючу залежно від контексту і ситуації спілкування: «Рекламодавець запевняє, що ця сумка просто для Неї».

4. Кажуть зробити Р. Наприклад, за такою прагмасемантичною схемою побудований рекламний слоган *Soyez celle que l'on envie* у рекламі губної помади PURE COLOR ENVY від ESTÉE LAUDER. Семантичний смисл повідомлення «Станьте тією, кому заздирать.» - це «Вам кажуть зробити Р.». Залежно від контексту прагматичний смисл даного повідомлення може бути: «Вас просять, примушують, закликають і т. д. зробити Р.». Загальний комунікативний смисл повідомлення в даному контексті виглядає так: «Рекламодавець вас закликає стати тією, кому заздирать».

5. Кажуть зробити А, якщо В. Така прагмасемантична схема, наприклад, застосовується у рекламі коштовностей від CHAUMET Paris *Attrape-moi... si tu m'aimes*. Семантичний смисл повідомлення «Спіймай мене... якщо ти мене кохаєш» - це «Тобі кажуть зробити А, якщо В». Прагматичний смисл даного повідомлення залежно від контексту може бути наступним: «Тобі наказують, радять, тебе закликають, тебе примушують зробити А, якщо В». Загальний комунікативний смисл цього повідомлення має відповідно наступну результуючу залежно від контексту і ситуації спілкування: тобі ставлять умову «Спіймай мене... якщо ти мене кохаєш».

6. А є В. Кажуть зробити Р. Дана прагмасемантична схема, наприклад, притаманна рекламі парфумів від Lancome *La vie est belle La vie est belle. Écrivez la vôtre*. Семантичний смисл повідомлення «Життя прекрасне. Напишіть своє» - це «А є В. Вам кажуть зробити Р.». При цьому імплікується наступний логічний ланцюжок: якщо Р є А1 (А1 – ваше життя), то А1 теж є В (тобто ваше життя також може стати прекрасним). Залежно від контексту прагматичний смисл даного повідомлення може бути: «Хтось стверджує, думає, повідомляє, попереджає, що А є В. Вас просять, примушують, закликають і т. д. зробити Р.». Загальний комунікативний смисл повідомлення в даному контексті виглядає так: «Вас запевняють, що життя прекрасне. Рекламодавець вас заохочує написати своє.».

7. Кажуть, що А є В. Але С є не В. Ця складна прагмасемантична схема, наприклад, застосовується у рекламному слогані *L'homme idéal est un mythe. Son parfum, une réalité* чоловічих парфумів *L'homme idéal* від Guerlain. Семантичний смисл повідомлення «Ідеальний чоловік – це міф. Його парфуми - це реаль-

ність» - це «Кажуть, що А є В. Але С є не В.». Залежно від контекстуальних умов прагматичний смисл даного повідомлення може бути: «Хтось повідомляє, стверджує, пояснює, застерігає, що А є В. Але С є не В.». Загальний комунікативний смисл повідомлення у даному випадку виглядає так: «Рекламодавець стверджує, що ідеальний чоловік – це міф. Але його парфуми – це не міф, а реальність.».

Висновки. У даній роботі досліджувалася французька друкована реклама у сфері «produits de luxe», виділялися семантичні, прагматичні та загальні комунікативні смисли повідомлень, що закладені у рекламних слоганах. А також була запропонована типологія прагмасемантичних схем побудови рекламних слоганів, яка дозволяє краще зрозуміти процес створення, сприйняття та механізми впливу рекламного тексту на потенційного реципієнта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. С. Проблеми і термінологічний апарат сучасної лінгвістичної прагматики – Львів: Видавничий центр ЛНУ, 2008.
2. Бацевич Ф. С. Смисл: сутність і сфери вияву в мові // Вісник Львів. ун-ту. Серія філол. 2004. – Вип. 34. – Ч. 1. – С. 346–353.
3. Джефкінс Ф. Реклама: Практ. Посіб./ Пер. ед. ., доп. і ед.. Д. Ядіна. – К.: Знання. 2001. – 456 с.
4. Кафтанджиев Х. Тексты печатной рекламы: Пер. с болг. / Под ред. М. Дымшица. – М.: Смысл, 1995. – 134с.
5. Котлер Ф. Основы маркетингу. М.: Прогресс, 1990. С. 511.
6. Медведева Е. В. Рекламная коммуникация, М., 2003, 218 с.
7. Примак Т. О. Маркетингові комунікації: Навч. посіб. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 280 с.
8. Фашенко Л. Г. Библиотека рекламиста: Опыт рекомендательной библиографии: Учеб. пособ. – СПб., 2003. – 102 с.
9. Шендерук О.Б., Перминова В.А. Прагмалінгвістика як спроба комунікативно-діяльнісного підходу до вивчення мовлення. – Чернігів: Чернігівський державний інститут економіки і управління. http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Philologia/3_107527.doc.htm
10. Словник економічних термінів <http://www.ekonomiks.net.ua>

REFERENCES

1. Batevych F. S. Problems and terminology of modern linguistic pragmatics – Lviv: Publishing center LNU, 2008.
2. Batevych F. S. Sense: the nature and scope of expression in speech // Lviv university visnyk. Philological series. 2004. – Is. 34. – Part 1. – P. 346-353.
3. Jefkins F. Advertising: Practical textbook / Transl. and compl. by D. Yadin. – K.: Znannia. 2001. – P. 456.
4. Kaftandjiev H. Texts of print advertisement: Transl. from Bulg. / (Red.) M. Dymshitsa. – M.: Smysl, 1995. – P. 134.
5. Kotler F. Marketing Essentials. M.: Progress, 1990. P. 511.
6. Medvedeva E. V. Advertising communication, M.: 2003, P. 218.
7. Prymak T. O. Marketing communication: Textbook. – K.: Elga, Nika-Centr, 2003. – P. 280.
8. Fashenko L. G. Library of the advertiser: Experience of the recommendatory bibliography: Textbook. - St. Petersburg., 2003. – P. 102.
9. Shenderuk O.B., Perminova V.A. Pragmalinguistics as an attempt of communicative and active approach to the study of speech – Chernigiv: Chernigiv State Institute of Economics and Management. http://www.rusnauka.com/11_NPE_2012/Philologia/3_107527.doc.htm .
10. The dictionary of economic terms <http://www.ekonomiks.net.ua> .

Pragma-semantic schemes of advertising slogans construction in French advertising texts of «luxury products»

М. В. Voitenko

Abstract: The article deals with advertising slogans of French advertising texts in the field of «luxury products». Semantic, pragmatic and general communicative senses of the advertising slogan message are singled out. And also there is created the typology of pragma-semantic schemes of advertising slogans construction, which are the mostly used in the French advertisement of «luxury products».

Keywords: advertising text, semantic, pragmatic and general communicative senses, pragma-semantic schemes of advertising slogans construction.

Прагмасемантические схемы построения рекламных слоганов во французских рекламных текстах «produits de luxe»

М. В. Войтенко

Аннотация: В статье исследуются рекламные слоганы французских рекламных текстов в сфере «produits de luxe». Выделяются семантический, прагматический и общий коммуникативный смыслы сообщения, заложенного в рекламном слогане. А также создана типология прагмасемантических схем построения рекламных слоганов, которые чаще всего применяются во французской рекламе «предметов роскоши».

Ключевые слова: рекламный текст, семантические, прагматические и общие коммуникативные смыслы, прагмасемантические схемы построения рекламных слоганов.

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

The journal is published by the support of
Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

Készült a Rózsadomb Contact Kft nyomdájában.
1022 Budapest, Balogvár u. 1.
www.rcontact.hu